

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΕ ΕΥΛΛΟΓΟΕ ΠΑΡΝΑΞΕΟΕ

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

—
ΤΟΜΟΣ Θ' 1885
—

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ
1885

Ἄριθ. πρωτ. 651.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τοὺς κ. κ. Γυμνασιάρχας

Ὁ ἐνταῦθα «Φιλολογικὸς Σύλλογος Περνασσῶς» πρὸς ἄλλαις κοινωφελέσιν ἐργασίαις αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐθνικῆς παιδεύσεως καὶ τῆς τῶν γραμμάτων προαγωγῆς καὶ διαδόσεως, ἤρξατο ἀπὸ ἐνὸς ἡδὴ ἔτους ἐκδίδων καὶ ἀξιὸν λόγου μηνιαῖον περιοδικὸν φιλολογικὸν καὶ ἐν γένει ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα ὑπὸ τὸ ὄνομα **Περνασσός**. Ἐκ τῶν ἀκριτοῦδε ἐκδοθέντων τευχῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων καταδεικνύεται ἡ χρησιμότης του. Ἐπιθυμοῦντες νὰ παράσχωμεν τὴν δυνατὴν ἡμῖν ὑποστήριξιν εἰς τὸ προκείμενον κοινωφελές ἔργον, συνιστῶμεν ὑμῖν τε καὶ τοῖς παρ' ὑμῖν κ. κ. καθηγηταῖς αὐτό, ἵνα γένωνται ὅσοι ἂν προκρίωνται συνδρομηταὶ αὐτοῦ, ὅπως διὰ τούτου ἐνισχυθῇ ἡ ἐκδοσις αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1877

Ὁ Ὑπουργὸς
Θ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ

Ἄρ.θ. πρωτ. 5133.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τοὺς κ. κ. Γυμνασιάρχας καὶ Σχολάρχας

Καὶ ἄλλοθεν καὶ ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 651 ἐγκυκλίου τοῦ καθ' ἡμᾶς ὑπουργείου, τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1877 ἐκδοθείσης, γνωρίζετε ὅτι ὁ ἐνταῦθα φιλολογικὸς σύλλογος «Περνασσῶς», ἐκδίδει χάριν τῆς κοινῆς ὠφελείας, συμφώνως δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ περιοδικὸν σύγγραμμα φερώνυμον τοῦ συλλόγου. Ἐν τούτῳ καταχωρίζονται λόγου ἀξίαι διατριβαὶ καὶ ποικίλων γνώσεων πύργοι σημειώσεις, ἔργα λογίων. Ἐπιθυμοῦντες χάριν τῆς ἐκ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ὠφελείας νὰ ἐνισχυθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτό, ἐθεωρήσαμεν ὅτι συμβάλλεται ἱκανῶς εἰς τοῦτο ἢ ἐν αὐτῷ καταχώρισις διατριβῶν καὶ σημειώσεων ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων, περὶ λειψάνων ἀρχαίων ἡθῶν καὶ ἐθίμων σωζομένων αὐτουσίως ἢ καὶ κατὰ τύπον καὶ παραλλαγὰς ἐν ταῖς νῦν συνθηματικαῖς τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, περὶ λέξεων καὶ ὄρων ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ κοινοῦ λαοῦ διατηρουμένων ἐν τύπῳ παροιμιῶν ἢ ἀξιωματῶν. Ἡ διὰ περιοδικῶν διακοίνωσις τοιούτων ἀντικειμένων, παρέχει ἀφορμὴν ἄλλως καὶ τοῖς λογίοις εἰς περαιτέρω ἐρεῦνας καὶ ἐξιχνιάσεις τῶν φυλετικῶν σχέσεων τῶν διαφόρων κοινοτήτων καὶ τοῦ ἐθνικοῦ βίου, σώζει δὲ ταῦτα ἐκ τοῦ ἐξαφκτισμοῦ εἰς ὃν ὁ χρόνος καὶ ἡ δσημέρεια ἐπισυμβαίνουσιν μετατροπῇ τῆς βιώσεως τὰ καταδικάζει.

Οἱ προαιρούμενοι ἵνα καὶ οὕτω χρήσιμον τὴν φιλομουσίαν καὶ ἱκανότητα αὐτῶν καταστήσωσι θέλουσι στέλλει τὰ ἐκάστοτε εἰς γνῶσιν αὐτῶν περιεχόμενα ὁπωσδήποτε τοιαῦτα εὐρήματα κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν ἐπιστάσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ οὕτως συστατινομένου περιοδικῶ ὁ «Περνασσός».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Ἰουνίου 1880.

Ὁ ὑπουργὸς
Ν. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ

ΕΝ ΤΗ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΙ *

Κύριοι

Τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἐπιστατεῖ ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐκ τῶν κκ. Παναγιώτου **Ι. Φέρμπου**, Σπυρίδωνος **Π. Λάμπρου**, **Ν. Γ. Πολίτου** καὶ **Στ. Βάλδη** καὶ προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ Συλλόγου κ. Τιμολέοντος Ἀργυροπούλου.

Ἀρχόμενος σήμερον τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίας μου δρᾶτομαι τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ἐκφράσω δημοσίᾳ τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τοὺς κυρίους καθηγητὰς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς διὰ τὴν εὐνοὴν αὐτῶν ὑπὲρ ἐμοῦ κρίσιν, παρακαλῶ δὲ καὶ ὑμᾶς νὰ ὑποδεχθῆτε εὐμενῶς καὶ νὰ κρίνητε ἐπιεικῶς τὴν σημερινήν μου ῥημίαν.

Ἀρμόδιώτατον εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν ἐθεώρησα, κύριοι, νὰ ἐκθέσω ὑμῖν ἐν συντομίᾳ τὰ κυριώτατα ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς μαθηματικῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι· καὶ τοῦτο διὰ λόγους· πρῶτον μὲν ὅτι, Ἕλληνες ὄντες, θεωροῦμεν πάντες τὰ ὑπ' ἐκείνων εὐρημένα ὡς πατρικὴν κληρονομίαν, δεύτερον δέ, διότι τὰ ἔργα αὐτῶν ἐν τῇ μαθηματικῇ κατ' οὐδὲν ὑπολείπονται τῶν λοιπῶν αὐτῶν ἔργων ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις καὶ τέχναις, ἐν αἷς ἐπρώτευσαν, ἀλλὰ φέρουσι καθαρὸν τὸν τύπον τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας, καὶ εἶνε αἰώνιοι μάρτυρες τοῦ ὕψους τῆς διανοίας καὶ τοῦ ἐξόχου ἐπιστημονικοῦ αὐτῶν πνεύματος.

Τὴν ἱστορίαν τῆς μαθηματικῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τρία μέρη· τοῦτων τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει ἅπαντα τὸν πρὸ τοῦ Εὐκλείδου χρόνον, ἐν ᾧ ἡ γεωμετρία, ἡ ἀστρονομία καὶ ἐν γένει ἡ μαθηματικὴ ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλθοῦσα, καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος ριζοβολήσασα, προέβαιεν ἀπκύστως εἰς τὴν τελειότητα καὶ ἐλάμβανεν ἰδίαν μορφήν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος διαπλασσομένη· τὸ δὲ δεύτερον μέρος, τὸ τῆς ἀκμῆς, ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ 300 μέχρι τοῦ 100 περίπου πρὸ Χριστοῦ· ἐν τούτῳ ἔζηταν οἱ κορυφαῖοι τῆς ἑλληνικῆς μαθηματικῆς, Εὐκλείδης, Ἀρχιμήδης καὶ Ἀπολλώνιος, καὶ ὑπὸ τούτων ἡ μαθηματικὴ προήχθη εἰς τὸ ὕψιστον αὐτῆς σημεῖον· τέλος τὸ τρίτον μέρος, τὸ τῆς πρκακμῆς, ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ 100 π. χ. μέχρι τοῦ 5ου ἢ 6ου αἰῶνος μετὰ Χριστόν.

* Λόγος ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ κ. **Ι. Ν. Κατζίδακη** ἐν τῇ ἐνάρξει τῶν παραδόσεων αὐτοῦ ὡς ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ τῇ 15 Μαρτίου 1880.

Αἱ ἔννοιαι, τοῦ πλήθους, τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ τῶν ἀπλουστάτων γεωμετρικῶν σχημάτων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν φυσικὴν βᾶσιν τῆς μαθηματικῆς, εἶνε βεβῶναι; ἐμφυτοὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον, εἰς οἰονδήποτε βαθμὸν ἀναπτύξεως καὶ ἂν εὐρίσκηται. Ἄλλ' ἡ ἔρευνα τῶν φυσικῶν τούτων στοιχείων, ἡ μετὰ λόγου ζήτησις τῶν ιδιωμάτων καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν προαπαιτεῖ ἀνάπτυξιν τινα. Παρὰ τοῦτο, Ἐλλήσιν ἀρχεται κυρίως ἡ ἐπίδοσις εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν μαθηματικὴν ἀπὸ τοῦ Θαλοῦ, ὅστις ἔζησε περὶ τὰ 600 π. Χ. καὶ ἦτο ὁ πρῶτος, ὅστις ἤρχισε νὰ ἔρευνᾷ τὰς φυσικὰς τῶν φαινομένων αἰτίας· κατὰ τὸ πρῶτον τοῦτο στάδιον τῆς ἀναπτύξεως ἔπρεσαι αἱ φυσικαί, αἱ γεωμετρικαὶ καὶ ἀστρονομικαὶ γνώσεις ἦσαν ἀχώριστοι ἀπ' ἀλλήλων. Ἄλλὰ πολὺ πρότερον κατεῖχον οἱ Αἰγύπτιοι, ὧν ὁ πολιτισμὸς εἶνε ἀρχαιότατος, γεωμετρικὰς τινὰς καὶ φυσικὰς γνώσεις, ὧν ἡ ἔκτασις ἀδύνατον νὰ ὀρίσθῃ ἀκριβῶς, πάντως ὅμως ὑπερέτερον κατὰ πολὺ τὰς τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θαλοῦ, διὰ τοῦτο οἱ τότε λεγόμενοι σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος ἐπεσκέπτοντο τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον διέτριβον ἐν αὐτῇ διδασκόμενοι. Καὶ πάντες δὲ οἱ Ἑλληνες συγγραφεῖς ὁμοφώνως ἀποδίδουσι τὰς ἀρχὰς τῆς γεωμετρικῆς εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Ἄλλὰ τὸ ζήτημα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αἰγυπτίων, τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ καθόλου χαρακτῆρος αὐτοῦ, δὲν εἶνε τοῦ παρόντος· ἡμᾶς ἐνδιαφέρει κυρίως τοῦτο νὰ μάθωμεν πόσα ἐκ τῆς γεωμετρικῆς καὶ ἐν γένει ἐκ τῆς μαθηματικῆς πρῆλθον οἱ Ἑλληνες ἐξ αὐτῶν; καὶ ἐν τίνι καταστάσει; τοῦτο δὲ ἀσφαλῶς θὰ δυνηθῶμεν νὰ μάθωμεν ἐξ ἐκείνων, ἅτινα οἱ παρ' αὐτοῖς μαθητεύσαντες, ὧν ἐπιφανέστατοι εἶνε, ὁ Θαλῆς καὶ ὁ Πυθαγόρας, ἐλθόντες ὕστερον ἐδίδαξαν ἐν ταῖς σχολαῖς αὐτῶν διότι, καὶ ἂν μηδὲν ὑπ' αὐτῶν εὐρημένον δεχθῶμεν, ἀλλὰ πάντα τῶν Αἰγυπτίων ὑποθέσωμεν, ὅπερ ἀπιθνώτατον, πάλιν ἀγόμεθα εἰς τὸ ἀσφελές συμπέρασμα, ὅτι οἱ Ἑλληνες παρέλαβον μὲν τινὰς γνώσεις γεωμετρικὰς καὶ ἀριθμητικὰς ἐκ τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ μόλις ἐν τοῖς στοιχειοδεδεσμένοις περιοριζομέναις, καὶ ταύτας ἐν καταστάσει οὐχὶ ἐπιστημονικῆ, ἀλλ' ὡς εἶδος τι πρακτικῶν γνώσεων· ἡ δὲ ἐπιστημονικὴ αὐτῶν διάπλασις, ἡ λογικὴ αὐτῶν ἀπ' ἀλλήλων ἐξάρτησις, ἡ εὐρεσις τῶν φυσικῶν ἀρχῶν, ἐξ ὧν λογικῶς δι' ἀποδείξεων συνάγονται, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἡ εἰς καθαρὰν ἐπιστήμην ἀνύψωσις αὐτῶν εἶνε ἑλληνικὸν ἔργον.

Οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι ὅτι ὁ Θαλῆς ἀπέδειξε τὴν ἰσότητά τῶν δύο γωνιῶν τοῦ ἰσοσκελοῦς τριγώνου, ὡς καὶ τὴν ἰσότητά τῶν κατὰ κορυφὴν γωνιῶν¹, πρὸς τούτους ὅτι ἐμέτρησε τὸ ὕψος τῶν πυραμίδων ἐκ τῆς σκιᾶς αὐτῶν,² καθ' ἣν στιγμὴν ἡ σκιὰ βᾶθρου ὀρθῆς ἦτο ἴση τῷ μῆκει αὐτῆς.

¹ Εὐδήμος παρὰ τῷ Πρόκλῳ· σχόλια εἰς τὴν πρότασιν 15 καὶ 26, τοῦ 1 βιβλίου τοῦ Εὐκλείδου.

² Ἱερώνυμος ὁ Ῥώδιος παρὰ Διογένηι τῷ Λαερτίῳ 4, 27.

ἀναφέρουσι πρὸς τούτους ὅτι ἤξευρε νὰ μετρήσῃ τὴν ἀπόστασιν τῶν πλοίων ἀπὸ τῆς παραλίας, ἄγνωστον ὅμως διὰ τίνος τρόπου: τοιαῦται ἦσαν αἱ μαθηματικαὶ ἀνακαλύψεις τοῦ Θαλοῦ.

Μεταγενέστερος τοῦ Θαλοῦ ἦτον ὁ Πυθαγόρας, ὅστις ἤκμασε περὶ τὰ 550 π. Χ. οὗτος διέτριψεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν Αἰγύπτῳ, ἐπανελθὼν δὲ συνίστησε σχολήν, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Σάμῳ τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ὕστερον δὲ ἐν Ἰταλίᾳ. Οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πατὴρ τῆς μαθηματικῆς ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων οἱ μαθηταὶ τοῦ Πυθαγόρου ἀπέδειξαν¹ τὸ γενικὸν θεώρημα, ὅτι αἱ τρεῖς γωνίαι παντὸς τριγώνου, ἀθροίζομεναι ποιοῦσι δύο ὀρθὰς, ἐνῶ οἱ παλαιότεροι ἀπεδείκνυον τὴν πρότασιν ταύτην χωριστὰ δι' ἕκαστον εἶδος τριγώνων· ἦτοι διὰ τὰ ἰσόπλευρα, ἰσοσκελῆ καὶ σκαληνά. Εἰς τὸν Πυθαγόραν ἀποδίδεται τὸ πασίγνωστον θεώρημα ἐπὶ τῶν ὀρθογωνίων τριγώνων, ὅπερ εἶνε ἡ πηγὴ πάσης μετρητικῆς προτάσεως· εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται² ἡ εὐρεσις τῶν ἀσυμμέτρων μεγεθῶν, καὶ ἡ ἀπόδειξις τοῦ θεωρήματος, ὅτι ἡ διαγώνιος παντὸς τετραγώνου εἶνε ἀσύμμετρος πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ.³ Πρὸς τούτους ἀναφέρει Ἡρων ὁ Ἀλεξανδρεὺς ὅτι ὁ Πυθαγόρας πρῶτος εὗρεν ὀρθογώνια τρίγωνα, ὧν αἱ πλευραὶ εἶνε σύμμετροι ἀλλήλαις καὶ ὧν τὸ ἀπλούστατον εἶνε τὸ ἔχον πλευρὰς 3, 4 καὶ 5 μονάδας μῆκους. Ἄλλὰ καὶ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς ἠσχολήθη ὁ Πυθαγόρας· γνωστὸν δὲ εἶνε ὅτι ἀπέδιδον εἰς αὐτοὺς μυστηριώδεις δυνάμεις καὶ ιδιότητας, ἅς τινὰς πιθανώτατα ἔμαθε παρὰ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων· εἰς αὐτὸν τέλος ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Νικομάχου καὶ ἡ μόρφωσις τῶν ἀναλογιῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πυθαγόρου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα διασκορπισθέντες ἕνεκα πολιτικῶν ταραχῶν, διέδωκαν τὰς μαθηματικὰς αὐτῶν γνώσεις καὶ ἔκτοτε κυρίως ἀρχεται ἡ ἀμιγῆς ἑλληνικὴ μαθηματικὴ.

Ἐπιστημότατος τῶν Πυθαγορικῶν μαθηματικῶν ἦτο ὁ Ἴπποκράτης ὁ Χίος παρὰ τὰ 450 π. Χ. Διηγούνται⁴ περὶ αὐτοῦ ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐπεχείρησεν ἐμπόριον, ἀλλ' ὅτι ἀπλοϊκώτατος ὢν, ἠπατήθη ὑπ' ἄλλων· ἀπώλεσε πᾶσαν τὴν περιουσίαν του· ὅθεν ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας καὶ ἀκούσας ποτὲ ἐν τίνι σχολῇ, τοσοῦτον ἐθέληθη ὑπὸ τῆς γεωμετρικῆς, ὥστε διαγνώσας ὀρθότερον τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἐπεδόθη ὄλος εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γεωμετρικῆς καὶ κατέστη εἰς τῶν σπουδαιοτάτων μαθηματικῶν. Οὗτος πρῶτος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐδήμου,⁵ συνέγραψε βιβλίον γεωμε-

¹ Εὐδήμος παρὰ Πρόκλῳ, σχόλ. εἰς τὴν πρ. 32.

² Εὐδήμος παρὰ τῷ Πρόκλῳ.

³ Πρόκλος, σχόλ. 1.

⁴ Ἀριστοτέλης Ἠθικ. εἰς Εὐδ. 1, 7 σ. 14.

⁵ Εὐδήμος παρὰ Πρόκλῳ p. 19.

τρίαι· τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν διεσώθη μέχρις ἡμῶν, ἀλλ' ἔκτινων τεμαχίων ἄλλου μαθηματικοῦ ἔργου τοῦ Ἰπποκράτους· εἰκάζομεν ὅτι ἡ γεωμετρία εἶχεν ἤδη ἐπ' αὐτοῦ ἀρκούντως προχωρήσει, οὐ μόνον κατὰ τὸ ποσὸν τῶν θεωρημάτων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν λογικὴν τῶν μερῶν αὐτῆς ἐξάρτησιν. Ἐν τοῖς τεμαχίοις τούτοις εὐρίσκεται κατὰ πρῶτον ἡ θεωρία τῶν ὁμοίων τριγώνων, ἀλλὰ μόνον τῶν ἰσοσκελῶν. Ὁ Ἰπποκράτης ἀπέδειξε καὶ τὴν πρότασιν, ὅτι δύο κύκλοι εἶνε πρὸς ἀλλήλους ὡς τὰ τετράγωνα τῶν ἀκτίνων αὐτῶν· ἐπεχείρησε δὲ καὶ τὸν τετραγωνισμόν τοῦ κύκλου καὶ δὲν ἠδυνήθη μὲν νὰ εὕρῃ τετράγωνον ἴσον τῷ κύκλῳ, ἀλλ' εὗρε, πρῶτος αὐτός, καμπυλόγραμμον χωρίον ἰσοδύναμον εὐθυγράμμῳ· εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ μέθοδος, ἐξ ἧς ἐπορίσθη τὸν τετραγωνισμόν τῶν μηνίσκων τοῦ Ἰπποκράτης, δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ τετραγωνισμός, οὐδὲ ἔχει τι κοινὸν μετὰ τῆς ὕστερον ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμήδους ἀναπτυχθείσης μεθόδου, δι' ἧς τὸ καμπυλόγραμμον χωρίον ἀναλύεται εἰς ἄπειρα τὸ πλῆθος μέρη καὶ τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἀνακαλύπτηται εὐκόλως τὸ ἄθροισμα ὁσωνδήποτε τοιούτων μερῶν· ἀλλ' ὅπωςδήποτε ἡ ἀνακάλυψις αὕτη τοῦ Ἰπποκράτους ἦτο σπουδαιοτάτη δι' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν.

Ἦδη ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰπποκράτους ἤρχισαν νὰ ἀσχολῶσι τοὺς γεωμέτρους προβλήματα τινὰ, μεγάλως συντελέσαντα εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν τῆς γεωμετρίας· ἦσαν δὲ ταῦτα: ὁ διπλασιασμός τοῦ κύβου, ἡ εὕρεσις δύο μέτρων ἀναλόγων δύο εὐθειῶν δεδομένων, ἡ τριχοτόμησις τῆς γωνίας, καὶ τέλος ὁ τετραγωνισμός τοῦ κύκλου. Ὁ Ἰπποκράτης ἔδειξε τὴν ὑπάρχουσαν σχέσιν μετξὺ τῶν δύο πρώτων προβλημάτων, καθ' ἣν ὁ διπλασιασμός τοῦ κύβου ἀνάγεται εἰς τὴν εὕρεσιν τῶν δύο μέσων ἀναλόγων· τοῦ δὲ προβλήματος τούτου λύσιν τινὰ εὗρε πρῶτος ὁ διάκτιμος μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος Ἀρχύτας ὁ Ταρκεντῖνος, Πυθαγόρειος καὶ οὗτος. Ἀλλὰ τῶν μὲν πρώτων προβλημάτων ἡ δυσκολία συνίστατο εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ κύκλος καὶ ἡ εὐθεῖα γραμμὴ, ἄτινα μόνον μέχρι τοῦδε εἰθεώρουσαν, δὲν ἐξήρουν πρὸς λύσιν αὐτῶν: ἀπητοῦντο νέαι καμπύλαι, ὧν εὕρεθειῶν, ἐλύθησαν: ὁ δὲ τετραγωνισμός τοῦ κύκλου παρεῖχε δυσκολίας ὅπως διαφόρου φάσεως· διότι ἀπῆται, ὡς καὶ ὁ τετραγωνισμός παντὸς ἐν γένει καμπυλογράμμου χωρίου, νέαι μέθοδοι, ἀγνώστους τότε, καὶ εἰσῆγαγεν εἰς τὴν μαθηματικὴν νέας ἐννοίας, οὐχὶ ἔντελως ὠρισμένας καὶ ἀντιρρήσεων ἀπηλλαγμένας· μέγιστα δὲ τὴν ἐννοίαν τῆς ἐπ' ἄπειρον διαιρέσεως τῶν συνεχῶν μεγεθῶν. Ἀλλ' αἱ νέαι αὗται ἐννοιαὶ κατεπολεμήθησαν σφοδρῶς ὑπὸ τῶν τότε ἀκμαζόντων σοφιστῶν, οἵτινες εὕρισκον ἀντιφάσεις καὶ παραδόξα εἰς πᾶσαν ἐννοίαν ἐγκλείουσαν τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀπείρου· οἷα εἶνε αἱ τῆς συνεχείας, τῆς κινήσεως, τῆς ἐπ' ἄπειρον διαιρέσεως τῶν μεγεθῶν, καὶ ὅσαι τοιαῦται. Πασίγνωστα εἶνε τὰ παραδόξα Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου ἐπὶ τῆς κινήσεως, ὧν βῆσις εἶνε, ὑπὸ

οἰκονδήποτε μορφήν καὶ ἂν πικρυσιάζωνται, ἡ πρότασις ὅτι, εἰς τὸ πεπερασμένον δὲν δύναται νὰ περιέχεται τὸ ἄπειρον. Τινὲς τῶν σοφιστῶν τότε περιέπεσαν εἰς τὴν ἰδέαν, νὰ μὴ παραδέχωνται τὴν ἐπ' ἄπειρον διαιρέσιν τῶν μεγεθῶν, καὶ κατήντησαν νὰ θεωρῶσι τὰ συνεχῆ ποσὰ ὡς συγκείμενα ἐκ μερῶν ἀτόμων ἐλαχίστων· ὁμοίως δὲ καὶ τὰς καμπύλας γραμμὰς ὡς συγκείμενας ἐξ εὐθειῶν ἐλαχίστων ἢ ἀπειροστῶν ἀτόμων. Εἰς τούτων, Ἀντιφῶν καλούμενος, ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ταύτης ἰδέας ὁμοίως, ἐφθασεν εἰς τὴν θεμελιώδη ἰδέαν, ἐφ' ἧς στηρίζεται ὁ τετραγωνισμός τῶν καμπυλογράμμων χωρίων. Οὗτος εἶπεν, ὅτι ἐὰν εἰς τὸν κύκλον ἐγγραφῇ τετράγωνον, εἶτα ὀκτάγωνον κανονικόν, εἶτα δεκαεξάγωνον καὶ καθεξῆς, θὰ εὕρεθῃ ποτε ἐγγεγραμμένον πολύγωνον, ἔχον μέγαν τινὰ ἀριθμὸν πλευρῶν καὶ ἐφικνόμενον ἐπὶ τὸν κύκλον, διότι ἡ περιφέρεια σύγκειται ἐξ εὐθειῶν γραμμῶν ἀπειροστῶν· ἐπειδὴ δὲ δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν τετράγωνον ἴσον οἰκονδήποτε δοθέντι εὐθυγράμμῳ, ἔπεται ὅτι θὰ εὕρωμεν καὶ τετράγωνον ἴσον τῷ κύκλῳ. Τὸ συμπέρασμα, ὡς βλέπομεν, ἦτο ἐσφαλμένον, καὶ κατεπολεμήθη ἀμέσως διὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν γίνωσιν αἱ πλευραὶ τοῦ ἐγγεγραμμένου πολυγώνου, οὐδέποτε ἐφικνόμενον ἐπὶ τὸν κύκλον· ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς ἐγγραφῆς καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς προκύπτουσα βαθμιαία τοῦ κύκλου ἐξάντλησις, ἦτο ὀρθοτάτη, καὶ ἀναπτυχθεῖσα κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμήδους ἀποτελεῖ τὴν βῆσιν τῆς μεθόδου τῆς ἐξάντλησεως.

Εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς μαθηματικῆς σπουδαιότατα ἐπέδρασαν αἱ ἐπὶ τῶν θεμελιωδῶν αὐτῆς ἐννοιῶν ἀντιρρήσεις καὶ παραδοξολογίαι, αἷ τινες ἐφεῦρεν ἡ δόξαι τῶν σοφιστῶν διαλεκτικῆ. Ἐκτοτε ἡ μαθηματικὴ, μέγιστα δὲ ἡ γεωμετρία, μετεσχηματίσθη εἰς λογικῶς ἀπρόσβλητον φρούριον· αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς, ἡ τὰ ἀξιώματα, ἀφ' ὧν ἀναπτύσσεται, ἐξητάσθησαν λεπτομερέστερον καὶ ἔλαβον τοιαύτην μορφήν, ὥστε νὰ μὴ ἐπιδέχωνται μηδεμίαν ἀντίρρησιν· αἱ ἀόριστοι καὶ ἀσφαεῖς ἐννοιαὶ τοῦ ἀπείρου, τῆς συνεχείας, τῆς συνεχοῦς μεταβολῆς, τοῦ μεγέθους καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τῆς μαθηματικῆς καὶ αἱ προτάσεις ἔλαβον τὴν συνθετικὴν λεγομένην μορφήν. Ἐνθ' ἐπὶ τοῦ Ἰπποκράτους οὐδεμίαν ἐγένετο διάκρισις μετὰ τὸ ἀποδείξεως καὶ κατασκευῆς, οὐδὲ προστάσσοντο τὰ ἀξιώματα, ὀλίγω ὕστερον, ὁ δεῦτερος γράψας στοιχεῖα γεωμετρίας Λέων, σύγχρονος τοῦ Πλάτωνος, διήρσε τὰ μέρη τῆς γεωμετρικῆς προτάσεως εἰς τὰ ἐξῆς: ἔκθεσιν, προσδιορισμὸν, κατασκευὴν, ἀποδείξιν, καὶ συμπέρασμα. Ὁ αὐτὸς δὲ ἐφεῦρε καὶ τοὺς διορισμοὺς τῶν προβλημάτων· τουτέστι τὰ προσόντα, ἄτινα πρέπει νὰ ἔχωσι τὰ δεδομένα, ἵνα ἦ δυνατόν τὸ πρόβλημα. Ἐκ τῆς λεπτομεροῦς ταύτης διακρίσεως βλέπομεν, ὅτι ἡ συνθετικὴ μέθοδος εἶχεν ἤδη προαχθῆ εἰς τὸ τέλειον. Ἡ μέθοδος αὕτη, ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς πειθοῦς, ἢ ἢ ἀποδείξις σκοπεύει

εἶνε τελειοτάτη· διότι οὐδεμίαν ἐπιτρέπει ἀμφιβολίαν εἰς τὸ πνεῦμα περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ἀποδεικνυμένου· ἀλλ' ἔχει καὶ τὸ μειονέκτημα, ὅτι δὲν εὐχαριστεῖ ἐντελῶς τὸν νοῦν· διότι οὐδεμίαν δίδει νόξιν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν εὗρεθῆ ἢ προκειμένη ἀλήθεια, οὐδὲν δεικνύει ἔχνος τῶν γενομένων συλλογισμῶν εἰς τὴν εὔρεσιν αὐτῆς, καὶ ἐπομένως δὲν ὀδηγεῖ ἀμέσως τὸν νοῦν εἰς τὴν ζήτησιν καὶ εὔρεσιν ἄλλων ἀληθειῶν· σκοπεύει νὰ πείσῃ μᾶλλον ἢ νὰ διδάξῃ.

Τὴν ἐκνεντία μὲθοδον, τὴν λεγομένην ἀναλυτικὴν, ἀνεπτύξεν¹ ὁ Πλάτων, ὅστις ἠτοχολήθη περὶ τὰς μεθόδους μᾶλλον καὶ τὰς θεμελιώδεις καὶ μαθηματικὰς ἰδέας, ἢ εἰς ἀνακαλύψεις μερικῶν θεωρημάτων. Ὅπως ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῆ ἢ μέθοδος αὕτη καὶ πρὸ τοῦ Πλάτωνος· διότι βεβχίως, ὡς τὴν μόνην κατάλληλον πρὸς τὴν ζήτησιν καὶ εὔρεσιν τῆς ἀληθείας, μεταχειρίζοντο οἱ μαθηματικοὶ πρὸς εὔρεσιν τῶν θεωρημάτων αὐτῶν· ἀλλ' ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀμυδρὰν καὶ ἀσκητὴν εἶχον ἔννοιαν αὐτῆς, ὁ Πλάτων ἀνύψωσεν εἰς τελείαν μὲθοδον. Ἐν αὐτῇ ὁ νοῦς, ἀναχωρῶν ἀπὸ τοῦ ζητουμένου φθάνει εἰς τὰς ἀρχὰς ἢ εἰς τι ἀποδεδειγμένον ἤδη. Καὶ δὲν ἔχει μὲν ἢ μέθοδος αὕτη τὸ ῥηθὲν τῆς συνθετικῆς μειονέκτημα, ἀλλ' ὑπολείπεται πολὺ ἐκείνης, κατὰ τὴν βεβχιότητα, ἣν παρέχει· διότι ἢ μὲν συνθετικὴ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ θεωρούμενον εἶνε ἀναγκαῖον ἀκολουθημα τῶν ἀρχῶν, ὥστε ὁ μὴ παραδεχόμενος αὐτό, μηδὲ ἐκείνας, πρέπει νὰ παραδέχεται· ἢ δὲ ἀναλυτικὴ ἀποδεικνύει ὅτι ἐκ τῆς παραδοχῆς τοῦ θεωρουμένου οὐδεμίαν προκύπτει ἀντίρρισις· διότι συνδυάζουσα αὐτὸ μετ' ἄλλων, ἤδη ἀποδεδειγμένων, φθάνει εἰς τι ἀληθές, τουτέστι δεικνύει ἐν γένει τὸ δυνατόν τοῦ πράγματος. Διὰ ταῦτα οἱ Ἕλληνας μαθηματικοὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν ὑπ' αὐτῶν εὔρημένων, πάντοτε ποιοῦνται χρῆσιν τῆς συνθετικῆς μεθόδου· ἐὰν δὲ ποτε, πρὸς ὀδηγίαν ἴσως τοῦ ἀναγιγνώσκοντος ἐκθέτωσι τὴν λύσιν προβλήματος τινος ἀναλυτικῶς, οὐδέποτε παραλείπουν καὶ τὴν σύνθεσιν τοῦ αὐτοῦ προβλήματος.

Αἱ περὶ τῆς μαθηματικῆς ἐν γένει ἰδέαι τοῦ Πλάτωνος εἶνε ἀρκούντως γνωσταί. Κατ' αὐτὸν ἢ μαθηματικὴ κείται μετὰξὺ τοῦ ὅπως ἰδανικοῦ καὶ τῆς ὅπως ἐστερημένης ἰδεῶν ὕλης· τὴν γεωμετρίαν λέγει ἐν τῇ πολιτεῖα «γνώσιν τοῦ ἀεὶ ἔντος», ὅταν σπουδάζηται οὐχὶ πρὸς τὰς χρεῖκας τοῦ βίου ἀλλὰ μεταφέρηται ἐκ τῆς ὕλης εἰς τὸ κράτος τῶν ἰδεῶν· διότι ἢ ἐκ τῶν ἐφαρμογῶν τῆς μαθηματικῆς προκύπτουσα εἰς τὰς χρεῖκας τοῦ βίου ὠφέλεια εἶνε τι δευτερεῖον· τὸ σπουδαιότερον εἶνε, ὅτι αἱ μαθηματικαὶ γνώσεις ἀπασχολοῦσι τὸ πνεῦμα ἀπὸ τῶν ὕλικῶν, καὶ καθιστῶσιν αὐτὸ ἱκανώτερον νὰ ἐννοήσῃ τὸ ἰδανικόν· ἀλλὰ τοῦ δὲ πάλιν παρατηρεῖ ὅτι, οἱ μὲν φύσει πρὸς τὰ μαθηματικὰ ῥέποντες, γίνονται δι' αὐτῶν ὀξεῖς εἰς πάντα τὰ μαθηματικά, οἱ δὲ βραδεῖς πάλιν γίνονται ὀξύτεροι ἑαυτῶν.

¹ Πρόκλος, σχολ. εἰς τὴν I.

Διὰ ταῦτα ἐθεώρει τὴν σπουδὴν τῆς γεωμετρίας ἀπαραίτητον προπαιδεῖαν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκαδημείας ἐπέγραψεν, ὡς λέγουσι: «Μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσὶτω μου τὴν στέγην.» Μαθηματικαὶ καὶ ἀστρονομικαὶ γνώσεις εἶναι ἀπαραίτητα προσόντα παντός, ὅστις θέλει ἐν τῇ πολιτεῖα τοῦ Πλάτωνος νὰ συγκαταριθμηταὶ μετὰ τῶν πεπαιδευμένων.

Ἐκ τῶν συγχρόνων τοῦ Πλάτωνος μαθηματικῶν ἀξίως ἰδιαίτερας μνησίας εἶνε ὁ ἐκ τῆς Κνίδου Εὐδόξος, ὅστις πολλὰ γεωμετρικὰ θεωρήματα ἐγένεκευσε καὶ τὰ μέτρα τῶν κῶνων καὶ τῶν πυραμίδων εὔρεν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀρχιμήδης ἐν τοῖς περὶ σφαιρας καὶ κυλίνδρου βιβλίοις του. Εἰς τὸν Εὐδόξον ἀποδίδουσι τινες καὶ τὴν ἐν τῷ Εὐκλείδῃ, 5ῃ βιβλίῳ, εὐρισκομένην ἀρίστην θεωρίαν τῶν ἀνολογιῶν· κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐτοκίου¹, ὁ Εὐδόξος ἔλυσε καὶ τὸ πρόβλημα τῶν δύο μέσων ἀναλόγων, διὰ τινῶν καμπύλων γραμμῶν ὑπ' αὐτοῦ εὔρεθεισῶν.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ διδασκάλου αὐτῶν ἐξέτεινον τὰ ὅρια τῆς γεωμετρίας. Θεούδιος τις ἐκ Μαγνησίας ἔγραψε στοιχεῖα γεωμετρίας περιεκτικώτερα ἢ τὰ προηγούμενα, καὶ ἐν οἷς πρόεταξε τὰς ἀρχὰς ἢ τὰ ἀξιώματα τῆς γεωμετρίας· τὴν δὲ τάξιν ταύτην ἠκολούθησεν ὕστερον καὶ ὁ Εὐκλείδης καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτόν. Ἐτερος δὲ μαθητῆς τοῦ Πλάτωνος, ὁ Μέναιχιμος, ἐφεῦρε τὰς τρεῖς τοῦ κῶνου τομάς, τῶν ὁποίων ἢ ἔρευνα παρήγαγε τὴν ἀνωτέραν γεωμετρίαν. Ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Πλάτωνος ἐπλάσθη καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν γεωμετρίαν καὶ ἢ ἔννοια τῶν γεωμετρικῶν τόπων, ἐξ ἧς προέκυψε νέα σπουδαιότητα μέθοδος πρὸς λύσιν τῶν γεωμετρικῶν προβλημάτων. Διὰ τῶν γεωμετρικῶν τόπων ἔλυσεν ὁ Μέναιχιμος τὸ πρόβλημα τῶν δύο μέσων ἀναλόγων· καὶ ὁ Πλάτων αὐτὸς ἔδωκε τοῦ αὐτοῦ προβλήματος λύσιν τινὰ, μηχανικὴν, ἣν ἀναφέρει ὁ Πάππος. Ὁ δὲ Δεινόστρατος, ἀδελφὸς τοῦ Μενάιχιμου, ἐπεινόησε τὴν τετραγωνίζουσαν καμπύλην, δι' ἧς διακεῖται δοθεῖσα γωνία εἰς ὀσαδήματα ἴσα μέρη. Οὕτως ἠὲρύνετο μικρὸν κατὰ μικρὸν ὁ κύκλος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκινουῦντο αἱ γεωμετρικαὶ ἔρευναι, νέα ἰδιότητες τῶν νέων καμπύλων, καὶ μάλιστα τῶν κωνικῶν τομῶν, εὐρίσκοντο, καὶ διεπλάσσετο ἢ ὀνομασθεῖσα ἀνωτέρα γεωμετρία, πρὸς διάκρισιν τῆς γεωμετρίας, ἐν ἣ μόνον ὁ κύκλος καὶ ἢ εὐθεῖα θεωροῦνται, καὶ ἢ τις ἔλαβε τὸ ὀνομα τῶν στοιχείων.

Τοιαύτη ἦτο ἢ κατάστασις τῆς μαθηματικῆς κατὰ τὴν 4ην π. Χ. ἐκατονταετηρίδα ἢτοι ὀλίγον πρὸ τοῦ Εὐκλείδου.

Περὶ τοῦ βίου τοῦ Εὐκλείδου ὀλίγιστα γνωρίζομεν. Ὁ Πρόκλος ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν αὐτοῦ εἰς τὸ α' βιβλίον τῶν στοιχείων, λέγει περὶ αὐτοῦ: «ἔγευσε δὲ οὗτος ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου».

¹ Ὑπομνήματα τοῦ Ἀρχιμήδους.

Ἐκ τῆς μικρῆς ταύτης δυνάμεθα ἴσως νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Εὐκλείδης ἔζη περὶ τὸ 300ον πρὸ Χριστοῦ ἔτος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἔνθα τότε ἦτο τὸ κέντρον τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ μαρτυρεῖ ὁ Πάππος ὅτι ἦτο ἀπεικείστος καὶ πρὸς ἅπαντας εὐμενῆς τοὺς καὶ κατὰ ποσὸν συναύξειν δυναμένους τὰ μαθήματα. Ἐὰν εἰς ταῦτα προσθῶμεν καὶ τὴν ἀπάντησιν, ἣν ἔδωκεν, ὡς λέγουσιν εἰς τὸν Πτολεμαῖον, ζητοῦντα νὰ διδασθῆ τὴν γεωμετρίαν εὐκολώτερον ἢ οἱ λοιποὶ αὐτὶ δὲν ὑπάρχει βασιλικὴ ὁδὸς πρὸς τὴν γεωμετρίαν, ἔχομεν πᾶν ὅ,τι περὶ τοῦ βίου τοῦ Εὐκλείδου εἶνε γνωστόν. Ἀλλὰ τὰ σπουδαιότατα τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν καὶ μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἐξόχου διακρίσεως τοῦ ἀνδρός. Ἐξ αὐτῶν ἀρχεται νέα ἐποχὴ τῆς μαθηματικῆς, ἢ τῆς ἀκμῆς, ἐν ἣ ἀποκτήσασα μόνιμον βᾶσιν, ἀναπτύσσεται εἰς τὸ ἐξῆς ἀφ' ἐκείνης, ἄνευ φιλοσοφικῶν ἢ ἄλλων ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Ἡ ὠριμότης αὐτῆς εἶχε προπαρασκευασθῆ διὰ τῶν ἐφευρέσεων τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ ὁ Εὐκλείδης, ἵνα δώσῃ εἰς τὴν μαθηματικὴν, ἰδίως δὲ εἰς τὴν γεωμετρίαν, ὅ,τι ἔδωκεν εἰς τὴν λογικὴν ὁ Ἀριστοτέλης· τουτέστι, μόνιμον μορφήν, φέρουσαν διὰ παντὸς τὸν τύπον τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας· τοῦτο ἐγένετο διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν στοιχείων του, ἐν οἷς περιέχονται, μετ' ἀμιμήτου ἀκριβοῦς ἐκτεθειμένα, ὅσα περίπου καὶ σήμερον ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς στοιχειώδους γεωμετρίας περιλαμβάνουσι. Πάντα τὰ προηγουμένως γραφέντα βιβλία γεωμετρίας, τοσοῦτον ἐπεσκιάσθησαν ὑπὸ τούτου, ὥστε ἢ οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα αὐτῶν ἔχθη διεσώθησαν ἡμῖν. Ἐπὶ πολλοὺς δὲ αἰῶνας τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου ἦσαν τὸ μόνον ἐν χρήσει διδασκτικὸν βιβλίον τῆς στοιχειώδους γεωμετρίας· ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι ὁ Εὐκλείδης πρόκει-ται ὡς ὑπόδειγμα ἐπιστημονικῆς ἀκριβοῦς, σχεδὸν ἀνέφικτον. Οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον αὐτὸν *στοιχειωτήν*.

Ἐν τοῖς Στοιχείοις περιλαμβάνει ὁ Εὐκλείδης οὐ μόνον τὰ στοιχεῖα τῆς γεωμετρίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀριθμητικῆς. Ἐκ τῶν 13 βιβλίων, ἐξ ὧν σύγκεινται, τὸ 7ον, 8ον καὶ 9ον περιέχουσι μόνον ἀριθμητικὰς θεωρίας· ἰδίως τὰ περὶ τοῦ μεγίστου κοινοῦ διακρίτου, περὶ τῶν πρώτων ἀριθμῶν, τὴν ἀνάλυσιν εἰς παράγοντας, ἐν ἐνὶ λόγῳ, πάσας σχεδὸν τὰς ἐν τῇ στοιχειώδει ἐκπαιδεύσει καὶ σήμερον ἔτι διδασκομένας ιδιότητας τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν.

Μὴ ἐπιτρέποντος τοῦ χρόνου τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῶν Στοιχείων, παρατηρῶ μόνον ὅτι τὰ ἀξιολογώτατα μέρη εἶνε τὸ 5ον καὶ τὸ 12ον βιβλίον. Ἐν τῷ 5ῳ ἐκτίθενται τὰ περὶ τῶν ἀναλογιῶν καὶ τῶν ἀναλόγων μεγεθῶν μετὰ τσαύτης τέχνης, μεθ' ἧς οὐδὲ σήμερον ἐν τοῖς πλείστοις τῶν μαθηματικῶν συγγραμμάτων. Ὁ ὀρισμός, ὅντινα δίδει, τῶν ἀναλόγων μεγεθῶν εἶνε κατὰ τοῦτο ἀξιολογώτατος, ὅτι ὑπάρχοντα ὑπ' αὐτὸν ἀδια-

κρίτως πάντα τὰ μεγέθη, σύμμετρα καὶ ἀσύμμετρα. Ἐὰν δὲ τις ἱκανῶς ἐξετάσῃ τὰ περὶ τῶν ἀναλογιῶν, πείθεται ὅτι ἡ Εὐκλείδους μέθοδος καὶ ἀκριβεστάτη εἶνε καὶ ἡ μόνη πρὸς τὴν φύσιν τῶν πραγματικῶν σύμμετρον.

Ἐν τῷ 12ῳ βιβλίῳ, ὅπερ, πιθανώτατα, εἶνε ἔργον αὐτοῦ τοῦ Εὐκλείδου, ἐκτίθενται μετ' ἀμιμήτου δεινότητος τὰ περὶ τῶν ἀσύμμετρων μεγεθῶν, καὶ τῶν διαφορῶν αὐτῶν σχέσεων. Ἐν αὐτῷ λύνονται γεωμετρικῶς προβλήματα, ἅτινα, λυόμενα διὰ τῆς ἀλγέβρας, ἀγούσιν εἰς ἐξισώσεις πολυπλόκου καὶ μέχρι τοῦ 4ου βαθμοῦ.

Πλὴν τῶν Στοιχείων, ὁ Εὐκλείδης ἔγραψε καὶ ἄλλα σπουδαῖα μαθηματικὰ συγγράμματα. τοιαῦτα εἶνε τὰ *δεδομένα*, ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς συνέχεια τῶν στοιχείων καὶ εἰσαγωγή εἰς τὴν ἀνωτέραν γεωμετρίαν· πλὴν τούτων ἀναφέρει ὁ Πάππος καὶ 4 βιβλία αὐτοῦ ἐπὶ τῶν κωνικῶν τομῶν, δύο ἐπὶ τῶν στερεῶν τόπων καὶ τὰ πορίσματα.

Νεώτερος τοῦ Εὐκλείδου ἦτο ὁ μέγιστος τῶν Ἑλλήνων μαθηματικῶν, ὁ Συρακούσιος Ἀρχιμήδης· οὗτος ἔζησεν ἀπὸ τοῦ 287—212 πρὸ Χριστοῦ· ἐσπούδατε δὲ ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἔταμε νέας ὁδοὺς, ἐφεῦρε νέας μεθόδους, καὶ ἐξέτεινε τὸ κράτος τῆς μαθηματικῆς περισσώτερον παντὸς ἄλλου· διότι ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς θεωρητικῆς μηχανικῆς καὶ τοῦ δλοκληρωτικοῦ ὑπολογισμοῦ.

Ἀφ' οὗτο ἡ ἰδέα τοῦ Ἀντιφῶντος, περὶ τοῦ τετραγωνισμοῦ καμπυλογραμμῶν χωρίων, ἐπολεμήθη ὑπὸ τῶν σοφιστῶν, εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ ἐντελῶς. Ὁ Ἀρχιμήδης κατάρθωσε νὰ ἀνυψῶσιν αὐτὴν εἰς μέθοδον τετραγωνισμοῦ, κατὰ τῆς ὁποίας οὐδεμίαν ἀντίρρησης εἶνε δυνατή. Ἡ δὲ τῆς μεθόδου ταύτης εὕρεσις τοῦ ἐμβαδοῦ τοῦ παραβολικοῦ χωρίου, εἶνε ἀξία προσοχῆς· διότι ὁ Ἀρχιμήδης, ἀνακαλύψας τὸν νόμον, ὃν ἀκολουθοῦσι, προβαίνοντα τὰ ἐγγεγραμμένα τρίγωνα, εἰς τὸ παραβολικὸν χωρίον, καὶ γνωρίζον τὸ ἄθροισμα ὅσωνδήποτε ἐξ αὐτῶν, οὐδόλως ἐκ τούτων συμπεραίνεται ἀμέσως τὸ ἐμβαδὸν τοῦ χωρίου, οὐδὲ λέγει περὶ ἀπειρῶν τὸ πλῆθος ἐγγεγραμμένων ἢ περὶ προσεγγίσεως ἢ ἄλλου τινὸς ἀσαφοῦς καὶ μὴ ἐντελῶς ὀρισμένου, ἀλλ' ἐπιφέρει τὴν διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς ἀπό-ἀπόδειξιν, τοῦ ὅτι τὸ ἐμβαδὸν δὲν εἶνε οὔτε μικρότερον, οὔτε μεγαλύτερον ἐκείνου, ὃ λέγει. Δι' ὁμοίας μεθόδου ἀποδεικνύει ἐν τῷ βιβλίῳ, ὅπερ ἐπιγράφει, κύκλου μέτρησιν, ὅτι ὁ λόγος τῆς περιφερείας πρὸς τὴν διάμετρον περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν $3 \frac{1}{7}$ καὶ $3 \frac{10}{71}$. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς μεθόδου ταύτης, ὁ Ἀρχιμήδης ἐφεῦρε καὶ ἄλλην μέθοδον, δι' ἧς μετρεῖ τὰς ἐπιφανείας ἢ καὶ τοὺς ὄγκους· ἡ μέθοδος αὕτη συνίσταται εἰς τὸ νὰ συγκρίνῃ, τὸ μέγεθος, ὅπερ πρόκειται νὰ μετρηθῆ, πρὸς τὸ ἄθροισμα μερῶν, ὧν τὸ μὲν πλῆθος ἀυξάνει ὑπὲρ πάντα ἀριθμὸν, ἕκαστον δὲ τῶν μερῶν τούτων μεταβάλλεται καὶ καταντᾷ παντὸς τοῦ προτεθέντος μεγέθους ἕλασσον. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εὔρε τὸ ἐμβαδὸν τῆς ἑλικῆς,

περί τῆς ἔγραψε δύο βιβλία, ἐκθέτων τὰ ιδιώματα καὶ τὴν γένεσιν αὐτῆς· ὁμοίως καὶ τὴν σχέσιν, ἣν ἔχει τὸ ἐμβαδὸν τῆς ἐλλείψεως πρὸς τὸ τοῦ κύκλου· διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου εὑρε καὶ τὸν ὄγκον τῶν ἐκ περιστροφῆς ἐλλειψοειδῶν, ὑπερβολοειδῶν, καὶ πικραβολοειδῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη κατ' οὐσίαν δὲν διαφέρει τῆς σήμερον ἐν χρήσει ἐν τῷ δλοκληρωτικῷ ὑπολογισμῷ· ὁ ἀναγινώσκων τὸν τετραγωνισμὸν τῆς ἑλικος ἢ τὸν κυβισμὸν τῶν ῥηθέντων σωμάτων, καὶ γράφων διὰ τῶν σημερινῶν σημείων, ὅσα ὁ Ἀρχιμήδης διὰ λέξεων λέγει, ἀναγινώσκει πράγματι μέρος τοῦ σημερινοῦ δλοκληρωτικοῦ ὑπολογισμοῦ· μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι ὁ Ἀρχιμήδης οὐδέ λέξιν λέγει περὶ ὀρίων ἢ περὶ ἀπειροστῶν καὶ τῶν τοιούτων, δι' ὧν οἱ λογιμοὶ γίνονται σήμερον συντομώτεροι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ σαφέστεροι. Ὁ Ἀρχιμήδης μένει πάντοτε ἐν τῷ πεπερασμένῳ καὶ ἐντελῶς ὠρισμένῳ· καὶ ἀποῦ ἐκ τῆς μεθόδου τοῦ διόδη τὸ ἐξαγόμενον, ἀποδεικνύει ἔπειτα τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Ὁ Ἀρχιμήδης ἔγραψε καὶ δύο βιβλία περὶ τῆς σφαίρας καὶ τοῦ κυλίνδρου. Ἐν αὐτοῖς ἀποδεικνύει τὸ θεώρημα, ὅτι ἡ ὅλη ἐπιφάνεια τῆς σφαίρας ἰσοῦται τῇ ἐπιφανείᾳ τεσσάρων μεγίστων κύκλων αὐτῆς. Εὕρισκει τὸ ἐμβαδὸν οἰοῦδήποτε σφαιρικοῦ τμήματος, τὴν μεταξὺ σφαίρας καὶ τοῦ περιγεγραμμένου κυλίνδρου ὑπάρχουσαν σχέσιν καὶ ἄλλα τῆς αὐτῆς φύσεως, ἥτοι μετρητικὰ θεωρήματα.

Ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἀρχιμήδους δὲν περιορίσθη εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν τότε γνωστῶν μεθόδων ἢ εἰς τὴν λύσιν δυσκόλων προβλημάτων, ἀλλ' ἐπλάσσε καὶ νέας ἐπιστήμης· ἐν τοῖς δύο βιβλίοις αὐτοῦ περὶ τῶν ἐπιπλεόντων περιέχεται ἡ ὑδροστατική, βραχυζομένη ἐπὶ τῆς περιφῆμου ἀρχῆς, τῆς ὁποίας ἡ ἀνακάλυψις τοσαύτην, ὡς λέγεται, προὔξησησεν αὐτῷ χαρὰν, ὥστε ἔτρεχεν εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Συρακουσῶν βοῶν «εὐρηκα εὐρηκα»· ἐν δὲ τοῖς δύο βιβλίοις περὶ ἐπιπέδων ἰσορροπιῶν, εὕρισκεται τὸ θεμέλιον τῆς θεωρητικῆς μηχανικῆς· διότι ἐν αὐτοῖς περιέχεται ἡ θεωρία τῆς ἰσορροπίας τοῦ μοχλοῦ, οὗ τὴν δύναμιν ἐκφράζων ὁ Ἀρχιμήδης λέγεται ὅτι εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα Ἰέρωνα «δός μοι πᾶ σῶ, καὶ τὰν γὰρ κινήσῃ» πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἡ σημαντικωτάτη διὰ τὴν μηχανικὴν ἔννοια τοῦ κέντρου τοῦ βάρους, καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ κέντρου τοῦ βάρους τῶν ἀπλουστέρων ἐπιπέδων σχημάτων.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀνὴρ, ὃν ὁ ἀρχαῖος κόσμος σύμπαρ ἐθαύμαζε, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα, πρὸ τῆς εὐρέσεως τοῦ διαφορικοῦ ὑπολογισμοῦ, ἦτοι ἐπὶ 18 αἰῶνας, ἐθεωροῦντο καὶ ἦσαν, τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς μαθηματικῆς· μόνος ἐράμιλλος αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ Νεύτων, διότι καὶ τούτου ἡ μεγαλοφυΐα ἠῤῥησε τὴν ἐπιστήμην διὰ νέων θεμελιωδῶν ἔννοιῶν καὶ νέων γενικωτάτων μεθόδων, ὧν ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ λεπτομερὴς σπουδὴ ἔφερε τὴν μαθηματικὴν εἰς ὃ σημεῖον εὕρισκεται σήμερον.

Ἀποθανόντος τοῦ Ἀρχιμήδους κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐλωσιν τῆς πατρίδος του, νέος ἐφάνη λαμπρὸς ἀστὴρ ἐν τῷ μαθηματικῷ τῆς Ἑλλάδος ὀρίζοντι, Ἀπολλώνιος ὁ Περγαῖος. Οὗτος ἐμκλήτευσε παρὰ τοῖς μαθηταῖς τοῦ Εὐκλείδου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ ὑπῆρξε διὰ τὴν ἀνωτέραν γεωτροίαν, ἰδίως δὲ τὰς κωνικὰς τομὰς, ὅτι ὁ Εὐκλείδης διὰ τὰ στοιχεῖα. Ἀπὸ τῆς εὐρέσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Μεναίχμου, αἱ κωνικαὶ τομαὶ ἀπησχόλησαν, ἔνεκα τῶν περιέργων αὐτῶν ιδιωμάτων, πάντας τοὺς Ἕλληνας γεωμέτρους· πολλὰ δὲ περὶ αὐτῶν εἶχον γραφῆ συγγράμματα, ὧν ἀξιολογώτερα ἦσαν τοῦ Ἀρισταίου 5 βιβλία καὶ τοῦ Εὐκλείδου 4. Πάντες ὁμως, ἀκολουθοῦντες τὴν πρώτην τοῦ Μεναίχμου ἰδέαν, ἐθεώρουν μόνον ὀρθὸν κῶνον μετὰ κυκλικῆς βάσεως, καὶ ἔτεμον αὐτὸν δι' ἐπιπέδων καθέτων ἐπὶ μίαν τῶν γενετειρῶν· διὰ τοῦτο καὶ ὠνόμαζον, τὴν μὲν ἑλλειψιν δεξυγωνίου κώνου τομὴν, τὴν δὲ ὑπερβολὴν ἀμβλυγωνίου. Ὁ Ἀπολλώνιος ἐγκύψας βαθύτερον εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην, εὑρεν ὅτι, ὁ αὐτὸς κῶνος εἴτε ὀρθὸς εἴτε πλάγιος ὑποτεθῆ, δίδει καὶ τὰς τρεῖς καμπύλας, κατὰ τὴν διάφορον θέσιν τοῦ τέμνοντος ἐπιπέδου, εἰ μόνον ἡ βᾶσις αὐτοῦ εἶνε κυκλική. Ἐντεῦθεν δρμώμενος, ἐκθέτει ἐν τοῖς κωνικοῖς αὐτοῦ μετὰ θαυμαστῆς δεινότητος πάσας τῶν κωνικῶν τομῶν τὰς ιδιότητας, ἐξ ὧν καὶ δίδει τὰ ὀνόματα τῆς ἐλλείψεως καὶ τῆς ὑπερβολῆς, ἅτινα καὶ σήμερον ἔχουσι. Ἐκ τῶν 8 βιβλίων, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται τὰ κωνικὰ τοῦ Ἀπολλωνίου, μόνον τὰ 7 πρῶτα σώζονται· περιέχουσι δέ, τὰ μὲν 3 πρῶτα τὰ ιδιώματα τῶν διαμέτρων καὶ τῶν ἐφαπτομένων καὶ τῶν ἐστιῶν, ἅτινα δύνανται νὰ ὑποτεθῶσι γνωστὰ καὶ ὑπὸ τῶν πρὸ τοῦ Ἀπολλωνίου γραψάντων, ὧν ὁμως τὰ συγγράμματα κατέστησαν ἀφανῆ ὑπὸ τῶν κωνικῶν τοῦ Ἀπολλωνίου, τὰ δὲ ἐπόμενα περιέχουσι τὰς ἰδίας τοῦ Ἀπολλωνίου ἐφευρέσεις, ὡς αὐτὸς λέγει· καὶ τὸ μὲν τέταρτον ἐξετάζει κατὰ πόσα σημεῖα τέμνουσιν ἀλλήλλας ἢ ἐφάπτονται δύο κωνικαί, τὸ δὲ πέμπτον περιέχει προβλήματα μεγίστου καὶ ἐλαχίστου ἐπὶ τῶν κωνικῶν τομῶν, τὸ ἕκτον ἐξετάζει τὰ περὶ ὁμοιότητος καὶ ἀνομοιότητος αὐτῶν, καὶ τὸ ἕβδομον διάφορα θεωρήματα καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν συζυγῶν διαμέτρων.

Ὁ Πάππος ἀναφέρει καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ Ἀπολλωνίου, ἀλλὰ τὰ κωνικὰ αὐτοῦ εἶναι βεβαίως τὸ σπουδαιότατον· διότι ἐν αὐτοῖς ἐξήντησε σχεδὸν πᾶσιν τὴν θεωρίαν τῶν κωνικῶν τομῶν τοσαύτην ἐπιδείξας δύναμιν πνεύματος καὶ εὐφυῆν γεωμετρικὴν, ὥστε δικαίως ἐπωνομάσθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του «ὁ μέγας γεωμέτρης».

Πλὴν τῶν τριῶν τούτων διασημοτάτων μαθηματικῶν, τοῦ Εὐκλείδου, λέγω, τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ τοῦ Ἀπολλωνίου, ἡ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀνέδειξε καὶ ἄλλους ἐξόχους γεωμέτρους καὶ ἀστρονόμους· τοιοῦτοι εἶνε ὁ Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος, διάσημος ἀστρονόμος, περὶ οὗ ὁ Ἀρχιμήδης μαρτυρεῖ, ὅτι παρὰδέχετο τὴν περὶ τὸν Ἥλιον κίνησιν τῆς γῆς καὶ ἔγραψε

μάλιστα ίδιον σύστημα, ἐν ᾧ ἔθετε τὸν ἥλιον εἰς τὸ κέντρον τοῦ κόσμου. ὁ Κρόνων ὁ Σάμιος, περὶ τῆς γεωμετρικῆς ἱκανότητος τοῦ ὁποίου ἔχει ὁ Ἀρχιμήδης μεγάλην ἰδέαν· πλὴν τούτων ὁ Ἐρατοσθένης, ἔξοχος ἀστρονόμος καὶ μαθηματικός· καὶ ἄλλοι ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ Ἀπολλωνίου μνημονεύμενοι.

Μετὰ τὸν Ἀπολλώνιον ἀρχεται στασιμότης τις διαρκέσασα καθ' ὅλον τὸν πρὸ Χριστοῦ χρόνον. Ἐν οὗτῳ ἔζησαν οἱ ἀξιόλογοι μαθηματικοί, Γεμίνος, Ἡρών, Φίλων, Ποσειδώνιος, Σωσιγένης καὶ Θεοδόσιος, καὶ ὁ ἀστρονόμος Ἰππάρχος· μετὰ δὲ ταῦτα ἀρχεται βραδεία μὲν ἀλλὰ βεβαία ἢ παρακμὴ τῆς ἐλληνικῆς μαθηματικῆς· ἐφαρμογαὶ τινες αὐτῆς, μάλιστα δὲ ἡ ἀστρονομία καὶ ἡ μηχανικὴ προώδευσαν εἰσέτι ἐπὶ τινα χρόνον· ὁ κράτιστος τῶν Ἑλλήνων ἀστρονόμων, Πτολεμαῖος, ἔζησεν κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα μετὰ Χριστόν· ἐκ δὲ τῶν γεωμετρῶν, ἄξιοι μνείας εἶνε, ὁ Περσεύς, ὅστις ἔγραψεν περὶ τῶν τομῶν τῆς σπείρας, ὁ Μενέλαος, ὅστις ἔγραψε περὶ τῶν χορδῶν τοῦ κύκλου, ἦτοι εἶδος τριγωνομετρίας, καὶ ὁ Πάπος, 400 μ. Χ. οὗ τινος ἡ συναγωγή, καὶ ὡς ἱστορικὴ πηγὴ εἶνε πολύτιμος καὶ ὡς μαθηματικὸν σύγγραμμα πολλὰ ἄξια λόγου περιέχει· ἰδίως ἀναφέρω τὸ θεώρημα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀμφοισμάτων, ὅπερ ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς μηχανικῆς ἐσφαλμένως φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Guldin· καὶ τὸ θεμελιῶδες θεώρημα τῶν ἀναρμονικῶν λόγων, ὅπερ ἐν τῇ νεωτέρᾳ συνθετικῇ γεωμετρίᾳ ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα.

Αἰτία τῆς παρακμῆς τῶν μαθηματικῶν ἦτο βεβαίως ἡ γενικὴ τοῦ ἔθνους κατάπτωσις καὶ παρακμὴ, συνέτεινε δ' ἔτι πρὸς τοῦτο καὶ ἡ νέα θρησκεία, ἣτις ἔδωκεν εἰς τὰ πνεύματα νέαν διεύθυνσιν ἐρευνῶν· ἀλλ' ἐκτὸς τούτων, δεόν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ γεωμετρία ἦτο ἀδύνατον νὰ προαχθῆ περισσότερο διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς μέσων καὶ ἄνευ τῆς γενικῆς ἀριθμητικῆς. Αἱ γεωμετρικαὶ μέθοδοι εἶνε ἀνεπί δεκτοὶ τῆς μεγάλης γενικότητος, τὴν ὁποίαν οἱ ἀριθμοὶ παρέχουσιν. Ἄλλ' ἡ μαθηματικὴ τῶν Ἑλλήνων εἶχεν ὅπως γεωμετρικὸν χαρακτήρα, καὶ αὐταὶ αἱ ἀριθμητικαὶ προτάσεις ὡς λ. χ. τὸ ἄθροισμα ὁσωνδήποτε ὄρων τῆς γεωμετρικῆς προόδου, καὶ τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων ὁσωνδήποτε ἐφεξῆς ἀριθμῶν, ἔχουσι παρὰ τῷ Εὐκλείδῃ καὶ τῷ Ἀρχιμήδῃ γεωμετρικὴν μορφήν. Εἰς τὴν διάνοιαν τῶν Ἑλλήνων μαθητικῶν τὰ γεωμετρικὰ μεγέθη ἀπετέλουσαν εἶδος ποσοῦ γενικώτερον τῶν ἀριθμῶν· διότι ἐθεώρουν ἀριθμοὺς μόνον τοὺς ἀκεραίους καὶ τὰ κλάσματα· ὥστε πᾶς ἀριθμὸς παρίστατο ὑπὸ μεγέθους οὐχὶ δὲ καὶ τανάπαλιν. Ἡ πρὸς τὴν γεωμετρικὴν ὑπερβάλλουσα αὕτη ῥοπὴ τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος δύναται νὰ ἐξηγηθῆ εἴτε ἐκ τῆς ζωηρᾶς αὐτῶν φαντασίας, ἣτις ἔδιδεν εἰς τὰ πάντα σχῆμα καὶ ζῶην, εἴτε καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἡ γεωμετρία εἶνε πλησιεσττέρα εἰς τὴν φύσιν καὶ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, εἶνε ἢ πρώτη ἀφαίρεσις, ἐνῶ ἡ γενικὴ ἀριθ-

μητικῆ, ἢ ἡ ἀλγεβρα, εἶνε τρόπον τινὰ ἀφαίρεσις ἀνωτέρας τάξεως.

Διὰ ταῦτα, ἡ μὲν γεωμετρία προήχθη θαυμασίως, ἡ δὲ ἀριθμητικὴ ὑπῆγετο εἰς τὴν γεωμετρικὴν, καὶ εὗρισκτο εἰς εἰσέτι σχετικῶς εἰς τὴν νηπιότητα αὐτῆς. Ἡ πρόοδος τῆς μαθηματικῆς ἀνέστρεψε τὴν σχέσιν ταύτην. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ μαθηματικῇ ἡ ἀλγεβρα ὑπερέχει πολὺ τῆς γεωμετρίας κατὰ τὴν γενικότητα. Ἡ τροπὴ αὕτη, ἡ ἢ νέα φάσις τῆς μαθηματικῆς, ἀρχεται ἀπὸ τοῦ Διοφάντου· οὗτος ἔζη πιθανῶς περὶ τὰ μέσα τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος καὶ δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς πατήρ τῆς ἀλγεβρας· ἐν τοῖς σωζομένοις 6 βιβλίοις τῶν ἀριθμητικῶν αὐτοῦ εὗρισκονται κατὰ πρῶτον, ἢ διὰ συμβόλων παράστασις τῶν ἀριθμῶν καὶ αἱ ἀλγεβρικαὶ πράξεις πρὸς τούτοις ἢ ἔννοια τῆς ἀλγεβρικῆς ἐξίσωσως καὶ μέγα πλῆθος προβλημάτων πρῶτου καὶ δευτέρου βθμοῦ μετὰ τῆς λύσεως αὐτῶν. Τὸ ἔργον τοῦ Διοφάντου δὲν ἔχει μὲν τὴν τελειότητα, ἣτις χαρακτηρίζει τὰ ἔργα τοῦ Εὐκλείδου, τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ τοῦ Ἀπολλωνίου, εἶνε ὅμως σπουδαιότατον διὰ τὴν νέαν διεύθυνσιν, ἣν ἔδωκεν εἰς τὴν μαθηματικὴν.

Μετὰ τὴν μόρφωσιν τῆς ἀλγεβρας ὑπὸ τοῦ Διοφάντου ὑπελείπετο εἰσέτι, ἵνα καταστῆ δυνατὴ ἢ εἰς τὴν γεωμετρίαν ἐφαρμογὴ αὐτῆς, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡ εἰσαγωγή τῶν ἀσυμμέτρων ἀριθμῶν· διότι τότε ἡ ἀπλῆ μεταφρασις τῶν γεωμετρικῶν σχέσεων τῶν σχημάτων εἰς τὴν ἀλγεβρικὴν γλῶσσαν, θὰ ἔφραεν εἰς τὴν σημερινὴν ἀναλυτικὴν γεωμετρίαν· διότι αἱ μέθοδοι αὐτῆς ἦσαν ἤδη γνωσταί· ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω ὅτι ὁ Μέναιχμος ἤδη ἐγνώριζε τὴν ἐξίσωσιν τῶν κωνικῶν τομῶν πρὸς μίαν διάμετρον καὶ τὴν ἐφαπτομένην κατὰ τὸ πέρας αὐτῆς· τουτέστι τὴν μεταξὺ τεταγμένης καὶ τετμημένης ὑπάρχουσιν σχέσιν. Ἐταῦτως καὶ τὴν ἐξίσωσιν τῆς ὑπερβολῆς πρὸς τὰς ἀσυμπτώτους αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ ἀπὸ τῶν συμμέτρων ἀριθμῶν εἰς τοὺς ἀσυμμέτρους μεταβάσις ἐφαίνετο τοῖς Ἑλλήσιν ἀδύνατος, ὡς ἀπαιτοῦσα τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἔννοιας τοῦ ἀπείρου εἰς τὴν μαθηματικὴν· διότι ἄνευ αὐτοῦ εἶνε ἀδύνατον νὰ πληρωθῆ τὸ μεταξὺ συμμέτρων καὶ ἀσυμμέτρων ὑπάρχον χάσμα· διὰ τοῦτο, καίτοι διορῶντες τὴν ἐξ αὐτῶν ὀφέλειαν, δὲν ἀπετόλμησαν τὴν γενίκευσιν ταύτην τῆς ἔννοιας τοῦ ἀριθμοῦ. Τοῦτο ἐγένετο μόλις κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ἐξ οὗ καὶ ἀρχεται ἡ νεωτέρη μαθηματικὴ.

Καὶ τοσαῦτα μὲν ἱκανὰ πρὸς ἐκτίμησιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Ἄλλ' ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει τῆς μαθηματικῆς ἢ ἀλγεβρας τοῦ Διοφάντου, ἀναπτύχθη καὶ λαβοῦσα πᾶσαν αὐτῆς τὴν γενικότητα, κατέστη ἡ ψυχὴ, οὕτως εἰπεῖν τῆς μαθηματικῆς, τὸ ἀπαραίτητον ὄργανον πάσης μαθηματικῆς ἐρεύνης· αὕτη μόνη παρέχει τὰς πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων ἀναγκαίως γενικὰς μεθόδους, καὶ ἐκ τῶν θεωρημάτων αὐτῆς συντίθενται ἀπασαὶ αἱ μαθηματικαὶ θεωρίαι, ὡς ἀπὸ τῶν λέξεων ὁ λόγος. Ἄλλὰ ποῦται εἶνε αἱ ἀρχαί, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ἀλγεβρα

πῶς ἀπὸ τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν δρωμένη, ἀνυψοῦται βραχυθῶν εἰς τοὺς κλασματικούς, εἰς τοὺς ἀρνητικούς, εἰς τοὺς ἀσυμμέτρους καὶ εἰς τοὺς φανταστικούς; τίς ὁ ἐσωτερικὸς τῶν ἀριθμῶν τούτων σύνδεσμος; καὶ τίς ἡ πρὸς τὴν εὐρεσιν αὐτῶν ὁδηγοῦσα θεμελιώδης ἰδέα; ταῦτα πάντα, ἀπαραίτητα ὄντα διὰ τὴν σπουδὴν τῆς ἀνωτέρας μαθηματικῆς θὰ εἶνε τὸ θέμα τῶν ἐπομένων μαθημάτων.

ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ*

ΙΟΝΙΟΣ ΣΧΟΛΗ

Α'

Ἡ κυριαρχία τῆς Ἑνετίας, ἡ γειτνίασις πρὸς τὴν Ἰταλίαν, οἱ δεσμοὶ τῆς πολιτικῆς ἐξαρτήσεως, αἱ διὰ τοῦ ἐμπορίου συχναὶ πρὸς τὴν χερσόνησον σχέσεις ἐξήσκησαν ἐπὶ τῶν ἡθῶν, ἐθίμων καὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἰονίων νήσων σπουδαίαν ἐπιρροήν.

Εἰς τὰς πόλεις, πρὸ πάντων εἰς τὴν πρωτεύουσαν Κέρκυραν, ἐδέσποσαν τὰ ἔθιμα, αἱ τέχναι καὶ τὰ γράμματα τῆς Ἰταλίας, καὶ ἡ Ἑλλάς ἢ τὴν πρωτοβουλίαν ἄλλοτε ἔχουσα, ἐδέησε νὰ λάβῃ παρὰ τῶν Ἰταλῶν τὴν τοῦ καλοῦ αἴσθησιν, ἣν ἄλλοτε ἐδίδαξεν αὐτοῖς. Οἱ εὐγενεῖς τῶν Ἰονίων νήσων ἐθεώρουν ὡς ὑψίστην τιμὴν τὸ νὰ εἶναι ἐγγεγραμμένοι ἐν τῇ χρυσῇ βίβλῳ τῆς Ἑνετίας, ὅλοι δὲ οἱ πλούσιοι καὶ φιλόδοξοι νέοι ἐξεπαιδεύοντο ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ τὰ περικλεῆ Πανεπιστήμια τῆς Παδούης καὶ Βολονίας ἔβριθον Ἑλλήνων σπουδαστῶν. Οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἐστέναζον ἐπὶ τῇ δουλείᾳ τῆς πατρίδος καὶ κατηρῶντο τὴν Μουσουλμανικὴν τυραννίαν τὴν καταστρέφουσαν μὲν τὴν χώραν, ἄγωνα δὲ καθιστῶσαν τὰ πνεύματα, ἐνῶ τὴν Ἑνετικὴν κυριαρχίαν, ἐθεώρουν ὡς δεινὸν μικρότερον, δεικνύοντες οὕτω δικαιοσύνην ἀσυνήθη εἰς δεδουλωμένους λαούς.

Ἡ δικαιοσύνη, εἰς πᾶσαν περίπτωσιν συνεπάγεται τὴν ἀμοιβήν· οὕτω κατὰ τοὺς τέσσαρας αἰῶνας τῆς ὀθωμανικῆς δεσποτείας αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι, αἱ παραγαγοῦσαι τοὺς πλείστους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς εἶναι ἡ Κρήτη καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, αἵτινες διεσώθησαν διὰ τῆς Ἑνετίας ἀπὸ τῆς μουσουλμανικῆς βαρβαρότητος.

Τὸ πρᾶγμα ἀποβίνει ἔτι καταφανεστέρων ἐν Κρήτῃ ἐν ἣ ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις ἤκμαζε μέχρι τῆς κατακτῆσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα, ἐξακολούθει δὲ ἔτι καὶ νῦν ἡ ποίησις ἐκείνη ἐκπροσωποῦσα τὴν δημώδη ποίησιν. Ὁ Ἐρωτόκριτος ἀναγινώσκεται μέχρι

* Ἴδε τόμ. Η', σελ. 667.

τῆς σήμερον μεθ' ἡδονῆς ὑπὸ τε τοῦ ναύτου καὶ τοῦ χωρικοῦ τῆς Ἑλλάδος· Αἱ κρητικαὶ κωμωδίαὶ καὶ τραγωδίαὶ, αἱ ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα δημοσιευθεῖσαι ὡς καὶ αἱ δημώδεις ποιήσεις, ἃς συνέλεξεν ὁ κ. Παναράκης ἀποδεικνύουσιν ὅτι κατὰ τὸν 15'. καὶ 17'. αἰῶνα ὑπῆρξε σπουδαία φιλολογικὴ κίνησις ἐν Κρήτῃ.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κρήτης αἱ μόναι ἑλληνικαὶ χῶραι, αἵτινες ἔμειναν ἀπάτητοι ὑπὸ τῶν Τούρκων ἦσαν αἱ ἑπτὰ ἰόνιοι νῆσοι. Περιέχει, ὡς φαίνεται, ἱερὰν τινα δύναμιν ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ὁ ἀριθμὸς τοῦ Ἑβδομαγέτου Ἀπόλλωνος, καὶ ἐπέβηκεν αὐτὸς εἰς τὰς μὴ ὑποδουλωθεῖσας ἰονίους νήσους ὡσεὶ καθῆκον τὸ νὰ ἄδωσι χάριν τῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἀδελφῶν των.

Ἡ προγονικὴ γλῶσσα ἐμελετήθη μετὰ ζήλου ὑπὸ τινῶν λογίων, κατὰ δὲ τὸν 17'. αἰῶνα δύο Κερκυραῖοι μοναχοὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν πρῶτοι ἀνεκάλυψαν τὸ εἰς τὴν ἀναγεννωμένην ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἐνυπάρχον κάλλος. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ Θεοτόκης ἔγραψε τὰς ὀμιλίαις αὐτοῦ τὰς μέχρι τῆς σήμερον καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα γνωστάς. Ἡ καθαρῶτης καὶ ἡ ἀρμονία τῆς ἀναστηθείσης ταύτης γλώσσης προηγήθησαν τοῦ ἔργου τοῦ Κοραῆ, ἴσως δὲ συνετέλεσαν πρὸς ἔμπνευσιν αὐτοῦ.

Ὁ Εὐγένειος Βούλγαρις, ἀσχολούμενος περὶ τὴν θεολογίαν καὶ τὴν φιλολογίαν διανοεῖται αἴφνης νὰ ἐπιχειρήσῃ δυσκατόρθωτον ἔργον, ὑπερὸς ὅμως κατορθόνει· μεταφράζει τὸν Βιργίλιον εἰς μέτρον καὶ γλῶσσαν Ὀμηρικὴν. Ἐν τούτοις, ἡ Ἰταλίκα ἐξηκολούθει νὰ ἀπορροφᾷ τὴν φιλοκαθῆ νεολογίαν τῆς Ἑπτανήσου. Ἡ νεολογία αὕτη δὲν ἐμάνθανεν ἀτιμωρητὴ νὰ ἐμπνέηται ὑπὸ τῶν μεγάλων τῆς Ἰταλίας ποιητῶν, νὰ σκέπτηται καὶ νὰ αἰσθάνηται ἰταλιστί. Πολλοὶ νεαροὶ Ἕλληνες ἀπέβηκαν τὴν ἔξιν καὶ τὴν γνώσιν τῆς μητρικῆς γλώσσης. Λόγιοι, Ἕλληνες τὴν καταγωγὴν, ἐξ ὧν ἔνιοι μὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπανέκαμψαν, ἄλλοι δὲ διέμειναν ἐν Ἰταλίᾳ, ὡς ὁ Μάριος Πιέρος, ὁ Μουστοξεῖδης καὶ ὁ Αἰμίλιος Τυπάλδος συνέγραψαν ἰταλιστί. Ἰόνιοι ποιητὰὶ ἐξέχυσαν ἐν ἀλλογλώσσοις στίχοις τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ἠρωϊσμόν καὶ τὴν εὐαισθησίαν αὐτῶν. Ἄλλ' ὅμως οἱ ποιητὰὶ οὗτοι τῶν ὁποίων γλῶσσα μητρικὴ ἦτο ἡ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποβάλλωσι ὀλοσχερῶς τὴν ἑλληνικὴν ἔμπνευσιν. Οὕτως ἔφαλεν ὁ Φόσκολος, ὁ ποιητὴς τῆς Ζακύνθου, ἐφ' ᾧ σεμνύνεται μὲν ἡ Ἰταλία, ἀλλ' ὅστις δὲν ἔπαυσε διὰ τοῦτο νὰ εἶναι Ἕλληνας, καὶ ἀπὸ τῆς θεότης αὐτοῦ πατρίδος, περιβεβλημένος δόξαν ἰταλικὴν, ἀπέτεινε εἰς τὴν γενέθλιον αὐτοῦ νῆσον τὴν Ζάκυνθον, στίχους πλήρεις πάθους ἐνθέρμου οὐδέποτε ἀποσβεσθέντος. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ὁ Σολωμός, διαβίων καὶ ἐκπαιδευόμενος ἐν Ἰταλίᾳ, θὰ περηκολούθει τὰ βήματα τοῦ Φοσκόλου οὕτινος τὸ κλέος ἐφαίνετο ἐπίζηλον εἰς ὅλους τοὺς ποιητὰς τῆς πατρίδος του, ἐὰν τὸ ἐνδοξον σάλπισμα τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἐξήγειρεν ἐν τῇ ψυχῇ του τὴν ἐξάψιν τοῦ πολέμου, τὸν πόθον τῆς ἀπελευθερώσεως, τὸ

μῦθος τοῦ τυράννου καὶ τὸν ἀκατάσχετον ἔρωτα τῆς πατρίδος· ἡ ἐξεγερθεῖσα Ἑλλάς εὗρεν ἐν αὐτῷ τὸν ἐθνικὸν ποιητὴν τῆς.

Ὁ κόμης Διονύσιος Σολωμὸς ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1798. Πρῶτος αὐτοῦ διδάσκαλος ἐγένετο Ἰταλὸς τις ἱερεὺς πρόσφυξ ἐκ Κρεμόνης. Ὁ πατήρ τοῦ Σολωμοῦ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν του ἐν Ἰταλίᾳ δεκατριετῆ ὄντα, πρῶτον εἰς Ἐνετίαν, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς Κρεμόνην καὶ ἀπὸ Κρεμόνης εἰς Παδοῦην. Ἀπὸ Πανεπιστημίου εἰς Πανεπιστήμιον μεταβαίνων ὁ Σολωμὸς ἐσπούδασε ἀνευ πολλῆς ἐνδεδελεχίας τὰ νομικά. Ὡς δ' ἴδιος ἔλεγε, τὸ διδακτορικὸν αὐτοῦ δίπλωμα ὤφειλεν εἰς τὴν μεγάλην τῶν διδασκάλων αὐτοῦ ἐπιείκειαν. Ἐπανῆλθεν εἰς Ζάκυνθον οὐχὶ νομομαθῆς, οὐδὲ Ἑλλην εἰσέτι ποιητῆς, ἀλλὰ ποιητῆς Ἰταλός.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, προετοιμαζομένη ἐπὶ τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ καθομιλουμένη γλῶσσα ἐψέλλιζε διὰ τῆς φωνῆς τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν τὰς παραδόσεις τοῦ παρελθόντος.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἡχοῦς τῶν ἠρσιπωμένων ναῶν καὶ τῶν ἀποκεκοιμημένων λαῶν, μυστηριώδης τις πνοὴ ἐπανελάμβανε τὸ ὄνομα τῶν ἠρώων καὶ τῶν θεῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Οἱ στίχοι τοῦ Ρήγα ἠκούοντο καὶ ἐπευφημοῦντο πᾶνταχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Χριστόπουλος, ὁ νέος Ἀνακρέων ἔψαλλεν εἰς χαριστήριον γλῶσσαν τὸν Βάκχον καὶ τὸν Ἐρωτα. Νέα τις δύναμις, ἐκ τοῦ λαοῦ πηγάζουσα, ἔδιδε ἢ ἕαν ζωὴν εἰς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις. Συντρίβουσα τὸν ἀπηρχαιωμένον τύπον τῆς ἀρχαίας ποιήσεως, ἐτήρει τὸ πνεῦμα καὶ τὰς εἰκόνας τῆς. Ἐκ τοῦ λεξικοῦ καὶ ἐκ τῆς γραμμτικῆς νεκρᾶς γλώσσης παρήγαγε διάλεκτον ζῶσαν. Ἐπρεπε ἄρα ὅπως ἀπελευθερωθῆ τὸ ἔθνος, νὰ ἀπελευθερωθῆ πρῶτον ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα.

Ἀντικρὺ τῆς Κερκύρας, εἰς τὴν Ἠπειρον, ἤτις εἰσέτι στενάζει ἐπὶ τῷ ἀποχωρισμῷ τῆς κοινῆς μητρὸς, τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἕτερος ποιητῆς ὁ Βηλαρᾶς, ὁ ἐφάμιλλος τοῦ Χριστοπούλου, ἔγραφεν εἰς χυδαίαν γλῶσσαν ποιήσεις πλήρεις χάριτος καὶ εὐφυίας.

Ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα, ἀνευροῦσα τὴν ἀρχαίαν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως ἐν τῷ μίσει τοῦ κατακτητοῦ, καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἠρωϊκῆς τε καὶ ποιητικῆς συνάμα, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ἐπιβληθῆ εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ Σολωμοῦ εἰ καὶ ἀποκλειστικῶς μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης, ἐν ξένη διατραπέσαν φιλολογίᾳ. Εἰς τὰ πρῶτα ἄσματα, ἅπερ ἤκουσε ἐπιστρέφων ἐκ τῆς ξένης, εἰς τοὺς πρώτους τῆς πατρίδος πηλμούς, ὁ Ζακύνθιος ποιητῆς διέγνω ὅτι ἐν τῇ δημῳδαί γλώσσῃ ἐνουπῆρχε τὸ σπέρμα τῆς ἀπελευθερώσεως οὐχὶ μόνον τῆς πατρίδος του ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ διανοίας.

Ἐμελέτησε ἔκτοτε τὴν μητρικὴν διάλεκτον μετὰ ζήλου, ἀπορρίπτων τὴν ἰταλικὴν ἔμπνευσιν καὶ ἀφοσιούμενος ὀλοφύχως εἰς τὴν ἐλληνικὴν

ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 τὸν εὗρεν ἀπαρασκευαστον καὶ μὴ τολμῶντα νὰ πολεμήσῃ μὲ ὄπλον ἀτελές ἔτι.

Τῷ 1822 ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ὁ μέλλων ἱστοριογράφος τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασεως, νέος ἔτι τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ἔκτοτε ἀνὴρ πολιτικὸς, πρὸς δὲ καὶ ποιητῆς ἔστιν ὅτε ἀξιόχαστος, διεληθὼν ἐκ Ζακύνθου συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ νεαροῦ Σολωμοῦ. Οὗτος δὲν ἐτόλμησε ν' ἀναγνώσῃ εἰς τὸν συμπατριώτην αὐτοῦ εἰμὴ τὰς ἰταλικὰς αὐτοῦ ποιήσεις, ἀλλ' ὁ Τρικούπης διερμηνεύων τὸ ἐνδόμυχον τοῦ Σολωμοῦ αἰσθημα τὸν ἤλεγξε διότι Ἑλλήν ὦν ἔψαλλεν εἰς ξένην γλῶσσαν.

Ὁ κ. Πολυλάς ἀντιπρόσωπος ἄλλοτε Κερκύρας εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις βουλὴν, ὅστις μετέφρασεν εἰς στίχους τὴν Ὀδύσειαν, ἀναφέρει ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Σολωμοῦ, ὅτι ὁ Τρικούπης, εἰς ὃν ὁ ποιητῆς τῆς Ζακύνθου ἀνεκοίνωσε τὰ πρῶτα αὐτοῦ δοκίμια, ἐνθαρρύνων αὐτὸν διὰ πατριωτικῶν προτροπῶν καὶ γενόμενος μάλιστα διδάσκαλός του εἰς τὰ ἐλληνικά, τὸν ἐπεισεν ἅπαξ διὰ παντὸς ν' ἀφιερωθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ὑμνήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐκ τῆς φιλικῆς τῶν δύο νέων πατριωτῶν προήλθεν ἡ ἔμπνευσις τοῦ ὕμνου εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Δὲν εἶναι δὲ τοῦτο ἡ ἐλαχίστη τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεων τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη. Ὁ ὕμνος τοῦ Σολωμοῦ ἀντήχησεν αἰφνης ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλλάδος. Πολυάριθμοι μεταφράσεις μετέφερον αὐτὸν εἰς τὴν Ἑσπερίαν. Ἡ κοινὴ ἐπιδοκιμασία καθιέρωσεν ἀμέσως τὴν μεγαλοφυεῖν τοῦ ποιητοῦ. Ἐτι καὶ σήμερον τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι ὁ ἐθνικὸς ὕμνος τῆς Ἑλλάδος. Μελοποιηθεὶς ὑπὸ γνωστοῦ Κερκυραίου μουσικοῦ, τοῦ Μαντζάρου, ὁ ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν, συνοδεύει ἀπάσας τὰς πατριωτικὰς ἐκδηλώσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ δὲ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ βσιλέως Γεωργίου, τὸ ποίημα τοῦτο κατέστη ὁ ἐπίσημος ἐθνικὸς ὕμνος καὶ πικανίζουσιν αὐτὸν αἱ στρατιωτικαὶ καὶ μουσικαὶ ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος ἐν Ἀθήναις ἕως τῆς πλατείας τῆς Κερκύρας.

Ὁ θάνατος τοῦ λόρδου Βύρωνος ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Σολωμὸν ἕτερον ὕμνον περιέχοντα στροφὰς ἀληθοῦς ποιητικοῦ κάλλους. Ἀλλὰ δὲν ἀνευρίσκομεν ἐν αὐτῷ τὸν ἔξοχον ἐκεῖνον συνειρμὸν τῶν εἰκόνων, τὴν εὐρεῖαν ἔμπνευσιν, τὸ ὕψος καὶ τὴν ἀφέλειαν τῆς ἐκφράσεως, ἅτινα καθιστῶσιν ἀριστούργημα τὸν εἰς τὴν ἐλευθερίαν ὕμνον.

Ὅλιγοι Ἕλληνες, καὶ ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων ἔτι θυμαστῶν τοῦ Σολωμοῦ, θὰ ἠδύναντο ν' ἀπαγγείλωσι ἀπὸ μνήμης στροφὰς τινὰς τοῦ ὕμνου, αἰεὶ τὸν λόρδον Βύρωνα, ἐνῶ πάντες γνωρίζουσιν ἐκ στήθους τὸν μέγαν, τὸν ἀθάνατον ὕμνον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Ἐν ἐκ τῶν ὠραιοτέρων ἰσχυμάτων τοῦ Σολωμοῦ, εἶναι τὸ τῆς «Φαρμακωμένης», ἔμπνευσθὲν ὑπὸ πραγματικοῦ γεγονότος, ἤτοι τῆς αὐτοχειρίας νεάνιδος, ἣτις ὑπῆρξε θύμα ἔρωτος θεωρηθέντος ἐνόχου. Ὁ ποιητῆς ἐγέ-

νετο υπερασπιστής τῆς ἀτυχοῦς νεάνιδος ἐν τῷ ἄστυτι τούτῳ :

Τὰ τραγούδια μου τᾶλγεες ὄλα
τοῦτο μόνον δὲν θέλει τὸ 'πῆς
τοῦτο μόνον δὲν θέλει τ'ἀκούσης
ἄχ! τὴν πλάκκ τοῦ τάφου κρατεῖς κτλ.

Παραθέτομεν ἕτερον ποίημα συγκινητικὸν καὶ ἀφελές, τὸ ὁποῖον ἀνακαλεῖ ὡς ἡ φορμακωμένη τὰ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἀρθολογίας.

Ὁ ποιητὴς ἀγγέλλει εἰς ἀπόντα υἱὸν τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του.

Ὅπως ἐννοηθῆ ὅλη ἡ χάρις τοῦ ποιήματος τούτου γνωστέον ὅτι ἡ πρώτη Μαΐου ἐν Ἑλλάδι πανηγυρίζεται ὅπως καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν. Εἶναι ἡ ἑορτὴ τοῦ ἔαρος. Τὴν πρωῖαν τῆς ἡμέρας ταύτης ἐγείρονται ἐνωρίς καὶ πορεύονται εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐνίοτε μάλιστα μεταβαίνουσιν ἐκεῖ ἄφ' ἐσπέρας, ἐὰν ἡ νύξ εἶναι ὠραία.

Οἱ νέοι συλλέγουσιν ἄνθη, κάμνουσιν ἐξ αὐτῶν στεφάνους καὶ κατόπιν τοὺς ἀναρτῶσιν ὑπεράνω τῶν θυρῶν, ἔνθα κρέμνεται μέχρις οὗ μακροχρόνιον. Ἐντεῦθεν ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν ἀνθέων τοῦ Μαΐου καὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ ἐξηπλωμένου ἐπὶ τῆς νεκρικῆς κλήνης.

Τοῦ πκτέρα σ' ὅταν ἔλθῃς
δὲν θὰ ἰδῆς παρὰ τὸν τάφο.
Εἴμ' ἐμπρὸς του καὶ σοῦ γράφω
μέρη πρώτη τοῦ Μαῖου.

Θὰ σκορπίσουνε τὸ Μαΐ
πάνω 'στ' ἀκμά του στήθη
γιατὶ ἀπόψε ἀπεκοιμήθη
εἰς τὸν ὕπνο τοῦ Χριστοῦ.

Μόνο μὲν στιγμὴ πρὶν φύγη
'ς τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὰ μέρη
ἀργοκίνησε τὸ χέρι
ἴσως γιὰ νὰ σ' εὐχηθῆ.

Εἰς τὰς βορείους τῆς Γαλλίας ἐπαρχίας ὡς οἱ ἡμέτεροι χωρικοὶ ἑορτάζουσιν ἐπίσης τὴν πρώτην τοῦ Μαΐου.

Οἱ νεανῖαι ἐξέρχονται τὴν νύκτα καὶ κόπτουν κλώνους λευκῆς σημύδας, τῆς παρθενικῆς, τοὺς περιπλέκουσιν εἰς στεφάνους, οὓς ἀναρτῶσιν ἐν ἀνθοπλέκτων ἀλύσειν ἐπὶ τῆς θύρας τῆς οἰκίας τῆς μνηστῆς αὐτῶν. Γινώσκουσιν ἐκ τῶν προτέρων πόσῃ εὐχαρίστησιν θὰ αἰσθανθῆ ἡ

νεανίς τὴν ἐπαύριον ἐπὶ τῇ θῆα τῆς μεγάλης ταύτης ἀνοδοδέσμης, ἣτις φθάνει μέχρι τοῦ παραθύρου αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῇ ὁποίᾳ θὰ σεμνύνεται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, μέχρις οὗ καταιγίς τις ρίψῃ τὸν Μαΐον κατὰ γῆς.

Ὁ Σολωμὸς ἀρέσκεται εἰς τὴν γλυκύθυμον μελαγχολίαν. Ἄλλ' ἐκεῖνο ἰδίως δι' οὗ προσπελάζει πρὸς τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἀρίστης ἐποχῆς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλολογίας, εἶναι ὅτι οὐδέποτε ἀποπλανᾶται εἰς τὴν ἀόριστον εὐπάθειαν τῆς ποιήσεως τῆς Ἑσπερίας.

Ἴδου ἕτερον παράδειγμα. Εἶναι εἰδύλλιον ἐντελῶς ἐλληνικὸν τὴν ἔμπνευσιν.

Ὁ θάνατος τῆς ὀρφανῆς

Πές μου θυμάσαι, ἀγάπη μου, ἐκείνη τὴν παιδοῦλα
'Οποῦ 'χε 'ς τὰ ξανθὰ μαλλιά νεοθέριστη μυρτοῦλα ;
'Οποῦ 'χε σὰν παρθενικὸν τριαντάφυλλο τὸ στόμα
'Ποῦ 'χε τὰ μάτια γαλανὰ σὰν τ' οὐρανοῦ τὸ χρῶμα,
'Ποῦ πρὸς τὸ βράδυ πάντοτε μονάχη ἐπερπατοῦσε
Κ' εἶχε κοντὰ τῆς ἐν ἄρνι ποῦ τὴν ἀκολουθοῦσε ;
'Ποῦ καθισμένη εὐρίσκαμε, 'ς τὸ ἔρμο περιγιάλι
Καὶ λυπηρὰ ἐτραγούδαε τῆς ἄνοιξις τὰ κάλλη ;
'Ἀχ! τὸ τραγουδι ἀκλούθαε, κυττάζοντας τὸ κύμα
Μὲ τόση λύπη, ποῦ 'λεγε, ὅπως ἐκύτταε μνημα.
Τὴν μαύρη! τὴν ἀπάντησα τὸ χάραμμα 'ς τὸ δρόμο,
'Ἀλλὰ τὴν κόρη τέσσεροι τὴν εἶχανε 'ς τὸν ὄμο.
Χυμένα ἦταν 'ς ὄλο τῆς τὸ λείψανο 'ποῦ εὐῶδα
Γιούλια, μοσκούλαις καὶ γαντσιαῖς, τριαντάφυλλα καὶ ρόδα.
Σβυμμένα ἦταν τὰ μάτια τῆς, 'που φέγγαν σὰν ἀστέρια,
Καὶ μὲ κορδέλλαις κόκκιναις δεμένα εἶχε τὰ χέρια.
'Ἀχ! καταιβάζοντας τῆς οἱ τέσσεροι ἄπ' τὸ βράχο,
Κανεῖς δὲν τὴν ἀκλούθαε πάρεξ τὸ ἄρνι μονάχο,
Καὶ μαραιμένα ἦτανε τὰ ἀνθηρὰ στολίδια,
'Ποῦ κάθε αὐγὴ τοῦ ἐμάζονε καὶ τοῦ ἔπλεκεν ἡ ἴδια.
Τ' ἄρνι μόνον ἀκλούθαε, μπέ, μπέ, μπέ, μπέ, φωνάζει,
Πάντα μπέ, μπέ, πάντα μπέ, μπέ, καὶ τὴν παιδοῦλα κραῖζει.
Μὲ τὸ κοῦδοῦνι 'ς τὸ λαιμὸ εἰς τοὺς γκρεμμοὺς 'περπάτει'
Ντίν, ντίν, 'κουδούνιζε κοντὰ εἰς τὸ στερνὸ κρεββάτι.
'Ετούτη εἶναι, κόρη μου, ἡ ὠμορφή παιδοῦλα,
'Οποῦ 'χε 'ς τὰ ξανθὰ μαλλιά νεοθέριστη μυρτοῦλα.

Ἵπολείπεται ἡμῖν νὰ δμιλήσωμεν περὶ παραδόξου ποιήματος, ὅπερ ἀφῆκε ὁ ποιητὴς ἡμιτελές. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐδημοσιεύθη κατὰ τὴν ἐπο-

χὴν ἐκείνην τοῦ ρωμαντισμοῦ, καθ' ἣν τὸ ἔκρυθμον, τὸ παρὰ φύσιν, τὸ ἐπιτετηδευμένον, τὸ τερχιδῶδες ὑπέτρεφον μόνον τὴν φαντασίαν τῶν ποιητῶν. Ἄλλ' ἀνευρίσκει τις ἐν αὐτῷ τὴν τραγικὴν πνοὴν τῆς Αἰσχυλίου ποιήσεως. Δὲν θὰ ἐπιοῦμεν λόγον περὶ τούτου, ἐὰν τὸ ἔργον δὲν εἴχῃ τι τὸ σπουδαῖον καὶ ἰδιάζον, ἐὰν ἡ δράσις δὲν ἀνεκάλει ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ φρίκῃ τὰς περιστάσεις ἐκείνας, αἵτινες ἐνεποιοῦν τρόμον εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, ὅτε ἔβλεπον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὰς συμφορὰς τοῦ Λαίου ἢ τοῦ Ἀτρέως, καὶ ἐὰν ἐπὶ τέλους τὸ ποίημα τοῦτο, καίτοι πραγματευόμενον ὑπόθεσιν ἐπαχθῆ δὲν εἶχε καλλονὰς αἵτινες ἤθελον τιμῆσαι καὶ τοὺς ἐξοχωτέρους τῶν μὴ κλασικῶν ποιητῶν.

Ὁ Λάμπρος ὁ ἥρωας τοῦ ποιήματος, εἶναι ἀνὴρ διεφθαρμένος, ἀλλ' ἀνδρεῖος. Ἀφίνει τρεῖς υἱοὺς καὶ τὴν μόνην αὐτοῦ θυγατέρα, νόθα τέκνα, (τῶν ὁποίων τὴν μητέρα δὲν ἠθέλησε νὰ νυμφευθῆ), ὅπως ὑπάγη μετὰ τῶν Σουλιωτῶν νὰ πολεμήτῃ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Μία νεῆνις μετημφισμένη ὡς Τοῦρκος σώζει τὸν Λάμπρον καὶ τοὺς Σουλιώτας ἀπὸ ἐχθρικῆς ἐνέδρας. Ἐρπασθεὶς τῆς ἡρώιδος, ἀνταγαπᾶται ὑπ' αὐτῆς, ὅτε ἐκ σταυροῦ ἐγγεχαρχαγμένου ἐπὶ τοῦ βραχίονος τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ, ὁ Λάμπρος ἀναγνωρίζει τὴν ἰδίαν θυγατέρα! Τὴν φρικώδη ταύτην ἀλήθειαν μανθάνει οὕτω παρὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς. Εἶναι μόνη ἐπὶ τινος λίμνης· ὁμιλεῖ καὶ κωπηλατεῖ μὲ κεκλιμένην κεφαλὴν. Αἴφνης ὁ πατὴρ ἀκούει ὑπόκωφον ἦχον. Ἡ νεῆνις ἐρρίφθη εἰς τὴν βυθθεῖαν λίμνην, ὁ Λάμπρος ἐπιστρέφει οἴκαδε. Εἶναι ἡ παραμονὴ τοῦ Πάσχα.

Καθαρώτατο ἥλιο ἐπρομνηοῦσε
 Τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ὕστερο ἀστέρη,
 Σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
 Ἐ' οὐρανοῦ ἔς ἐκάνενα ἀπὸ τὰ μέρη·
 Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
 Τόσο γλυκὸ ἔς τὸ πρόσωπο τ' ἀέρι,
 Ἐ' ποῦ λές καὶ λείει μὲς τῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα·
 Γλυκεῖα ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς ἀνέστη! Νέοι, γέροι, καὶ κόραιοι
 Ὅλοι, μικροί, μεγάλοι, ἐτοιμαστῆτε·
 Μέσα ἴσ' ταῖς ἐκκλησιαῖς ταῖς δαρνοφόραις
 Μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε,
 Ἐ'νοῖξετε ἀγκαλιαῖς εἰρηνοφόραις
 Ἐ'μπροστὰ ἴσ' τοὺς Ἁγίους, καὶ φιληθῆτε·
 Φιληθῆτε γλυκὰ, χεῖλη μὲ χεῖλη,
 Ἐ'πέστε Χριστὸς Ἀνέστη, ἐχθροὶ καὶ φίλοι.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ἐν ἣ ὁ Λάμπρος εἰσέρχεται μὲ καρδίαν διεφθαρμένην τρομερὰ ὀπτασία ἐπιφαίνεται αὐτῷ. Τὰ νεκρὰ αὐτοῦ τέκνα τρέχουσι κατόπιν του καὶ μὲ τὰ πελιδῶνα χεῖλη των ζητοῦσι νὰ δώσωσιν εἰς τὸν Λάμπρον τὸ φίλημα τῆς εἰρήνης. Ἡ περιστροφή αὐτῆ τῶν νεκρῶν φασμάτων ἐντὸς τῆς ἐρήμου ἐκκλησίας εἶναι φρικώδης, ἀλλὰ δὲν ἔχει τι τὸ ἀηδές.

Παραδοξοτάτην ἐντύπωσιν προξενεῖ ἡ σκηνὴ ἐν ἣ ὁ Λάμπρος ἀποτείνεται εἰς τὴν μητέρα τῆς θυγατρὸς του ἣν ἐπανευρίσκει. Πλειστάκις δοκιμάζει νὰ τῆς εἰπῇ ἀπαχμικ φριχτὸ, ποῦ κανενοῦ δὲν τώπε». Διστάζει, θέλει νὰ τὸ εἴπῃ, σταματᾷ καὶ ἀρχίζει ἐκ νέου. Ἡ μήτηρ ἐπὶ τέλους μαντεύει.

Ὁ ἔνοχος φεύγει καὶ ζητεῖ τὴν αἰώνιαν λήθην εἰς τὰ νερὰ ἔνθα ἡ κόρη του εὔρε τὸν θάνατον. Ἡ δὲ μήτηρ παράφρων πληροῖ τὴν ἐρημίαν μὲ τὰ ἔσματα τῆς.

Ταῦτα πάντα εἶναι δραματικώτατα, αἱ εἰκόνας, αἱ ἐρωτικαὶ σκηναί, αἱ ἀραι φέρουσι χαρακτῆρα κατὰ πληκτικὸν καὶ πρωτότυπον. Φωτιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῆς Ἑλλάδος τὸ φοβερὸν δὲν φαίνεται εἰδεχθές.

Ὁ Σολωμὸς διῆλθε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἐν Κερκύρα ἀπολαύων τῆς ὑπολήψεως καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ. Ἀπεβίωσε τῷ 1857, πρὶν ἢ ἴδῃ τὰς Ἰονίους νήσους, τὰς ὁποίας τοσοῦτον ἠγάπα ἠνωμένος τῇ μητρὶ πατρίδι, ἣν ἔτι μᾶλλον ἠγάπα. Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἠλπίετο ὅτι οἱ κληρονόμοι του θὰ ἐδημοσίευσον ἀνεκδοτὰ ποιήματά του. Ἄλλ' εἰς μάτην.

Ἡ πλήρης ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Σολωμοῦ τῶν ἐκδοθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Πολυλά τὸ 1859 δὲν περιλαμβάνει, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἢ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔδρεψε ἐκ τῶν χειλέων τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς ποιητοῦ, ζῶντος ἔτι. Τὸ κληροδότημα, ἂν καὶ ἑλλιπέες εἶναι οὐχ' ἤττον πολύτιμον.

B'

Ὁ Ἀνδρέας Κάλβος ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1796. Συμπολίτης καὶ σύγχρονος τοῦ Σολωμοῦ ἐσπούδασεν ἐπίσης ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ βαθύτερον ἐκείνου· ὁ Σολωμὸς δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ διὰ μόνου τοῦ εὐγενοῦς τίτλου τοῦ ποιητοῦ. Εἰς τὸν τοῦ Κάλβου δέον νὰ προστεθῇ καὶ ὁ τοῦ λογίου.

Φίλος τοῦ Φοσκόλου, ὅστις ἦτο ἐπίσης συμπολίτης του, ὁ Κάλβος προσκολλήθη εἰς αὐτόν.

Γενόμενος γραμματεὺς αὐτοῦ τὸν ἠκολούθησε, πρῶτον εἰς Γενεύην τῷ 1816, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς Λονδίνον, τῷ 1819. Ἄλλ' ἐπῆλθεν αἴφνης ρῆξις μετὰ τῶν δύο ποιητῶν.

Ἡ νευρικὴ αὐτῶν δξυθυμία ἢ τὸ εὐερέθιστον τοῦ χαρακτῆρός των,

ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῶν πρώτων αὐτῶν διενεξέων ἀφοῦ δὲ πολλακίς συνδιηλλάγησαν, τέλος δ' ἔβυσαν ὀριστικῶς τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλίαν τῷ 1821.

Ὁ Κάλβος νυμφευθεὶς ἐν Λονδίῳ νέαν Ἀγγλίδα ἐχρησιμοποίησε τὰς γνώσεις του διδάσκων ἑλληνικά. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἔχαιρε τὴν φήμην λογιῶν, πρὶν ἢ ἀποκτήσῃ ὄνομα ὡς Ἑλλήν συγγραφεύς. Οὐδέποτε ποιητὴς ἐπρὸς κίσθη διὰ πλειοτέρας δυνάμεως καὶ πρωτοτυπίας. Ἡ ἔμπνευσις αὐτοῦ εἶναι ὑψηλή, ἡ ἔκφρασις πλήρης πάθους, ἡ φαντασία του εὐρεία, ἡ δὲ διατύπωσις αὐτῆς δικαπονημένη. Ἐχει ὕψος ὅλων ἴδιον, ἡ γλῶσσα αὐτοῦ οὔτε ἡ χυδαία διάλεκτος εἶναι, οὔτε ἡ τότε ἐν χρήσει πικρὰ τοῖς λογίοις. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἦν ἐδιδάσκον ἐξήσκησεν ἐπὶ τοῦ ὕψους καὶ τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ τοικύτην ἐπιρροήν, ὥστε περιφρονεῖ τὰς ἀξιώσεις τοῦ κοινοῦ εἰς δ' ἀποτείνεται. Ἀψηφῶν τὰ ἀρέσκοντα εἰς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, ἐπιζητεῖ ὑπεροπτικῶς ἰδιάζοντα τύπον πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἰδεῶν του. Ὁ Κάλβος ἐπινοεῖ ἴδιον μέτρον οὐτινος τὸ βεβιασμένον μαρτυρεῖ τὴν προσπάθειαν τῆς ἐφευρέσεως.

Ἐν Ἑλλάδι δ' ἡ λαὸς δὲν ἐνόησε τὸν ποιητὴν τῶν ὠδῶν. Μόνοι οἱ λόγιοι θαυμάζουσι τὴν δύναμιν καὶ τέχνην τῶν ποιημάτων τοῦ Κάλβου. Ἐὰν δ' Ἰακύνθιος ποιητὴς ἔζη εἰς τὴν πατρίδα του, ὁμιλῶν καθ' ἑκάστην τὴν ζῶσαν γλῶσσάν του, περιοριζόμενος ν' ἀνευρίσκη εἰς τὰς νέας λέξεις τὴν ὁμοιότητα αὐτῶν πρὸς τὰς ἀρχαίας, ὁ Κάλβος θὰ ἐγένετο ὁ πρῶτος τῶν ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐδει πρὸς τοῦτο νὰ εἶχεν ἀκούσει, ὡς ὁ Σολωμὸς ἐν Ἰακύνθῳ, τὸν Τρικούπην λέγοντα: ψάλλε μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐὰν θέλῃς νὰ ψάλλῃ τοὺς στίχους σου ἢ Ἑλλάς! !

Ἡ Ἑλλάς δὲν ἔψαλε τὰς ὠδὰς τοῦ Κάλβου. Ὅπως γείνη καταληπτὸς εἰς τοὺς πολλοὺς ἦτο σχεδὸν ἀνάγκη νὰ μεταφρασθῇ, ἀλλ' οὐχ' ἦττον ὁ Κάλβος κατέχει ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραμματολογίᾳ θέσιν, ἣν ἠδύνατο καὶ οἱ δημοτικώτεροι τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν νὰ φθονήσωσι. Ἄς κρίνῃ τις περὶ τούτου ἐκ τῶν ἐξῆς παραθέσεων.

Ἐν δὲ πρώτῃ.

Ὁ φιλόπατρις

ὦ φιλόπατρι πατρίς,
ὦ θαυμασία νῆσος
Ζακύνθος, σὺ μοῦ ἔδωκας
τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυτὰ δῶρα.

Ποτὲ δὲν σὲ ἐλησμόνησα
ποτέ. Καὶ ἡ τύχη μ' ἔβριψε
μακρὰ ἀπὸ σέ' με εἶδε
τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος
εἰς ξένα ἔθνη.

Ἄλλὰ εὐτυχὴς ἡ δύστηνος,
Ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
τὰ βουνὰ καὶ τὰ κύματα
σὲ ἐμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου,
πάντοτε εἶχον.

Σὺ ὅταν τὰ οὐράνια
ρόδα μὲ τὸ ἀμυρότατον
πέπλον σκεπάζεις ἢ νύκτα,
Σὺ εἶσαι τῶν ὀνείρων μου
ἡ χάρὰ μόνη.

Τὸ κῦμα Ἴόνιον πρῶτον
ἐφίλησε τὸ σῶμα,
πρῶτοι οἱ Ἴόνιοι Ζέφυροι,
ἐχάιδευσαν τὸ στήθος
τῆς Κυθερείας.

Κι' ὅταν τὸ ἐσπέριον ἄστρον
Ὁ οὐρανὸς ἀνάπτη
καὶ πλέωσι γέμοντα ἔρωτος
καὶ φωνῶν μουσικῶν
θαλάσσια ξύλα,

Φιλεῖ τὸ ἴδιον κῦμα,
οἱ αὐτοὶ χαιδεύουν Ζέφυροι
τὸ σῶμα καὶ τὸ στήθος
τῶν λαμπρῶν Ζακυνθίων,
ἄνθος παρθένων.

Μοσκοβολαεὶ τὸ κλῆμα σου,
ὦ φιλόπατρι πατρίς μου,
καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
ἀπὸ τὴν μυρωδιᾶν
τῶν χρυσῶν κίτρων...

Ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος
σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν
τοὺς καρπούς, καὶ τὰ δάκρυα
γίνονται τῆς νυκτὸς
εἰς ἐσὲ κρίνα.

Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρά μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον
εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα.

Ἡ πρώτη συλλογὴ τῶν ὠδῶν τοῦ Κάλβου, «ἡ Λύρα», ἐδημοσιεύθη ἐν Γενεύῃ τῷ 1824. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεδόθη μετὰφρασις αὐτῶν γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ κ. Stanislas Julien. Ἐν ἔτει 1826 ἐδημοσιεύθη ἐν Παρισίοις ἐτέρα μετὰφρασις συλλογῆς νέων ὠδῶν τοῦ Κάλβου, μετὰ προσθήκης ἀπκνήσιματος ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Χριστοπούλου, ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῶν Helleniennes, P. de C. (ἦτοι τοῦ Pauthier de Censay). Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι οἱ μεταφρασταὶ τοῦ Κάλβου ὑπῆρξαν ἀμφοτέρωθεν δύο τῶν ἀρίστων συγχρόνων Σινολόγων.

Ὁ Κάλβος θεωρεῖ μακρόθεν τὸ αἰματηρὸν δρᾶμα τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ ἥρωες οἱ περικλεεῖς νικῶντες νίκας εἶναι ἀδελφοὶ αὐτοῦ· αἱ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἐνσκήπτουσαι φοβερὰ κατὰστροφὰ ἐπισκήπτουσιν εἰς τὴν πατρίδα του. Ὁ ποιητὴς δὲν δύναται μὲν νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρῴου γῆς· ἀλλ' οὐχ' ἦττον ἀξάπτει τὴν καρδίαν του ὁ λαλῶν τοῦ πατριωτισμοῦ. Ψάλλει τὴν τραγικὴν ἐποποιίαν λαοῦ θνήσκοντος ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ν' ἀναζήσῃ. Ἀφέλεια θεῖα ἦτις θὰ προκαλέσῃ τὸ μείδιμα τῆς τύχης!

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Ἑλλήνων προυχόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, νέα ἐπῆλθεν εἰς τοὺς Ἑλληνας θλίψις, ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ὀλοσχεροῦς κατὰστροφῆς τοῦ ἱεροῦ λόγου ἐν Ἀραγασανίῳ τῆς Βλακ-

χίας. Ὁ λόγος οὗτος περιελάμβανε τὸ ἄνθος τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, τοῦς υἱοὺς τῶν ἀρίστων οἰκογενειῶν, σπουδαστὰς σπεύσαντας ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑσπερίας ὅπως τεθῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου.

Γνωστὸν εἶναι ὅτι τὸ πρῶτον τῆς ἐπαναστάσεως σύνθημα ἐδόθη ἐν Βλαχίᾳ. Σκοπὸς τῶν Ἑλλήνων ἦτο νὰ διαδοθῇ ταύτοχρόνως τὸ πῦρ τῆς ἐπαναστάσεως ἀπανταχοῦ, ὅπως διὰ τῆς ἐπεικτάσεως προσλάβῃ μεγάλη-τέραν δύναμιν. Τὸ αἷμα τῶν πρώτων μαρτύρων τῆς ἐλευθερίας δὲν ἐχύθη ἐπὶ ματαίῳ· ἡ Ἑλλάς ἔδραψε μετέπειτα τοὺς ἐνδόξους αὐτοῦ καρπούς.

Ὁ Κάλβος ἀποτείνει εἰς τὸν ἱερὸν λόγον τὰς ὠραίας ταύτας στροφάς :

Σὰς ἀρπαξεν ἡ τύχη
τὴν νικητήριον δάφνην,
καὶ ἀπὸ μυρτιῶν σὰς ἐπλεξε
καὶ πένθιμον κυπαρίσσον
στέφανον ἄλλον.

Ἄλλ' ἂν τις ἀποθάνῃ
διὰ τὴν πατρίδα, ἡ μύρτος
εἶναι φύλλον ἀτίμητον,
καὶ καλὰ τὰ κλαδιὰ
τῆς κυπαρίσσου.

Ἀπὸ τὴν στάναν χύνει
τὰ ρεύματα τῆς λήθης
καὶ τὰ πάντα ἀφανίζει·
χάνονται πόλεις, χάνονται
βασίλεια καὶ ἔθνη.

Ἄλλη συμφορὰ τόσῳ τρομερωτέρῃ καθ' ὅσον δὲν ἐπληττε στρατιώτῃς ἀλλ' ἀθῶα ὄντα, ἐνέπλητε φρίκης τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ἦτοι αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου. Αἱ σφαγαὶ ἐκεῖναι κατέστησαν τότε ἐν Γαλλίᾳ γνωσταὶ διὰ τῆς ἀπανταχοῦ διασπορᾶς εἰκόνων καὶ δημῶδων ἀσμάτων.

Ἴδου στροφάκι τινεὶ ἐκ τῆς ὥδης τοῦ Κάλβου εἰς τὴν Χίον.

Τὰ γαλακτώδη μέλη
τῶν παρθένων τῆς Χίου
πλέον ἐσὺ δὲν ραντίζεις
ὦ λαμπρὸν τοῦ Αἰγαίου
ἱερὸν ρεῦμα.

Ἐκεῖ ὅπου ἡ πανήγυρις
τῶν Μουσῶν τῆς Ἑλλάδος
ἀναπτε τὰ πύρα
καὶ τῶν ποδῶν ἐσήμεινε
τ' ἄλυπον μέτρον.

Ἄλλ' ὅταν πλησιάζῃ
τὴν γῆν ὅπου σὰς ἔχει,
θέλει ἀλλάξῃ τὸν δρόμον του
ὁ χρόνος, τὸ θαυμασιὸν
χῶμα σεβάζων.

Αὐτοῦ, ἀφ' οὗ τὴν ἀρχαίαν
πορφυρίδα καὶ σκῆπτρον
θέσωμεν τῆς Ἑλλάδος,
θέλει φέρεῖ τὰ τέκνα τῆς
πᾶσα μητέρα.

Καὶ δακρυχέουσα θέλει
τὴν ἱερὰν φιλήσει
κόριν, καὶ εἰπεῖ τὸν ἐνδοξόν
λόγον, τέκνα μιμήσατε,
λόγον ἡρώων!

Ἵθριστικὰ, ὑπερήφανα
τύμπανα ἀκούω, καὶ βλέπω
τὴν Ναβαθαίαν· εἰς αἷμα
βαμμένη ἐπὶ τοὺς πύργους
ἀεροκινεῖται.

ὦ λαιμοὶ τῶν ἀθῶων
παιδιῶν μας, ὦ πλευρὰ
σεβάσμια τῶν μητέρων,
γερόντων κόμαι εἰς τὸ αἷμα
ἀθλίως θρεγμέναι.

Ἐκδίκησιν ζητεῖτε,
ἢ φωνή σας ἠκούσθη.
Ποτέ εἰς τὴν γῆν οἱ ἀθάνατοι
τοὺς ληστὰς δὲν ἀφίνοισι
ἀτιμωρήτους.

Ἄν φύγῃ τὸ δρέπανον
θανατηφόρον, φάρμακον
εἰς τὰ χεῖλη εὐρίσκουσι
τοῦ ὕμεναίου καὶ δράκοντος
εἰς τὰ ποτήρια.

Ἡ τιμωρία δὲν βραδύνει νὰ ἐπέλθῃ. Ἴδου ὁ Κανάρης! Ἡ Χίος θὰ λάβῃ ἐκδίκησιν.

Τὰ ἠφαίστεια

Χλωρά, μοσχοβολοῦντα
Νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους,
εὐτυχισμένα χῶματα,
Ὅπου ἡ χαρὰ καὶ ἡ εἰρήνη
πάντα ἐκατοίκησε.

Τί τὰ θαυμάσια ἐγένηκαν
κοράσια σας, ὅπ' εἶχον
ψυχὴν σὰν φλόγα, χεῖλη
σὰν δροσισμένα ρόδα,
λαιμὸν σὰν γάλα.

Στὰ πλούσια περιβόλια σας
βασιλικὸς καὶ κρῖνοι
ματαίως ἀνθίζου ἔρημα
οὐτ' ἓνα χέρι εὐρίσκειται
νὰ τὰ ποτίζῃ

Ἐλεύθερα, ἀχαλίνωτα
μέσα εἰς τὰ ἀμπέλια τρέχουν
τ' ἄλογα καὶ εἰς τὴν ράχιν τους
τὸ πνεῦμα τῶν ἀνέμων
κάθετοι μόνον.

Εἰς τὸν αἰγιαλὸν
ἀπὸ τὰ οὐράνια σύγνεφα
ἀφόβως καταβαίνουσι
κρυψάζοντες οἱ γλάροι
καὶ τὰ γεράκια.

Τί λέγω... τιμωρίαν
ἀληθινὴν καὶ μόνην
φρικτὴν οἱ μικροὶ
ἔχουσιν ἄλλην.
Τὴν ἐνδεικν τῆς γλυκειᾶς
γαλήνης τῶν δικαίων·
ὡς ἐρημῶν ὁ πόλεμος
τὴν Ἑλλάδα πρὶν εὐρῇ
τῆς Χίου τὴν μοῖραν.

Βαθειὰ εἰς τὴν ἄμμον βλέπω
χαραγμένα πατήματα
ζώντων παιδιῶν καὶ ἀνθρώπων·
ὅμως ποῦ εἶναι οἱ ἀνθρωποὶ
ποῦ τὰ παιδιὰ;

Φρικτὸν θλιβερὸν θέαμα
τριγύρω μου ἐξανοίγω
ποῖων εἶναι τὰ σώματα
ποῦ πλέουσι στὰ κύματα;
ποῖων τὰ κεφάλια;

Βλέπω βλέπω εἰς τὴν θάλασσαν
πετώμενον τὸν στόλον
ἀγρίων βαρβάρων.

Κύτταξε πῶς ὁ ἥλιος
χρυσώνει τὰ πανιά των,
κύτταξε πῶς τὸ πέλαγος
ἀπὸ σπαθιῶν ἀκτίνων
τρέμον ἀστράπτει.

Ἀπὸ τὰς πρύμνας χύνεται
γεμίζων τὸν ἀέρα
κρότος μυρίων κυβάλων
καὶ μέσα εἰς τὸν θόρυβον
ψάλματα ἐκβοῶσιν.

Ἴδου καὶ ἄλλα νησία
τὴν λύσσαν σὰς προσμένουσι,
πόλεις ἰδοῦ καὶ ἀλίκτυπος
Ξηρὰ κατοικημένη
ἀπ' ἔθνη ἀθῶα.

Διὰ σὰς ἡρώων κοπάδια
δὲν φθάνει ἡ Χίος, ἡ Κύπρος,
τῶν Κυδωνιῶν δὲν φθάνουσι
τῆς Κάσσου καὶ τῆς Κρήτης
ἡ κατοικία.

Ἦ Ἑλληνες, ὦ θεῖαι
ψυχαὶ ποῦ εἰς τοὺς μεγάλους
κινδύνους φανερόν τε
ἀκάματον ἐνέργειαν
καὶ ὑψηλὴν φύσιν.

Πῶς ἀπὸ σὰς καμμία
δὲν τρέχει τώρα, πῶς
ἔκει μῆσα εἰς τὰ πλεόμενα
δὲν ρίχνεσθε καρὰ βία
τῶν πολεμίων;

Ἄς ἔκβη αὐτός. — Νὰ βλέπω
ταχεῖν ὡς τὰ ἀπλωμένα
πετὰ τῶν γερανῶν
ἔρχονται δύο κατάμαυραι
τρομεραὶ πρῶραι.

Παύει ὡς τόσον ὁ κρότος
τῶν μουσικῶν ὀργάνων,
τ' ἀγαρινὰ τραγοῦδια
παύουν καὶ τὰ ὑπερήφανα
βλάσφημα μέτρα.

Μόνον ἀκούω τὸ φύσημα
τοῦ ἀνέμου, ὅπου περνῶντας
εἰς τὰ κατάρτια ἀνάμεσα

Οἱ κατὰ θάλασσαν θρίαμβοι τῶν Ἑλλήνων ἐνέπνευσαν εἰς τὸν Κάλβον
ἐτέραν φθὴν τόσῃ ὠραίαν, ὥστε οὐδεμίαν σχεδὸν στροφὴν αὐτῆς δυνά-
μεθα ν' ἀποκόψωμεν ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ παραθέσει.

καὶ εἰς τὰ σχοινιά σχισμένους
βιαίως σφυρίζει.

Μονὸν ἀκούω τὴν θάλασσαν
ποῦ ὡσὰν μέγα ποτάμι
ἀνάμεσα εἰς τοὺς βράχους
κτυπῶντας μυρμυρίζει
γύρω εἰς τὴν σκάφην.

Νὰ αἰ κραυγαὶ καὶ ὁ φόβος
νά, ἡ ταραχὴ καὶ ἡ σύγχυσις
ἀπὸ παντοῦ σηκώνονται
καὶ ἀπλόνουν πολυάριθμα
πανία νὰ φύγουν.

Ἦ πῶς ἀπὸ τὰ μάτια μου
ταχέως ἐχάθη ὁ στόλος;
πλέον δὲν ξανοίγω τώρα
παρὰ καπνοὺς καὶ φλόγας
οὐρανομήκεις.

Ἐξω ἀπὸ τὴν θάλασσαν
πυρκαϊῶν νικήτριαν
ἰδοῦ πάλιν ἐκβαίνουσι
σωσμένοι αἱ δύο κατάμαυραι
θαυμάσια πρῶραι.

Πετάουσι, ἀπομακρύνονται
σ' τὸ διάστημα τοῦ ἀέρος
χωσμένοι, γίνονται ἀφαντοὶ
διαβαίνουσαι ἐπακάνιζον
κ' ἤκουεν ὁ κόσμος

Κανάρη! καὶ τὰ σπηλαία
τῆς γῆς ἐβόουσι Κανάρη
καὶ τῶν αἰῶνων τὰ ὄργανα
ἔσως θέλουσι ἀντυχήσουσι
πάντα Κανάρη!

• ◉ ὠκεανὸς

Γῆ, τῶν θεῶν φροντίδα,
Ἑλλάς ἡρώων μητέρα,

φίλη γλυκεῖα πατρίδα μου,
νύκτα δουλείας σ' ἐσκέπασε,
νύκτα αἰῶνων.

Οὕτω εἰς τὸ χάος ἀμέτρητον
τῶν οὐρανίων ἐρήμων
νυκτερινὸς ἐξάπλωσεν
ἔρεβος τὰ πλατέα
πένθημα ἐμβόλια.

Καὶ εἰς τὴν σκοτιᾶν βαθεῖαν
εἰς τὸ ἀπέραντον διάστημα
τὰ φῶτα σιγαλέα
κινῶνται τῶν ἀστέρων
λελυπημένα.

Ἐχάθησαν ἡ πόλεις
ἐχάθησαν τὰ δάση
Κ' ἡ θάλασσα κοιμᾶται
καὶ τὰ βουνὰ καὶ ὁ θόρυβος
παύει τῶν ζώντων.

Εἰς τὰ φρικτὰ βασίλεια
δμοιάζει τοῦ θανάτου
ἡ φύσις ὅλη ἐκεῖθεν
ἤχος ποτὲ δὲν ἔρχεται
ὑμνων ἢ θρήνων.

Ἄλλὰ τῶν μακαρίων
σταύλων ἰδοῦ τὰ ἥδια
κἀγκελλα ἢ ὦραι ἀνοίγουσι,
ἰδοῦ τ' ἀκάμαντα ἄλογα
τοῦ ἡλίου ἐκβαίνουσι.

Χρυσά, φλογώδη καίουσι
τοὺς δρόμους τοῦ ἀέρος
τὰ ἀμιλλητήρια πέταλα,
τοὺς οὐρανοὺς φωτίζουνσι,
λάμπουσι ἢ χαῖται

Τώρα ἐξανοίγει τ' ἄνθη
εἰς τὸν δροσώδη κόλπον
τῆς γῆς ἡ αὐγὴ καὶ φαίνονται
τώρα τῶν φιλοπόνων
ἀνδρῶν τὰ ἔργα.

Τὰ μυρισμένα χεῖλη
τῆς ἡμέρας φιλοῦσι
τὸ ἀναπαυμένον μέτωπον
τῆς οἰκουμένης, φεύγουσιν
δνειρα, σκότος.

Τόμος Θ'. 1 — Ἰανουάριος 1888.

Ἦ γνῶσις σιγῆ! καὶ πάλιν
τὰ χωράφια, τὴν θάλασσαν,
τὸν ἀέρα γεμίζουσι
καὶ τὰς πόλεις μὲ κρότον
ποιμνικὰ καὶ λῦραι.

Εἰς τοῦ σπηλαίου τὸ στόμα
ἰδοῦ προβαίνει ὁ μέγας
λέων, τὸν φοβερὸν
λαίμον τετριχωμένον
βρέμων τινάζει.

Ὁ ἀετὸς ἀρίνει
τοὺς κρημονοὺς ὑψηλοῦς
κτυπάουσιν ἢ πτέρυγες
τὰ νέφη καὶ τὸν Ὀλυμπον
ἡ κλαγγὴ σχίζει.

Ἐθλιψε τὴν Ἑλλάδα
νύκτα πολλῶν αἰῶνων
νύκτα μακρᾶς δουλείας
αἰσχύνῃ ἀνδρῶν ἢ θέλημα
τῶν ἀθανάτων.

Ἦ χώρα τότε ἐφαίνετο
ναὸς ἠρειπωμένος
ὅπου οἱ ψαλμοὶ σιγάουσι
καὶ τοῦ κισσοῦ τὰ ἀτρέμητα
φύλλα κοιμῶνται...

Οὕτω ἀπὸ τοῦ Ἀθωνοῦ
τὰ δένδρα ἕως τοὺς βράχους
τῆς Κυθήρας κυλίουσι
τὴν ἀμαξὴν βραδεῖαν
οὐρανοδρόμον.

Ἦ τρίμορφος Ἐκάτη
ἐθεώρει τὰ πλοῖα
εἰς τοῦ Αἰγαίου τοὺς κόλπους
λάμνοντα ἀδόξως, φεύγοντα
διασκορπισμένα.

Σὺ τότε ὦ λαμπροτάτη
κόρη Διός, τοῦ κόσμου
μόνη παρηγορία,
τὴν γῆν μου σὺ ἐνθυμήθηκες,
ὦ ἐλευθερία...

Σχισμένη ὑπὸ μύριος
πρώρας ἀφρίζει ἡ θάλασσα,
τὰ πτερωμένα ἀδράχτια
ἐλεύθερα ἐξαπλώνονται
εἰς τὸν ἀέρα. . . .

Πεφλημένα θρέμματα
ὠκεανοῦ γενναῖα
καὶ τῆς Ἑλλάδος γνήσια
τέκνα καὶ πρωτοστάται
ἐλευθερίας.

Χαίρετε σεῖς καυχήματα
τῶν θαυμασίων Σπετσίας,
Ἵδρας, Ψαρῶν, σκοπέλων,
ὅπου ποτὲ δὲν ἄραξε
φρόβος κινδύνου. . . .

Πνοὴ τῆς ἀρχαιότητος διαπερᾶ τὰς ψυχὰς ταύτας. Ἡ ἔμπνευσις των εἶναι εἰλικρινής, αἱ εἰκόνες ἀπλαῖ καὶ μεγαλοπρεπεῖς, τὸ αἶθρημα ἰσχυρὸν καὶ συγκεντρωμένον, ἡ δὲ ἀντίληψις εὐγενής.

Ὁ Κάλβος εἶναι Πίνδαρός τις ἠπιώτερος, μᾶλλον συγκερασμένος· εἶναι νέος ψάλτης τῶν Ὀλυμπιονικῶν, ἀλλὰ ζήσας μακρὰν τῆς πατρίδος εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν, ἀντὶ νὰ ἀκμάζη σφριγῶσα ὑπὸ τὸν ἥλιον τῆς ἐλευθερίας, ἐστéναζε ὑπὸ τὸν ζυγὸν βαρβάρου δουλείας. Καταδικασθεὶς ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του ν' ἀναβάνη, κατὰ τὸν Δάντην, τὴν κλίμακα τοῦ ξένου, ἐμπορεῖται πνεύματος ἐνθέρμου ὅπερ κατηνύσθη εἰς τὰ ξένα, ἐνῶ ἴσως ἤθελεν ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐξαφθῆ ἔν τῷ μέσῳ τῆς πάλης. Ὡς πρὸς τε τὸ ὕψος καὶ τὰς ιδέας, τὰ ποιήματα τοῦ Κάλβου εἶναι ἐντέχνως συνηρμολογημένα, μετὰ μέτρου, ἄνευ ὑπερβολῶν, ἄνευ ψευδοῦς ἐπιζητήσεως ἐνθουσιασμοῦ. Εἶναι ἀληθῆς ποίησις.

Ἐν τούτοις, ὡς εἴπομεν, ὁ Κάλβος σχεδὸν ἐλησημονήθη· αἰτία δὲ τούτου ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, ἥτις δὲν εἶναι ἡ ὀμιλουμένη οὔτε ἐν Ζακύνθῳ, οὔτε ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Φροντίζει ὑπερβολόντως περὶ τῆς φράσεως καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν λέξεων του· λαμβάνει ὑπ' ὄψιν μᾶλλον τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς ἢ τὰ κλέφτικα ἔσματα. Διὰ τῆς παρατόλμου τῶν λέξεων μεταθέσεως βιάζει τὴν νέαν ἐλληνικὴν, τῆς ὁποίας ἡ ἀφέλεια τοσοῦτον μετὰ τῆς λυρικῆς ποιήσεως συνδυάζεται, τῆς ὁποίας καὶ αἱ ἀνωμαλίαι αὐταὶ εἶναι πλοῦτος εἰς κάλαμον δεξιόν. Ἀλλ' ὅ,τι δὲν δύναται τις νὰ διαφιλονεικήσῃ εἶναι ἡ ἰδιόζουσα αὐτῷ πρωτοτυπία. Οὐδαμοῦ αἱ καταφανεῖς ἐκεῖναι ἀπομιμήσεις, αἱ ἐπιτηδεύσεις καὶ ἐπιδείξεις αἰσθημάτων ἐπεισάκτων καὶ ὀθνείων.

Ὁ Σολωμός, μεθ' ὅλους τοὺς πρώτους αὐτοῦ δισταγμούς, κατάρθρωσε διὰ

Ἦ ἐπουράνιος χεῖρα!
σὲ βλέπω κυβερνοῦσαν
τὰ τρομερὰ πηδάλια,
καὶ τῶν ἡρώων ἡ πρόροι
ἰδοῦ πετάουν.

Ἴδοῦ κροτοῦν, συντρίβουσι
τοὺς πύργους θαλασσίους
ἐχθρῶν ἀπειρῶν· σκάφη,
ναύτας, ἰστία, κατάρτια
ἡ φλόγα τρώγει.

Καὶ καταπίνει ἡ θάλασσα
τὰ λείψανα. Τὴν νίκην
ὑψώσε, ὦ λύρα! ἄν ἤρωες
δοξάζωνται, τὸ θεῖον
φιλεῖ τοὺς ὕμνους. . . .

τῆς περὶ αὐτὸν λαλουμένης γλώσσης νὰ πλάσῃ ὄργανον πλήρες δυνάμεως. Τὸν κατηγοροῦσι σήμερον ὡς μὴ ἀρκούντως ἐντριβῆ περὶ τὴν ἐλληνικὴν. Ἴσως, ἀλλὰ τοῦτο δὲν παρατηρεῖται οὔτε ὅταν ἀναγινώσκῃ τις οὔτε ὅταν ᾄδῃ τὰ ποιήματα αὐτοῦ, καὶ πρέπει νὰ τὸν ἀνατάμῃ ὅπως ἴδῃ τὰς ἀτελείας του.

Ὁ Κάλβος ἐγίνωσκε κάλλιον τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ λεκτικὸν τῆς ἀρχαίας, ἀλλ' ἔν τε τῇ γλώσσῃ καὶ τῷ ρυθμῷ αὐτοῦ ὑπάρχει ἐξεζητημένον τι, ὅπερ δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν δημοτικότητά του. Οἱ στίχοι αὐτοῦ καίτοι ἔντεχνοι καὶ κατὰ κκνάνας, δὲν ἠδύναντο νὰ γείνωσιν ἀρεστοὶ εἰς ὧτα ἐλληνικά. Οἱ συμπατριῶται τοῦ Κάλβου συνειθισμένοι ἀπ' αἰῶνων εἰς τὰ δημῶδη ἔσματα καὶ βυκαλισθέντες ὑπὸ τῆς ἀρμονίας αὐτῶν, δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν τυραννίαν τῶν νεωτερισμῶν του.

Μεθ' ὅλην τὴν ποίησιν καὶ τὴν τέχνην τῶν ὕμνων αὐτοῦ, δὲν ἀπολαύει ἐν Ἑλλάδι τῆς φήμης εἰς ἣν ἄλλως δικαιούται.

Ὁ Κάλβος ἀπώλεσε τῷ 1826 τὴν νεκρὰν αὐτοῦ σύζυγον καὶ τὴν μονογενῆ του θυγατέρα. Μὲ καρδίαν συντετριμμένην ὁ ποιητὴς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα. Μόλις ἐγκατασταθεὶς εἰς Κέρκυραν διωρίσθη καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον μόνον διέμεινε εἰς τὴν θέσιν ταύτην. Αἱ οἰκογενειακαὶ αὐτοῦ θλίψεις, ἡ πτωχεία, αἱ κατατρύχουσαι αὐτὸν δυσβάστακτοι ἀσθένειαι ἐπέτεινον τὴν δυστροπίαν τοῦ χαρακτῆρός του.

Ἡ νευρικὴ δξυθυμία περὶ ἧς ἤδη ὀμιλήσαμεν, ἀφηγούμενοι τὰς πρὸς τὸν Φόσκολον σχέσεις του ἠβάνε προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ καθίστα δύσκολον τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν. Ἐνίοτε παρεφέροτο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε προέβαινε εἰς ἄμεσον ρῆξιν μετὰ τῶν στενοτέρων αὐτοῦ φίλων. Ἡ ἔμφυτος ἀγαθότης του τὸν ἔφερεν εἰς μετάνοιαν καὶ προσεπάθει τότε νὰ προσελκύσῃ ἐκεῖνους οὓς εἶχεν ἀπομακρύνει. Μόλις προσεπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐν Κερκύρῃ ἐκ τῶν παραδόσεων αὐτοῦ. Ἐπαυσε δὲ νὰ γράφῃ ἢ τοῦλάχιστον νὰ δημοσιεῖ στίχους. Ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σώζονται ὀλίγα μόνον φιλολογικὰ ἄρθρα αὐτοῦ καταχωρισθέντα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ. Αἱ φιλοσοφικαὶ αὐτοῦ παραδόσεις δὲν ἐξετυπώθησαν. Ἀποκαμῶν ἐκ τῆς δυστυχίας ἐπανέκαμψε καὶ πάλιν εἰς Λονδίνον, ἔνθα περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του συνῆψε δεῦτερον γάμον. Ἀπεβίωσε δὲ τῷ 1869.

Γ'

Ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις ἀποτελεῖ τὴν ἐπικὴν περίοδον τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐν ταῖς Ἰονίαις νήσοις αἰδοὶ αὐτῆς ὑπῆρξαν ὁ Σολωμός καὶ ὁ Κάλβος, οἵτινες ἐνεπνεύσθησαν ἀποκλειστικῶς ὑπ' αὐτῆς καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ βιοῦντες. Ἐὰν ὁ χαρακτῆρ τῆς ποιήσεως

αὐτῶν διαφέρη, αἰτία εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν περιστάσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐκάτερος εἰργάσθη. Τὸν ἐνθουσιασμὸν ὅμως ἠρύσθησαν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀμφοτέρω πηγῆς.

Ὅτε ἐδημιουργήθη τὸ νέον βασίλειον, οἱ Ἴόνιοι ἐπόθησαν δλοφύχως νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος. Οἱ πόθοι αὐτῶν εἰσηκούσθησαν βραδέως, μετὰ ἡμισεκατὸν ἐπιμόνους ἀγῶνας. Ἡ μακρὰ αὐτῆ ἐργασία, καθ' ἣν ἐχρηιάζετο ἐπιμονὴ μᾶλλον ἢ ἥρωισμός, ὑπῆρξεν ἀποκλειστικῶς ἔργον τῶν πολιτευομένων. Αἱ συζητήσεις τῆς Ἰονίου Βουλῆς, αἱ θαρραλέαι ἐκδηλώσεις τῶν βουλευτῶν αὐτῆς, παρήγαγον μᾶλλον ἐφημεριδιογράφους καὶ φυλλαδιογράφους ἢ ποιητάς. Ἐνίοτε ἔνοπλοι διαμαρτυρήσεις ὑπεστήριξαν μετὰ θάρρους τὴν φωνὴν τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ ἔθνους. Οὕτω ἐξηγέρθησαν τῷ 1849, οἱ χωρικοὶ τῆς Κεφαλληνίας ἡγουμένων τῶν υἱῶν τῶν ἀρίστων οἰκογενειῶν τῆς νήτου. Εἰς τούτων ἦτο ὁ γενναῖος ἡμῶν φίλος, ὁ ἱκτρός Μεταξᾶς, οὗ ἠδυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν πράξεις ἀξίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ στάσις ἐκείνη, εὐκόλως καταβλήθη ἔθισα ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας, ἀπέληξεν εἰς τὴν ἐξορίαν τῶν εὐσταθῶν πατριωτῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀνδρεία, δακιμασθεῖσα ὡς ὁ σίδηρος εἰς τὸ πῦρ, δὲν ἐδαμάσθη.

Ἐν τούτοις ἡ ποίησις, ἂν καὶ δὲν εἶχε τὰ πρωτεῖα οὐχ ἤττον δὲν ἐσίγησε καθ' ὀλοκληρίαν. Ὁ Σολωμὸς καὶ ὁ Κάλβος, δὲν ἔσχον μὲν συναγωγιστάς, ἀλλ' ἔσχον ὀπαδοὺς.

Μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς ἐπαναστάσεως, παραβκλλόμενα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς νίκης ἐκείνης τὰ πάντα ἐφαίνοντο ταπεινότερα. Οἱ ποιητὰὶ μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ψάλλωσι παιᾶνας, ἔψαλλον νικητήρια· ὅσοι δὲ δὲν ἀπηρνήθησαν τὴν γλῶσσαν τῶν θεῶν, ἤρμωσαν τὴν λύραν αὐτῶν πρὸς περιπαθέστερον μέλος.

Γεννηθεὶς τῷ 1800, ὁ Τερτσέτης ἐσπούδασεν ἐν Περσίαις καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ἐκεῖθεν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὐχὶ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του τὴν Ζάκυνθον, ἀλλ' εἰς τὸ νεοσύστατον βασίλειον, τὸ ὁποῖον συνεταράσσετο ἔτι ὑπὸ τοῦ σάλου τοῦ πολέμου καὶ τῶν πρὸς διοργανώσιν αὐτοῦ δυσχερειῶν.

Γενόμενος γραμμικτὸς καὶ φίλος τοῦ γέροντος ἤρωος Κολοκοτρώνη, ἔγραψε καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτοῦ τ' ἀπομνημονεύματά του.

Ὁ Τερτσέτης ἔγραψεν εἰς δημῶδη γλῶσσαν. Ὁ ρυθμὸς αὐτοῦ δὲν εἶναι ἐξεζητημένος καὶ καινοφανῆς ὡς ὁ τοῦ Κάλβου, ἀλλὰ συνήθης εἰς ἑλληνικὰ ὄσα· εἶναι ὁ κλέφτικος ρυθμὸς. Τὸ ἐπαγωγὸν τῶν εἰκόνων, ἡ ἐκλογή τῶν λέξεων, ἡ περὶ τὴν εὐρεσίαν εὐστροφία δίδουσι εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Τερτσέτου ἰδιόχουσαν χάριν. Ἀρέσκεται νὰ περιβάλλῃ τὸν ἀρχαῖον μῦθον διὰ τῶν αἰσθημάτων τῆς ἐποχῆς του. Εἰς τὰ ἔργα του ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἀναζῆ, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ νέᾳ. Ὁ ἐπτανήσιος πατριώτης πιστεύει εἰς

τὴν ἀνεξερτησίαν ἀπάσης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα ἀφιεροῦ τὸ πρῶτον αὐτοῦ ποίημα.

Ἑλλάδα μου, πατρίδα μου! ὦ τάρε τῶν γονῶν μου,
 ὦ καλὴ γῆ, ποῦ γεύθηκα πρώτη φορὰ τὸν ἥλιον
 Κ' εἶδα τ' ἀστέρια τῆς νυκτὸς καὶ τὴν γλυκερὰν σελήνην,
 Κ' ἤκουσα τὰ λαλούμενα 'ς τὸ ἤσυχ' ἀκρογιάλι·
 Κ' εἶδα κοράσια νὰ πηδοῦν καὶ νέαις 'πανδρεμέναις,
 Καὶ τὸ φεγγάρι τὰ ξανθὰ μαλλιά τους νὰ φωτίζῃ·
 Τὰ παλληκάρια μὲ φωνὴ ἀκοίμητη κι' ὠραία
 Ἡχολογοῦσεν τοῦ ἔρωτος ἢ τῆς αὐγῆς τὰ κάλλη
 Ἡ τὸν Μικρούλη τραγουδοῦν ἢ τῶν Ψαρῶν τοὺς νέους...

Ὁ πατριωτισμὸς καὶ τὰ τερπνὰ ὄνειρα τῶν τρυφερῶν καρδιῶν συγκρούονται ἢ συγχέονται ἀδικλείπτως ἐν τοῖς ποιήματι τοῦ Τερτσέτου. Τὰ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐκλεγόμενα θέματα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παράδοξον καὶ μὴ ἐθνισμοῦ καὶ χριστιανισμοῦ· ἐκτίθεται δ' ἐνίοτε εἰς τὸν δίκαιον φόβον ὅτι δὲν προσέχει ἀρκούντως περὶ τὴν ἐνότητα τῆς εὐρέσεως καὶ τῆς συνθέσεως. Ὡστε ἐν συνόλῳ κρινόμενα, τὰ ἔργα τοῦ Τερτσέτου εἶναι πλήρη ἀντιθέσεων, ἠδυνάτο τις δὲ νὰ εἴπῃ καὶ ἀτυναρτησίως, ἀλλ' ὀπόσον ὅμως θέλητρον ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα! Ὅποια ἀπλοικὴ χάρις ἐν τῇ ἀφηγήσει, ὁποία ἀφέλεια καὶ ἠδύτης εἰς τὰ ἐλεγειακὰ ἢ τὰ λυρικά ποιήματά του.— Εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὸν Πίνδαρον παριστᾷ τοὺς δύο ποιητὰς διαγωνιζομένου. Ἐνθ' ἡ Μοῦσα τῆς Τανάργης συλλογίζεται, ὁ Πίνδαρος προετοιμάζεται. Ἴδου τί θὰ ψάλλῃ:

— « Ἐρωτὰ! ποῦ ταῖς τρυφεραῖς τῶν νέων καρδιαῖς μακρίνεις,
 » Ποῦ τῆς στερεᾶς καὶ τοῦ ἰγυλοῦ τοξοῦσι τὰ θηρία,
 » Αἰχμαλωτίζεις καὶ θεοὺς 'ς τῆς εὐμορφίης τοὺς πόθους!
 » Νεῖδ' παλληκάρια ἐπλήγωτες 'ς τὴν ξακουσμένη Ἀθήναι·
 » Κοράσιο δεκαοκτὼ χρονῶν ἀγάπησεν ὁ νέος.
 » Ἦτανε κόρη στρατηγοῦ, φτωχὸ παιδί αὐτὸς ἦτον,
 » Καὶ νὰ τὴν πάρῃ ἀδύνατο· βουνοῦ χαμοβιολέτα
 » Δενδροῦ ἴψηλοῦ τὴν κορυφὴ νὰ φθάσῃ ὡς ἀπελπίζεται.

Ὁ νεαρὸς Ἀθηναῖος ἀποσπᾷ ἀπὸ τοὺς πειρατὰς τὴν ἐρωμένην καὶ τοὺς συντρόφους αὐτῆς καὶ λαμβάνει ὡς βραβεῖον ἀνδρείας τὴν χεῖρα τῆς ὠραίας κόρης. Εἶναι ὁ ἀρχαῖος μῦθος τοῦ Ὑμεναίου.

Τὸν γάμον τοῦτον πανηγυρίζουσι μετὰ χορῶν, ἀσμάτων καὶ συμποσίων.

— « Ἦλθ' ἀπὸ τότε παλαιὸ συνήθειο 'ς τὴν Ἑλλάδα,
 » Κι' ὅταν φωτίζῃ νειόφυρος ξανθὸς ἀποσπερίτης
 » Καὶ σὰν νυκτώσῃ, ἢ συνοδὸν πέρνει γαμβρὸν καὶ νύφη
 » Χίλιακι λαμπάδες φέγγουνα κ' ἡ νύχτα μοιάζει ἡμέρα.
 » Ἀργὰ 'ς τὴν μέσην περπατεῖ κλαυμένο τὸ κοράσιο·

» Κρατοῦν τὸ χέρι τοῦ γκμβροῦ σύντροφα παλληκάρια.
 » Τ' ἀγόρια τὰ καλλίφωνα, « Ὑμέναιε ! Ὑμέναιε ! » ψάλλουν
 » Ὑμέναιε ! ψάλλουν τὰ παιδιὰ, κι' ἀντιλαλοῦν τ' ἀηδόνια.»

Ἡ ἀρμονία τῶν στίχων τοῦ Τερτσέτου τοὺς κατέστησεν ἀρεστοὺς εἰς τοὺς συμπατριώτας του. Ἐν αὐτοῖς ἀνευρίσκουσι τὸν μετριόφρονα, τὸν ἀγαθὸν καὶ πρόθυμον ἄνδρα ὃν ἐγνώρισαν ἐπὶ μακρὰ ἔτη, ἔφορον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1874, ὅτε καὶ ἀπέθανεν.

Ἄνὰ πᾶσαν ἐπέτειον τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἐκλεκτὸν ἀκροατήριον περιεκύκλωνε τὸν Τερτσέτην ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς βιβλιοθήκης, ὅπως ἀκούσῃ αὐτὸν ὁμιλοῦντα περὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδος. Οἱ λόγοι αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον αἱ διαλέξεις ἦσαν πλήρεις τῆς θελκτικῆς ἐκείνης καὶ λεπτῆς ἀφελείας, ἣτις ἀνευρίσκεται ἐν πᾶσι τοῖς στίχοις αὐτοῦ.

Τοῦ Τερτσέτου σώζεται δρᾶμα ἰταλιστὶ γεγραμμένον, ὃ θάνατος τοῦ Σωκράτους. Διότι καὶ αὐτὸς ὡς οἱ λοιποὶ συμπατριῶταί του, ἐπηρεάζετο ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἰταλικῆς ἀγωγῆς. Τὸ ποίημα τοῦτο καθὼς καὶ τὰ ἐλληνικὰ αὐτοῦ ἔργα εἶναι δραματικὰ κατὰ τὴν μορφήν μόνον. Ὁ ποιητὴς μένει πάντοτε ὅ,τι πράγματι ἦτο, ἐλεγεσιακὸς ποιητὴς.

Δ'

Ἐὰν ἐρωτήσῃτε Ἕλληνα ἀσχολούμενον εἰς ἄλλο ἢ τὰ γράμματα : Γνωρίζεις τὰ ποιήματα τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου ; Πιθανῶς θὰ ἀποκριθῇ ἀποφατικῶς· ἀλλ' ἐὰν προσθέσῃτε : « Πῶς ! δὲν ἀνέγνωσας, δὲν ἤκουσάς ποτε τὴν φυγὴν, τὰ δύο λουλούδια, τὸ παιδί καὶ τὸν χάρον, » ὁ ἐρωτώμενος θὰ ἀναγκάσῃ καταηχαριστημένος ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει : « Ἄ ! ἰδικάτου λοιπὸν εἶναι ; »

Ὁ Ἰούλιος Τυπάλδος ἔσχε τὴν σπανίαν εὐτυχίαν ν' ἀπολαύσῃ ζῶν ἀπάσας τὰς εὐχαριστήσεις τῆς φήμης, ἀνευ τῶν ἀνιῶν αἵτινες ἐνίοτε τὴν συνοδεύουσι. Οἱ στίχοι αὐτοῦ ἐγένοντο γνωστοὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, πρὸ τοῦ ὀνόματός του.—Ὁ Τυπάλδος ἐψάλλε διὰ τὴν ψάλλῃ μόνον τῷ 1856, ἀθροῦθως, σχεδὸν ἀκουσίως, συγκατένευ σεν ἐπὶ τέλους νὰ δημοσιεύσῃ συλλογὴν τῶν ποιημάτων αὐτοῦ. Πρὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν ὁ κ. Βράιλας ἐν τινὶ ἄρθρῳ τῆς Πανδώρας, περιοδικοῦ τῶν Ἀθηνῶν, ἐχαιρέτησε τὸν νέον Ἴόνιον ποιητὴν.

« Ἡ ποίησις τοῦ κ. Τυπάλδου, ἔγραψεν ὁ κ. Βράιλας (ἴδε Πανδώραν ἔτος 1859 σελ. 254) εἶναι ἀπόρροια γνησίας ποιητικῆς ἐμπνεύσεως, ἐθνικώτατον ἔχουσα χαρακτῆρα, ἐκφράζουσα τὴν ἀλήθειαν τῶν κοινωνικῶν καὶ ἀτομικῶν γεγονότων, ὅσα, χορηγοῦντα τὴν ὕλην εἰς τὴν ποίησιν συν-

αποτελοῦσι τὴν πνευματικὴν αὐτῆς ὑπόστασιν δι' ἐννοιῶν, παθῶν καὶ εἰκόνων καταλλήλων πάντοτε καὶ ἐντέχνως προσηρμοσμένων εἰς αὐτὴν καὶ διὰ ποιητικῆς φράσεως καὶ στιχουργίας, αἵτινες αὐθορμήτως ἐξέρχονται ἐκ τῆς ἀενάου καὶ καθροτάτης πηγῆς τῆς δημῶδους ποιήσεως, ἔλκθον διὰ τῶν μελῶν τοῦ ποιητοῦ τὴν ἔντεχνον ἐκείνην ἐπεξεργασίαν δι' ἣς δύνανται νὰ κατασταθῶσιν εὐχερῆς καὶ ἐναρμόνιον ὄργανον τῆς μετὰ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὁσημέραι ἀναγεννωμένης ἐλληνικῆς ποιήσεως.

Ἡ ποιητικὴ αὐτοῦ γλῶσσα καὶ ἡ στιχουργία του ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς δημῶδους ποιήσεως, ἀλλ' ὁ ποιητὴς τὰς περιβάλλει διὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἐπεξεργασίας ὅπως ἀνυψώσῃ τὴν νεκρὰν ταύτην ποίησιν, τὴν ἀναγεννωμένην μετὰ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἴδου τινὰ ἐκ τῶν γνωστοτέρων ποιημάτων τοῦ Τυπάλδου :

Ἡ φυγὴ

Εὐπνια γλυκειά μου ἀγάπη
 Κ' ἢ νύκτα εἶναι βαθεῖα.
 Ὅλη κοιμάται ἡ φύσις
 Εἶν' ὅλα σιωπηλά.

Λάμνε, γλυκειέ μου, λάμνε
 νὰ φύγωμε μακριά,
 ὅσο σιγάει τ' ἀέρι
 Ἵστὰ ὀλόστρωτα νερά. . . .

Μόνον τ' ἀχνὸ φεγγάρι
 Ποῦ σὰν ἐμὲ ἀγρυπνᾷ
 Μὲς τ' οὐρανοῦ ἀρμενίζει
 Τὴν ἡσυχὴν ἐρημιά.

Κυττάει τὴν γῆν ποῦ φεύγει
 σὰ σύγνεφο θολό,
 τὴν ἀποχαιρετάει
 μ' ἓνα ἀναστεναγμό.

Ἄν μᾶς χωρίζῃ τώρα
 μὴ θέλῃσι σκληρῇ
 μιὰν ἄκρη γῆς θὰ βροῦμε
 νὰ ζήσωμε μαζῆ.

Ἔχετε γειὰ λαγκάδια
 βρουσούλες, κρούα νερά,
 γλυκαῖς ἀύγατες, πουλάκια,
 Για πάντα ἔχετε γειά.

Εὐπνια γλυκειά μου ἀγάπη
 κ' ἢ νύκτα εἶναι βαθεῖα,
 μᾶς καρτερεῖ ἡ βαρκοῦλα
 Ἵστην ἔρμη ἀκρογιαλιά.

Μάνα, μακριὰ μὲ σπρώχνει
 εἰς ἄλλη ξένη γῆ,
 Μακριὰ ἀπὸ σέ μιὰ ἀγάπη
 ἀνίκητη, θερμή.

Ἀκόμη τὸ φεγγάρι
 ἔλαμπε σπλαχνικό.
 Μὲ μάτια δακρυσμένα
 τὸ κύτταζαν κ' οἱ δύο.

Λάμνε, γλυκειέ μου, λάμνε
 νὰ φύγωμε μακριά,
 ὅσο σιγάει τ' ἀέρι
 κ' ἢ νύκτα εἶναι βαθεῖα. . . .

Ὁ ρυθμὸς τῆς φυγῆς εἶναι ἀπαράμιλλος τὴν χάριν. Ἡ ἐπιφῶδη « λάμνε γλυκειέ μου λάμνε, » παρέχει εἰς τὰς στροφὰς περιπάθειαν ἐπιτεινομένην καθ' ἑκάστην αὐτῆς ἐπανάληψιν.

Τὰ δύο λουλούδια.

Μόλις ἔφεγγε τ' ἀστέρι
τῆς αὐγῆς γλυκά, γλυκά,
μόσχους ἔχυνε τ' ἀέρι
στὴν ὠραία πρωτομαγιά.

Πρὶν ἀρχίσουν τὰ τραγουδία
τὸ ξεφάντωμα, οἱ χοροί,
μέσα 'στ' ἀγκιχτα λουλούδια
πρώτη ἐπρόβαλες ἐσύ.

Πρώτη ἐπρόβαλες Μαρία,
καὶ σὲ ἀπάντησα σιμὰ
εἰς τὴν ἔρημη ἐκκλησία
ὅπου ἐπήγαμε συχνά.

Τὰ μαλλιά σου ἐπέφταν πλήθος
εἰς τὸν κάτασπρο λαιμό,
καὶ σοῦ ἐστόλιζε τὸ στῆθος
ρόδο ὠραῖο παρθενικό.

Μὲ τὸ χέρι 'σάν τὸν κρῖνο
μοῦ τὸ ἐπρόσφερες γλυκά·
πάρτο, μοῦ 'πες, σοῦ τὸ δίνω·
καὶ μοῦ ἐσπάραξε ἡ καρδιά.

Μὲς' τὸ χρόνιασμα Μαρία,
πάλ' ἐγύρισα ἐδ' ἐκεῖ
εἰς τὴν ἔρημη ἐκκλησία
ὅπου σ' εἶχα πρωτοῖδεϊ.

Ἡ ἰδέα τῆς ἀρχαίας εἰμαρμένης ἐπικρατεῖ ἐν τῇ μελαγχολίᾳ τοῦ ποιήματος τούτου. Ὅταν ἡ εἰμαρμένη ἢ δεσπόζουσα τῶν Θεῶν, πλήξη τινά, ὁ ποιητὴς θρηνεῖ, οὐχὶ ὅπως καταρασθῆ ἢ κάμψη τὴν ἀνεξιλέωτον, ἀλλ' ὅπως θρηνήσῃ ἐπὶ τῇ τύχῃ τῶν θνητῶν.

Τὸ Παιδί καὶ ὁ Χάρος

Παιδάκι δλόχαρο
ἀνθὸς Μαγιοῦ,
στὴν ἀκρὴ κάθετα
τοῦ ποταμιοῦ.
Λουλούδι κόκκινο
μέσα πετάει,
γέρονει 'στὰ κύματα
καὶ τὸ τηράει.

Ἄλλ' ἀντὶ τὸ οὐράνιο στόμα
τὰ θεῖα βλέμματα νὰ ἰδῶ,
καὶ τ' ἀέρινο τὸ σῶμα,
ὠραῖο πλάσμα ἀγγελικό,

Μέσ' τὸ ἀπάτητο χορτάρι
εἶδα ἔρμο, μοναχό,
ἕνα κάτασπρο λιθάρι
μ' ἕνα δλόμαυρο σταυρό.

Μοναχὸς μέσ' τὴν ἐρμία
εἰς τὸ μνημῖά σου ἐμπροστά
ἐγονάτισα, Μαρία,
καὶ τὸ ἐφίλησα θερμά.

Ἀπὸ τ' ἀνθη ἐκεῖ σπαρμένα
ἔκοψα ἕνα μοναχό,
ἀχνὸ κι' ἄσπρο σάν ἐσένα,
σάν ἐσὲ παρθενικό,

καὶ τὸ ἐταίριασα μ' ἐκεῖνο
ὅπου μ' ἔδωκες ἐσύ,
νᾶν τὸ ρόδο μὲ τὸν κρῖνο
πάντα ἐνθύμησι πικρή.

Τὸνα σύμβολο θανάτου,
τ' ἄλλο νεότης κι' εὐμορφίας·
ἡ χαρὰ πάντα ἐδῶ κάτου
ἀδελφῆ τῆς συμφορᾶς.

Καὶ μὲ μίξας ἀστραψαν
μέσ' τὰ νερά
τὰ μοσχομύριστα
χρυσὰ μαλλιά·
φεύγουν τὰ κύματα
φεγγεβολῶντας,
τ' ἀνθη παράμερα
ἀπαραιτῶντας.

Παιδί. « Ποτάμι ἀχάριστο
ἔχεις ὀχθιαῖς
ὄλο λουλούδια
κι' ὄλο μυρτιαῖς,
κ' ἐσύ τὸ κύμα σου
ρίχτεις ἀκόμα
ποτάμι ἀχάριστο
σὲ ξένο χῶμα.

Ἐγὼ 'σ τῆς μάνας μου
τὴν ἀγκαλιὰ
κλεισμένο στέκομαι
ὄλο χαρά.»
Καὶ τὸ λουλούδι,
'ποῦ 'χε ἀπκοργιάσει
τὸ κύμα ἀντίπερα,
κινάει νὰ πιάτῃ.

Ὅταν αἰφνίδια,
ἀπ' τὰ νερά
γέροντας κάτασπρος
βγαίνει μὲ μιά.
Τ' ἄσπρα του γένεια
τ' ἀθῶο τηράζει,
ἀλλὰ τὸ βλέμμα του
τ' ἀνατριχιάζει.

Χάρος. Αὐτοῦ τί κάθεσαι
παιδί μικρό ;

Παιδί. Ὁἄρη ἡ μανούλα μου,
τὴν καρτερῶ.

Χάρος. Ἐλα παιδάκι μου
στὴν ἀγκαλιὰ μου,
γιὰ σὲ παράτησα
τὴν κατοικιά μου

Παιδί. Ὅγρὰ 'ν τὰ ροῦχα σου
καὶ τὸ κορμί,
μέσ' τὴν ἀγκάλῃ σου
εἶν' κρού πολύ.

Χάρος. Ὅσα λουλούδια
καὶ ἀνθοὺς μοῦ δώσεις
στρόνω στὸν κόρφο μου
νὰ μὴν κρώσης...

Παιδί. Ὁἄρη ζητῶντάς με,
κι' ἂν δὲν μ' εὐρῆ

πολὺ ἡ μανούλα μου
θὰ πικραθῆ
Χάρος. Γνωρίζει ἡ μάνα σου
τὸ πάτημά μου,
σ' εὐρίσκει γρήγορα
στὴν ἀγκαλιὰ μου.

Καὶ σ' ἐσὲ θ' ἄρχεται
παντοτεινά,
τὴν αὐγὴ χάραμα,
τὸ βράδυ ἀργά.—
Παιδί. Γιὰ τὰ Χριστούγεννα,
γι' αὐριο μοῦ κάνει
δλάσπρο φόρεμα,
μ' ἀνθοὺς στεφάνι.

Χάρος. Παιδί μου δλόλαμπρα
σὲ ντυεῖ μ' αὐτά,
σὲ πάει 'σάν ἄγγελο
στὴν ἐκκλησιά.

Παιδί. Γέρο, ἡ μανούλα μου
μοῦ τραγουδάει,
μέσα στὸν κόρφο της
μ' ἀποκοιμάει.

Χάρος. Καὶ μέσ' τὸν κόρφο μου
θὰ κοιμηθῆς
χωρὶς ὄνειρατα
ποτὲ νὰ ἰδῆς.

Παιδί. Τὴ νύχτα ἡ μάνα μου
ὅταν ζυπνήσῃ
γιὰ μέ, ζητῶντάς με,
θὰ λαχταρίσῃ.

Χάρος. Μὲς' τὴν ἀτάραχη,
κ' ἔρημη νυχτιὰ
σὲ βάνω νήπιο μου
γλυκά, γλυκά,
μέσ' τὴν δλάνοικτη
τὴν ἀγκαλιὰ της
γιὰ νὰ σὲ χαίρεται
στὰ ὄνειράτά της...

Παιδί. Χλωμ' εἶναι ἡ ὄψι σου,
τὸ βλέμμα ἀργό—
γέρο σὲ σκιαζομαι
ποῦ σὲ θωρῶ.

Χάρος. Ἐσὺ στὸν κόρφο μου
χύνεις λαμπράδα,
ποῦ σβυσὲ τῆς ὄψις μου
τὴν μαύρη ἀχνάδα.

Παῖδι. Ἀκούω τῆς μάνας μου
τὴν στεναξιά.—

Χάρος. Εἶν' ἀεροφύσημα
μέσ' τὰ κλαδιά.

Παῖδι. Τί κρυφὰ κλάυματα
τ'ἀέρι φέρνει;

Χάρος. Τὸ κῆμα βόγκωντας
τὸ βράχο δέρνει. . . .

Ἡ μάνα ἢ ἀχαρη
φθάνει μὲ μὲλ
καὶ τὸ παιδάκι τῆς
ἀποζητᾷ.

Σὺν κρῖνο βλέπειτο
'στ' ἀνθικ γερμένο,
τὸ φιλεῖ τρέμωντας
ἀποθαμένο.

Ἡ ἔμπνευσις τοῦ Τυπάλδου ἀρέσκειται ἐν τῇ μελαγχολίᾳ, ἐν τῇ θλίψει, ἀλλ' ἔχει καὶ πατριωτικούς φθόγγους· ὁ μελαγχολικὸς αὐτῆς ρυθμὸς ἀρμόζει μᾶλλον εἰς τὰς ἀβρὰς τῆς ψυχῆς ἐκχύσεις, ἀλλ' ἠξυεῖρι ὠσαύτως νὰ εὐρίσκη ἐν τῇ καρδίᾳ του ἰσχυρότερα αἰσθηήματα. Τὸ ἐλεγεῖον αὐτοῦ ἐπὶ τῇ καταδίκη τοῦ κλέφτου ὑπομιμνήσκει τὰ κλέφτικα ἄσματα.

Ἡ καταδίκη τοῦ Κλέφτη

Ἐχετε ἴγια ψηλὰ βουνά καὶ κρυσταλέναις βρύσαις,
Χαράματα μὲ ταῖς δροσιαῖς, νύκταις μὲ τὸ φεγγάρι,
Καὶ σεῖς μαῦρα κλεφτόπουλα ποῦ τὴν Τουρκιὰ ἐτρομάζετε!
Ἀρρώστια δὲν μὲ πλάκωσε, καὶ πηαίνω νὰ πεθάνω·
Κι' ἀν πάρη βόλι τὸ κορμί, πάλι ἡ ψυχὴ ἀπομένει.
Μαῦρο πουλάκι θὰ γενῶ, μαῦρο χελιδονάκι,
Νὰ λθῶ τὸ γλυκοχάραμα, νὰ ἰδῶ ποῦ πολεμάτε·
Καὶ σὰ σκολάση ὁ πόλεμος, κ' ἐβγή τ' ἀχνὸ φεγγάρι
Πάλι θε νὰ λθῶ νὰ σταθῶ σ' ἕνα κυπαρισσάκι,
Τὰ λίγα τὰ Κλεφτόπουλα ποῦ βρῶ στὴν γῆν νὰ κλάψω. . .

—Γιὰ ἰδέσ ἡ θύρα τοῦ Πασσᾶ, καὶ πάψε τὸ τραγοῦδι.—

Ἐχετε ἴγια ψηλὰ βουνά, τρεχοῦμενα ποτάμια.
Ἀδέλφια νὰ μὲ θάψετε σὲ μιά ψηλὴ ραχοῦλα,
Ν' ἀκούω τ' ἀηδόνια πῶρχονται καὶ φέρουν τὸν Ἀπρίλι·
Κι' ὅταν ἀπ' τὴν Ἀγιά Σοφιά τὸ μέγα μοναστήρι
Ἐβγουν τὰ μοσχολίβωνα μὲ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη»,
Λευκὸ πουλάκι θὰ γενῶ στὴν πόλι νὰ πετάξω.
Καὶ σὰν παράδεισος πουλὶ γλυκὰ νὰ κελαϊδήσω.
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε κ' ἔπεσε σκοτωμένος.
Ἐστὸν τόπο ποῦ τὸν ἔθαψαν ἐβγήκε κυπαρίσσι,
Καὶ κάθε γλυκοχάραμα μὲ τοῦ Μαγιοῦ ταῖς αὔραις

Ἐρμο πουλάκι κάθεται 'στὸ ἔρμο κυπαρίσσι,
Κυττάζει τὴν ἀνατολή, κυττάει κατὰ τὴν πόλι,
Καὶ λέει τραγοῦδι θλιβερὸ καὶ παραπονεμένο.

Ἡ λύρα τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου δὲν εἰσήγησε μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πρώτης συλλογῆς του. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δημοσιεύει ποιήματα, ἄτινα ὅμως δὲν ἐξαιλείρουσι τὴν μνήμην τῶν πρώτων αὐτοῦ ἔργων.*

Ἀποσυρθεὶς εἰς Φλωρεντιαν κατέγεινεν εἰς τὴν μεταφράσειν τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἱερουσαλήμ. Δύο ἢ τρία ἄσματα τῆς μεταφράσεώς του ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἀθηναῖκά περιοδικά. Πιστὸς εἰς τὸν πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἔρωτα, τὸν διακρίνοντα τὴν Ἰόνιον σχολήν, ὁ Τυπάλδος ἐνεπνεύσθη κάλλιον ἢ οἱ προκατόχοι αὐτοῦ πράττων τὸ ἐναντίον ἐκείνων. Ἀντὶ νὰ γράψῃ ὁ ἴδιος ἰταλιστί, μετέφρασεν ἐλληνιστί ἐν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Ἰταλίας. Αἱ δύο φιλολογίαι εἰσὶν ἀδελφαί.

Ε'

Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἐπὶ τέλους ἠνώθησαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀγγλος ἀρμωστής δὲν ὑπάρχει ὅπως ἀπαγορεύση εἰς τοὺς Ἰονίους τὴν ἐλευθέραν ἐκδήλωσιν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος. Ἡ ἔνωσις αὕτη παρέχει εἰς τὰς λοιπὰς ὑποδούλους ἐλληνικὰς χώρας νέας ἐλπίδας. Ἡ Κρήτη καὶ αὐθις ἐπιχειρεῖ δεινὸν ἀγῶνα πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ αὐθις ἀποτυγχάνει.

Ἀπὸ τοῦ 1866 μέχρι τοῦ 1869 νέα πνοὴ ἠρωτισμοῦ συνεκίνησε τὴν ἐλληνικὴν φυλὴν. Ἡ πολεμικὴ λαίλαψ καὶ αἱ ἐκ ταύτης καταστροφαὶ ἀνεζωπύρωσαν τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων ἀντὶ νὰ καταβάλωσιν αὐτήν. Ἐπὶ δύο ἢ τρία ἔτη, ἀνεσώθη ἐν Κρήτῃ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821. Μάχαι πεισματώδεις, νίκαι αἱματηραί, ἤτται συνεπάγουσαι σφαγὰς ὡς εἰς τὴν μονὴν ἐκείνην τοῦ Ἀρκαδίου τὴν ὁποῖαν ὁ ἠγούμενος ἀντιτάξεν εἰς τὸν ἀέρα, θυσιάζων ἐν ταῦτῳ καὶ τοὺς νικητὰς καὶ τὰ τέκνα τῶν Κρητῶν τὰ καταφυγόντα ἐν αὐτῷ, καταβάλλον τοὺς μὲν, τοὺς δ' ἄλλους σώζων διὰ τοῦ θανάτου ἀπὸ τὸ αἶσχος τῆς δουλείας.

Ἡ Κρήτη ἠττήθη· ὁ Τοῦρκος δὲν ἀπεδιώχθη· ἀλλ' ὁ ἠρωτισμὸς τὸν ὁποῖον οἱ νησιῶται καὶ οἱ ἀδελφοὶ των ἀνέδειξαν, ἀνεζωογόνησεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἑλλήνων τὴν πρὸς ἑαυτοὺς πίστιν. Ἡ πατριωτικὴ αὕτη ἐξέγερσις, ἡ κρητικὴ αὕτη ἐπανάστασις, ἐνέπνευσε τόμους δλοκλήρους ποιήσεων. Τινὲς ἐξ αὐτῶν δὲν θὰ λησμονηθῶσιν.

Εἰς ἐν τῶν ποιημάτων τούτων ὁ Ὀρκος ὁ Κερκυραῖος Γεράσιμος Μακρορᾶς, περιγράφει τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδον σώματος προσφύγων Κρη-

* Ταῦτα ἐγράψαν ζῶντος ἔτι τοῦ ποιητοῦ.

τῶν, μετὰ τὸ πέρασ τοῦ πολέμου. Πλείονες τῶν 60,000 προσφύγων εἶχον καταφύγει εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἥρωϊς Εὐδοκία ἐπιστρέφει εἰς τὴν πατρίδα τῆς. Εἶναι ὄρφανή.

Τῆς εἶχε ἀρπάξει ὁ θάνατος καὶ μάνα καὶ πατέρα,
Τούτος ἀτρόμητα, τυφλά, σ' ἐχθροῦ μεγάλο πλῆθος
Ἵσαν τὰ βόλια ἐχύθηκε, ποῦ τ' ἀνοιζαν τὸ στῆθος.
Ἐνα φεγγάρι μετὰ βιάς ἴδυνήθη νὰ ὑπομείνη
Τοῦ χωρισμοῦ τῶν τὸν καὶ μὲν, κ' ἐπῆε στὸν Ἄδῃ ἐκεῖνη.

Ἡ ὄρφανὴ ἐλπίζει νὰ ἐπανεύρη τὸν μνηστῆρά τῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ Μάνθος ἐφρονεύθη.

... . Ἐμαθε ποῦ στὴν αἰώνια θέσι,
Τῆς Κρήτης τέκνο ἀληθινό, κ' ὁ Μάνθος εἶχε πέσει.
Μ' αὐτούς, ὅπου ξιππάζοντας τ' ἀφορεσμένο ἀγκέρι,
Ἐκαμν ἕξάφνου ἐλευθεριὰ μίξ σπῖθα νὰ τοὺς φέρη,
Καὶ στ' ἄγιο χῶμα ἐσκόρπισαν γυμνὰ τὰ κοκκαλά τους,
Ἄπᾶνου στ' ἄστρα ταῖς ψυχαῖς, ὄλοῦθε τ' ὄνομά τους...

Ἡ νεανίς σύρεται μέχρι τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἀρκαδίου, ἐνθα τῇ ἐμφανίζεται ἡ σκιά τοῦ μνηστῆρός τῆς. Τῇ ἀρηγεῖται οὗτος τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀρκαδίου, ὀμιλῶν ὡς ἥρωα καὶ πατριώτης. Νεκρὸς διηγεῖται τὸν θάνατόν του.

Οἱ τελευταῖοι αὐτοῦ στοχασμοὶ ἦσαν διὰ τὴν Εὐδοκίαν, διὰ τὴν περιλημμένην πατρίδα, διὰ τὴν γῆν, τὰ δάστη, τὰ ὄρη τῆς Κρήτης, ἐφ' ὧν ἔστρεφε τὰ βλέμματά του διὰ τελευταίαν φοράν, ἐνῶ τὰ ὄνειρά του ἵπταντο πρὸς τὴν ἐξόριστον.

Ἡ Εὐδοκία, ἐνῶ ἀκροᾶται, κρίνει ἑαυτὴν ἀναξίαν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ἀφοῦ δὲν ὑπέφερον ὡς ἐκεῖνος. Θέλει νὰ θρηνήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς μέχρις οὗ τὰ δάκρυά τῆς ποτίσωσι τὰ ἐπὶ τοῦ τάφου του κρῖνα, καὶ τότε θὰ καταστῇ ἀξία νὰ συνενωθῇ μετ' αὐτοῦ.

Ἄλλ' ὁ θάνατος τοῦ μνηστῆρος ἀνέδειξε τὴν μνηστῆρὴν ἥρωϊδα. Οἱ μετὰ τοῦ Μάνθου ἀγωνισθέντες τὸν ἔσχατον ἀγῶνα, ἀναμένουσι τὴν Εὐδοκίαν, ὅπως εὐλογῆσιν τοὺς εἰς τὸ Ἀρκαδίον πεσόντας.

Παραθέτομεν ἀποσπάσματά τινὰ ἐκ τοῦ Ὄρου, ὅπως καταδείξωμεν τὴν ἀρμονίαν τῶν στίχων τοῦ κ. Μακροῦ.

Μὲς τὸ γοργὸ πλεούμενο, ποῦ τὰ νερά σου τρέχει,
Τώρα ποῦ ἡ ἕξτερη βραδεῖα καμμιὰ πνοή δὲν ἔχει
Νὰ ἔξεραι θάλασσα καλή, μὲ πόση τρικυμία
Χτυπάει ψυχαῖς ἀδύναταις νύχτα τυφλὴ καὶ κρύα!

Γυρνοῦν τὰ γυνοκόπαιδα στὰ αἱματωμένα μέρη,
Ὅπου ὁ Σταυρὸς νικῆθηκε τοῦ Τούρκου ἀπὸ τ' ἀστῆρι.
Στὰ κακορίζικα—γεια ἰδέε!—παρηγοριὰ δὲν δίνει
Μῆτε οὐρανοῦ χαμόγελο, μῆτε πελάου γαλήνη.
Ἐχουν ἀκίνητα, στεγνά, σ' ὄλη τὴ φύσι ξένα,
Στὴν ἄβυσσο τσ' ἀπελπισίαις τὰ μάτια βυθισμένα,
Καὶ ἴσαν ἀπᾶνου στ' ἄπειρο κ' ἔρμο στοιχεῖο θωροῦνε,
Τὴ μαύρη μοῖρα τους ἀργὰ λές καὶ ἴσ' αὐτὸ μετροῦνε.
Φοβᾶται ὁ ναύκληρος νὰ πῆ, πῶς αὐριο τὸ καράβι
Θ' ἀράξῃ στὴν πατρίδα τους. Καὶ ἔχουν πατρίδα οἱ σκλάβοι!

Ἐλπίδα θεῖα, ποῦ ξέμακρα, σὲ βόσκανα, σὲ πόνοια,
Ἐκαμει πλάσματτα ὡς αὐτὰ ν' ἀνισταθοῦν τρεῖς χρόνους,
Γύρισε πάλαι, ὦ γύρισε! Ἰστοῦ καραβιοῦ τὴν πλώρη
Ἐλα, ἡ γυναῖκα νὰ σὲ ἰδῇ, τ' ἀνήλικο καὶ ἡ κόρη,
Ὡς, μ' ἔνα πρᾶσινο κλαρί, ξανοίγανε μίξ ἕμερα
Τῆς κιβωτοῦ οἱ κάτοικοι τὴν ἀπρη περιστέρα!
Ἐλα! Ἰστοῦ σου ἄς δικθοῦν τὸ νέο τῆς τύχης ρέμμα,
Ψηλά, ψηλά κυττάζοντας μὲ θαρρομένο βλέμμα.
Βάλε τὸ χέρι σου γλυκὰ στὰ πονεμένα στῆθια,
Ποῦ δὲ γυρεύουσι τῆς γῆς ἡ τ' οὐρανοῦ βοήθεια,
Καὶ ἀπὸ τὸν κόρφο τῆς μητρὸς μὲς τοῦ παιδιοῦ τὸ στόμα
Ἐλπίδα θεῖα, τὸ γάλα σου κάμει νὰ τρέξῃ ἀκόμα!...

Πλέει τὸ καράβι ἀδιάκοπα, κ' ἡ Πούλια ὡς τόσο δείχτει,
Στὸν οὐρανὸ ἀρμενίζοντας, πῶς εἶναι μεσανύχτι.
Ὅλα σιγοῦν.—Στὴ θάλασσα γλυκοκοιμοῦντ' οἱ ἀνέμοι,
Καὶ κάθε ἀστῆρι ποῦ ψηλὰ φεγγοβολάει καὶ τρέμει,
Φαίνεται ἀγγέλου σπλαχνικοῦ προσηλωμένο βλέμμα
Στὸν κόσμον, ποῦ ποτίζεται πάντα μὲ δάκρυα κ' αἶμα...

Ἐνῶ πάντες οἱ ἐπιβάται ἀναπαύονται ἐπὶ τοῦ πλοίου ἡ Εὐδοκία ἀγρυπνεῖ συλλογιζομένη τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον. Θέλει νὰ ἴδῃ πρώτη τὴν ἀπέχουσαν καὶ ἀμυδρῶς ἔτι φαινομένην γῆν τῆς πατρίδος.

Ὡ! στὰ θεμέλια τ' οὐρανοῦ τί κοκκινίζει; Ἄν ἦστε
τσ' αὐγῆς δροσάτα σύγνεφα, σῆστε ψηλὰ καὶ ἀφήστε
Νὰ πάη τὸ βλέμμα τῆς ἐκεῖ ποῦ τρέχει κ' ἡ ψυχὴ τῆς!
Δέσποινα θεῖα! δὲ φαίνονται, ἴσαν τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης;
Ποῖο μάτι βλέποντάς τινε, θὲ ν' ἀμφιβάλῃ ἀκόμα;

Γιὰ ἰδέες! ἀχνίζει, καὶ μὲ μιᾶς ἓνα παρόμοιο χρῶμα
 Μέ αὐτὸ ποῦ φέγγει ἀπόπερα στὴν ὄψι τῆς ἀπλόνης.
 Τὰ χέρια δλάνυχτα—γιὰ ἰδέες—μ' ἀγάπη ἀνασηκόνει,
 Κ' ἐκεῖ ποῦ συχοτρέμουνε ἄσ' λιγερὸ καλάμι,
 Λὲς καὶ ἀγωνίζεται θερμὰ φτερούγαις νὰ τὰ κάμῃ.
 Θὲ νὰ φωνάξῃ κατ' αὐταῖς ὁποῦ κοιμοῦνται γέρονε
 Καὶ δυνατὰ λεχάζοντα, κάμμιξ φωνὴ δὲ σέρνει . . .
 «Ἡ Κρήτη!—Δὲν ἐχύθηκε τέτοια φωνὴ τριγύρου;
 Δὲν εἶναι ἀπάτη λογισμοῦ, δὲν εἶναι πλάσμα ὀνείρου
 Ἄκόμ'—νά!—τῆς Εὐδοκίᾶς ἀχολογᾶει τὸ στόμα,
 Ὁ μ' ἀγεμένος ἤχος τοῦ δὲν ἀποσβύστη ἀκόμα!»
 Ὡ! πῶς χουμᾶνε γιὰ νὰ ἰδοῦν τ' ἀγαπημένα μέρη,
 ποῦ σημαδεύει ἀκίνητο τῆς κορασιᾶς τὸ χέρι!
 Μὲ τὴ φωνή, ξανοίγοντας μακρὰ τὸν Ψηλορίτη,
 Χίλιαις φορὰς νὰ ξαναποῦν αἴ Ἡ Κρήτη!—ἀκοῦς—ἡ Κρήτη!»

Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Μακροῦ δὲν πρέπει νὰ ζητήσωμεν ἔντεχον σύν-
 θεσιν καὶ δραματικὸν ἔνδικφέρον· ἀλλὰ τὰς τοιαύτας ἐλλείψεις λησμονεῖ
 τις ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Κ. Μακροῦ, ἕνεκεν τοῦ κάλλους τῶν εἰκόνων,
 τοῦ ὕψους τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς πρωτοτυπίας τῆς ἐκφράσεως.

ΣΤ'

Μὴ προτιθέμενοι νὰ ἐνδικρίψωμεν λεπτομερῶς εἰς τὰ καθέκαστα τῆς
 νεωτέρης ἐλληνικῆς φιλολογίας, δὲν δυνάμεθα νὰ διαλέξωμεν περὶ πάν-
 των τῶν ποιητῶν τῆς ἰονίου σχολῆς. Σκοπὸς ἡμῶν εἶναι νὰ καταστήσω-
 μεν γνωστοὺς τοὺς δημοτικωτέρους αὐτῶν· διὸ οὐδὲν εἴπομεν περὶ τοῦ
 Ἰωάννου Ζαμπελίου Κερκυραίου, γράψαντος

δέκα ὡς δώδεκα τραγωδίας,

ἀνκρομέναις εἰς ἐπεισόδια τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας

αἵτινες δὲν στεροῦνται ἀξίας· καίτοι χωλαίνουσι περὶ τὸ δραματικὸν ἐν-
 διαφέρον.

Δὲν θὰ ὀμιλήσωμεν οὔτε περὶ τοῦ Σπυρίδωνος Ζαμπελίου, υἱοῦ τοῦ
 Ἰωάννου, οὔτε περὶ τοῦ Κανδιδανοῦ Ρώμα ἐκ Ζακύνθου, οὔτε περὶ τοῦ
 Κερκυραίου Ἀντωνίου Μανούσου, ποιητοῦ στρατιώτου, ὅστις ἐξυμνῶν τὴν
 Ἑλλάδα, πολεμεῖ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἰταλίας, οὔτε περὶ τοῦ Μαυ-
 ρογιάννη, ποιητοῦ καὶ δημοσιογράφου, ὅστις ἀφ' ἑνὸς ἐκθειάζει τὰς καλ-
 λονὰς τῆς θαλάσσης, ἀφ' ἑτέρου δὲ δίδει συμβουλὰς εἰς τοὺς διευθύνοντας
 τὰς τύχας τοῦ κράτους. Θ' ἀποσιωπήσωμεν τὸν Παναγιώτην Πηνᾶν ἐκ
 Κεφαλληνίας, τὸν Γεώργιον Μαρτινέλην ἐκ Κερκύρας καὶ πολλοὺς ἄλλους,

τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα καὶ οἱ στίχοι εὐρίσκονται ἐν ταῖς ἀνθολογίαις.

Ἄλλ' ἐάν τις ἐξεπλήσσετο μὴ βλέπων ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ τ' ὄνομα
 τοῦ περικλεοῦς ποιητοῦ Ἀριστοτέλους Βυλαωρίτου, ὃν ἡ Ἑλλάς πρό τινας
 ἀπώλεσε καὶ θρηνεῖ, αἰτίαι τούτου εἶναι ὅτι ὁ Βυλαωρίτης καὶ τοὶ Ἰό-
 νιοι, ἀνήκει εἰς ἐκείνην ἐκ τῶν ἐπτὰ νήτων, ἧτις ὡς ἐκ τῆς γεωγραφι-
 κῆς θέσεως καὶ τοῦ πνεύματος αὐτῆς προσπελάζει κατὰ τὸ πλεῖστον τῇ
 Ἠπείρῳ. Ἄλλως τε, ὡς ποιητῆς ἀνήκει εἰς ἑτέραν σχολήν, περὶ τῆς ὁποίας
 θὰ διαλέξωμεν βραδύτερον.

Ἐπιτραπέτω μοι, πρὶν ἢ περῶν τὴν μελέτην ταύτην, γενομένην κά-
 πως ἐπιτροχάδην νὰ παραθέσω ἀποσπάσματα τινα ἐνὸς σατυρικοῦ Ἰονίου
 ποιητοῦ. Ὁ ἐλληνικὸς λαός, ἐθισθεὶς ὑπὸ τῶν μακρῶν αὐτοῦ συμφορῶν,
 ἀρέσκειται εἰς τὴν μελγχολίαν καὶ τὴν θλίψιν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν εὐθυμίαν,

καὶ ὁ Σολωμός, ἔγραψε δύο ἢ τρεῖς σατύρας πλήρεις οἴστρου καὶ εὐ-
 φίας. Ἄλλ' ὁ κατ' ἐξοχὴν σατυρικός ποιητῆς τῶν ἰονίων νήτων εἶναι ὁ
 Ἀνδρέας Λασκαράτος, ἐκ Κεφαλληνίας.

Ὁ Κ. Λασκαράτος, ἔγραψεν εἰς πεζῶν λόγον ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς νή-
 σου του. Ὑπῆρξε, πολὺ πρό τῆς ἐν Παρισίοις ἐμφανήσεως τοῦ λύχνου τοῦ
 Ἐρρίκου Ροχεφόρ, ἐκδότης καὶ συντάκτης περιοδικοῦ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπι-
 γραφήν, ὁ λύχνος, ἐν ᾧ οὔτε τῶν κοινωνικῶν ἐλαττωμάτων, οὔτε τῶν ἐν
 τῇ ἐξουσίᾳ ἀνδρῶν ἐφείδετο. Ἐπιτίθεται κατὰ τῆς ἀρχομανίας τῶν πο-
 λιτικῶν, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀντεπεξέρχεται κατὰ τοῦ κλήρου, ἐν βιβλίῳ πλή-
 ρει πικροῦ πάθους: τὰ *Μυστήρια τῆς Κεφαλληνίας*. Οἱ ὑπ' αὐτοῦ μαστιγω-
 θέντες ἀντεκδικούμενοι τὸν ἀφρορίζουσιν· Ὁ δὲ ποιητῆς ἀποκρίνεται διὰ
 νέων ἐπιθέσεων.

Δὲν εἶναι τοῦ πρῶτοντος νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τῶν πεζῶν ἔργων τοῦ Κ.
 Λασκαράτου, ἀν καὶ ταῦτα διακρίνονται ἐπὶ εὐφυΐᾳ καὶ πρωτοτυπίᾳ, πλὴν
 ὄφειλον νὰ τ' ἀναφέρω ὅπως ἐξηγήσω τὸν χαρακτῆρα τοῦ ποιητοῦ.

Περιορίζομαι ὡς ὑπόδειγμα τῶν στίχων τοῦ Λασκαράτου νὰ παραθέσω
 τὰς ἐξῆς περικοπὰς ἐκ ποιήματος ἔχοντος χαρακτῆρα γενικώτερον ἢ τὰ
 ἰδίως ἀναφερόμενα εἰς τὰ τῆς πατρίδος του, καὶ ὡς ἐκ τούτου, μὴ πάν-
 τοτε καταληπτὰ καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Θέμα τοῦ ποιήματός
 του εἶναι:

Πόθεν προέρχεται ἡ λέξις τάλαρα

Ὅντες ἔπλασε ὁ Θεὸς τὴν Οἰκουμένην,
 Τὸ Ληξοῦρι καὶ τόσους ἄλλους τόπους,
 Εἶπε στὸ νοῦ του: «Ἄ, τώρα δὲν μοῦ μένει
 Πάρι νὰ πλάσω γέμου καὶ τσ' ἀνθρώπους.»
 Κ' ἐκεῖ ποῦ ἐκράτει τὸν Ἀδάμ, στερνόνε,
 Τοῦπε, «Σὺ νάσαι Ἀδάμ τὸ ζὸ τῷ ζῶνε.»

- » Ἦγουν, νᾶσαι καλῆτερος ἀπ' ὄλα.
 » Νᾶχης τὸ γαῖδαρο ἀπουκᾶτοθέσου.
 » Νᾶ θρέφουσαι μπαρμποῦνι καὶ τριόλα
 » Νᾶξαι ἢ λαγγάδες ὄλες ἐδικές σου.
 » Οἱ σκύλοι ταπεινοὶ νᾶ σὲ ὑπακοῦνε.
 » Καὶ γιὰ ᾠένανε ἢ κότες νᾶ γεννοῦνε.
- » Βάνω στὴν ἐξουσία σου τὰ σπανάκια,
 » Ἄν θέλῃς νᾶν τὰ κᾶνης τσιγαρίδι.
 » Γιὰ σένανε φυτεύω ραπανάκια.
 » Ἐσὺ νᾶ τρῶς τὸ μῆλο καὶ τὸ ἀπιδι.
 » Ὅλα νᾶν τᾶχης χωρὶς νᾶ κοπιάζῃς
 » Καὶ σ' ἀγαπάω πολύ, γιὰτὶ μοῦ μοιάζεις.
- » Σοῦ κτιῶ στὸ περιβόλι μου παλάτι,
 » Μ' ὄσα καλὰ ἢ θεῖα μου Πρόνοια δίνει.
 » Καὶ νᾶ τρῶς τὸ καλῆτερο κομμάτι,
 » Χωρὶς νᾶ σοῦ στιχίζῃ ἓνα φαρδίني.
 » Μὰ ἔτσι κιόλα ζητῶ σου, κὺρ Ἀδάμ μου,
 » Νᾶ μὴ ᾠγγίξῃς ποτὲ τὰ ταλαρά μου.
- » Εἶν' τὸ ξύλο τῆς γνώσεως τὰ χρήματα,
 » Κι' ὅποιος τᾶχει, ἔχει γνῶσι, εἶν' προκομμένος,
 » Ὡμορφος, ἔχει χίλια προτερήματα,
 » Εἶναι ἀπ' ὄλον τὸν κόσμον ἐπαινεμένος,
 » Παντοῦ ἐπιθυμητός... μὰ εἶν' καὶ φαρμάκι
 » Ποῦ κάνουν τὴν ψυχὴ πηλὸ ὄχ τ' αὐλάκι.
 » Μὴν τὰ ᾠγγίξ' τε, γιὰτὶ θεὸ νᾶ γνωρίσετε
 » Τὸ βουλισμὸ τῆς ἀθωότητός σας,
 » Καὶ πλέον δὲ θεὸ ᾠπορέσετε νᾶ ζήσετε
 » Εὐτυχισμένοι στὸν Παράδεισὸ σας.
 » Τᾶφτιασ' ὁ Διάβολος, κ' εἶναι διακολεμένα.
 » Ἄσπετα ἐκεῖ. Τοῦ τᾶχῳ ἀμκχεμένα. »
- Ἐνα ὄμορφο καὶ πλούσιο περιβόλι
 Εἶχε τότε ὁ Θεὸς εἰς τὴν Ἀσία.
 Καὶ γιὰ νᾶ μὴν ἐμπαίνουνε οἱ διάβολοι
 Νᾶ κάνουνε στὰ λάχανα ζημία,
 Μέσ' ᾠ τῆ φράχτες ἐκεῖ τῆ καλχημένες
 Εἶχε στημέναις τσάκες σιδερένιες

Μὰ καθὼς ὡς καὶ τὴν συνεβαίνει
 Ἐκεῖ ποῦ στιοῦμε τσάκες διὰ ποντίκιλα,
 Ποῦ πιάνεται ἓνα, κ' ἄλλο πάλε ᾠμπαίνει,
 Γιὰτὶ ᾠποδιέται ἢ τσάκα στὰ χαλίκια,
 Ἔτσι καὶ τότε, ἐμπαίνανε οἱ διάβολοι
 Κ' ἀφανίζαν' τὸ μαῦρο περιβόλι.

Μιὰ ᾠμέρα ποῦ ὁ Ἀδάμ κ' ἡ ἀρχόντισά του
 Ἐμετρηούτανε ποῖς εἶνε ψηλότερος
 Στὰ πόδια ὀρθοί, σὲ μιὰ μῆλιὰ ἀποκάτου
 Καὶ καθένας τρὺς ἦτανε εὐθυμότερος.
 Εἰς τὴν εὐτυχισμένη μοναξιά τους,
 Νᾶ κ' ἓνας διακολάκης δὲμπροστὰ τους
 Ἀδέλφικ, λέει, καλῶς τὰ κουβεντιάζετε.
 Ὡ εὐτυχισμένοι ποῦ εἴστεν' ἐδῶ πέρα.
 Σὲ τόσες ἡδονές! Μὰ δὲ δουλιάζετε.

Ὁ διάβολος ἐπιδεικνύει τὰ ἐμπορεύματά του εἰς τὴν Εὐκὴν ἥτις δρέγεται αὐτῶν· ἀλλ' ὁ Ἀδάμ δὲν ἔχει χρήματα.

Ὁ Διάβολος ὡς κ' ἐκεῖς τὸν ᾠπαρκεῖνα.
 Κι' ὁ Ἀδάμ δὲν εἶχε, κ' ἔσφιγγε τῆ πλάτες.
 Μὰ ἡ Εὐκ κλαίοντας τῶλεγε: «Μ' ἐκεῖνα
 Μὲ περναῖς πάντα. Πρόφκεσε μονάτες.
 Πάρετα Ἀδάμ μου... πάρετα ᾠπιστιοῦ...
 Τὸν Ἀγούστο πλερόνεις... μιοῦ... μιοῦ... μιοῦ...»

Τὸν Αὐγούστο μῆνα γίνεται ἡ συγκομιδὴ τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Ἀδάμ μὴ ἀντιστάμενος εἰς τὸ μιοῦ, μιοῦ, τῆς ἀγαπητῆς του συζύγου, ἀγοράζει ἐπὶ πιστώσει· ἀλλ' ὁ Αὐγούστος ἔρχεται ἢ δὲ συγκομιδὴ εἶναι κακὴ. Ὁ διάβολος ἀπαιτεῖ τὰ χρήματα, ἀλλ' ὁ πατὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δὲν ἔχει νᾶ τ ἀποτίτῃ, ὁ διάβολος περνεύεται πρὸς τὴν Εὐκὴν, ἣν εὐρίσκει μόνην, καὶ τὴν πείθει νᾶ κλέψῃ τὸ χρῆμα τοῦ καλοῦ Θεοῦ, «τὸν καρπὸν τῆς γεώσεως».

Τὴν κλοπὴν ταύτην, παρατηρεῖ ὁ Θεὸς μετὰ τὸ τηλεσκοπίον του.

Σημαίνει μετὰ θυμὸ τὸ καμπανέλι,
 Κι' ἔρχονται εὐθὺς ἐμπρὸς ξεσκουφωμένοι
 Μικέλης καὶ Γαβρίλης, δύο Ἀγγελοι
 Ποῦναι στὸν Οὐρανὸ συνειθισμένοι
 Νᾶ κάνουνε μετὰ τέσσαρα πηδήματα
 Τὰ ποιλιὰ μακρυνότερα θελήματα.
 «Φέρτε μου, λέει, τὸ Διάβολο, Ἀγγελοῖ μου...»

- » Μὰ ὄχι ὄχι, ἀφήσετε καὶ πηαίνω ἐγὼ
 » Ἐπειτα, νῶν τοῦ δειζῶ τὴν ὀργή μου.
 » Κι' ὡστόσο μιὰ φορὰ κ' εἶσθεν' ἐδώ,
 » Προβατεῖτε νὰ ἰδῆτε μιὰ δουλειά,
 » Γιὰ νὰ σὰς βάλω καταμκρυριά.»
 Τοὺς φέρνει καὶ τοὺς δύο στὸ περιβόλι·
 Καὶ φθάνοντες ὀμπρὸς στοῦ Ἀδάμ τὸ σπῆτι,
 Φωνάζει δυνατὰ καὶ βγαίνουν' ὄλοι.
 Καὶ πιάνει τὸν Ἀδάμ ἀπὸ τὴ μύτη.
 «Ἐδῶθε, λέει, σὲ σέρνει τὸ βελέσι·
 » Γαίδαρε, μασκαρά! Ἔτσι σ' ἀρέσει!
- » Καὶ σὺ Εὐα, εἶν' τούτες ὄμορφες δουλειές;
 » Ἔτσι ἡ γυναῖκες κάνουνε Ἀη-Γιάννη,
 » Νὰ μὰ τὴ Δραπανιότισσα, μωρές,
 » Θεὲ νὰ σὰς διώξω ἐδῶθε. Ἄς ἦναι φτάνει.
 Τῆχασε ἡ Εὐα, ἐσβύστηκε, ἐσκοτίστηκε,
 Κι' ὄχ τὴν πολλὴν τρομάρα ἐκατουρήστηκε.
 Ὡστόσο ὁ δαίολος ἦτανε φευγάτος
 Κ' ἐπήαινε τραγουδώντας τά, λά, ρά,
 Κι' ὁ Ἀδης ἀνάβλιαζε χαρὰ γιομάτος,
 Κ' ἐτραγούδα ὄλη-μέρα τά, λά, ρά,
 Κι' ἀπὸ 'κειὸ τὸ τραγουδι τά, λά, ρά,
 Εἶπαν' τοῦ ἐγκλήματος τὸ σῶμα τάλαρα

Τὰ ποιήματα ταῦτα, ἅτινα ἐκὼν συνετίθεντο χάριν τῶν Γάλλων θὰ ἦταν χλευαστικώτερα καὶ θὰ ἤγειρον ἄπλετον τὸν γέλωτα προκαλοῦσι τὸ μειδίσμα μόνον τῶν Ἑλλήνων. Εἶπον ὅτι αἱ ἐθνικαὶ δοκιμασίαι κατέστησαν τοὺς Ἑλληνας μελαγχολικοὺς· μήπως ἠπατήθην; Τοιαῦται δοκιμασίαι ἀφῆρσαν ἀπὸ τῶν Γάλλων τὴν εὐθυμίαν; Οὐχί. Εἶναι ἀληθές ὅτι δὲν διήρκεσαν ἐπὶ αἰῶνας οὐδ' ἐστέρησαν τοὺς Γάλλους τῆς ἐλπίδος νὰ τὰς ὑπερνήκωσιν.

Φαίνεται ὅτι ὁ ἥλιος, ἐξ οὗ οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς μεθύσκονται, ὡς οἱ τῆς Ἑσπερίας μεθύσκονται ὑπὸ τοῦ οἴνου, διαθέτει αὐτοὺς πρὸς μελαγχολίαν.

Ἐπεται συνέχεια)

Εὐφρασία Κετοσία.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΡΟΒΕΛΙΑΝΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Β'. ΟΜΙΛΙΑ*

Ἐν τῷ περὶ τοῦ Φροβελιανοῦ συστήματος ἀνγκνῶσκατι διήλθομεν θεωρητικῶς τὰ περὶ τῶν ὀρμῶν τοῦ παιδὸς καὶ τὰ περὶ τοῦ παραλληλισμοῦ τούτων μὲ τὰς πρὸς ἐκπολιτισμὸν ὀρμὰς τῶν ἀρχηγόνων ἀνθρώπων· ἔτι δὲ καὶ τὰ περὶ τοῦ νόμου τῶν ἀντιθέσεων, ὡς βίατος πάσης ἐντέχνου ἐργασίας.

Ἀπεδείξαμεν δέ, ὅτι ἀπ' οὗ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ τελειοποίησις ὄλων τῶν δυνάμεων τοῦ παιδὸς, τὸ Φροβελιανὸν σύστημα εἶναι ἀληθῶς τὸ δι' ὄλων αὐτοῦ τῶν μέτων, τὸ μᾶλλον εἰς τὴν προσέγγισιν τοῦ σκοποῦ τούτου τείνον.

Τοῦτο λοιπὸν πρόκειται ν' ἀποδείξωμεν νῦν καὶ διὰ τῆς ἐπιθεωρήσεως κούτων τῶν ὕλικῶν ἀντικειμένων, ἅτινα ὁ Φροβελ καθήρτισε πρὸς ἀσκῆσιν τῶν πολυειδῶν δυνάμεων τοῦ παιδὸς.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, συνήγαγε τὰ πρὸ αὐτοῦ ὑπάρχοντα παίγνια παντὸς εἶδους καὶ ἄλλα παιδαγωγικὰ μέσα, καὶ κατατάξας αὐτὰ καὶ συμπληρώσας σκοπιμώτερον καὶ συστηματικώτερον, ἀπετέλεσε δι' αὐτῶν σειρὰν ὄλην παιδαγωγικῶν παίγνιων, ἀσκήσεων καὶ ἐργασιῶν, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων δῶρα ἐκάλεσε.

Οὐχὶ δὲ τὰ ὕλικὰ ταῦτα μέσα μόνα, ἀλλ' ἡ μέθοδος τῆς χρήσεως καὶ ἐφαρμογῆς τούτων εἶναι ἡ παρέχουσα τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα.

Ἡ θεμελιώδης ἰδέα τοῦ Φροβελ, ἥτις κατέστη ἡ βάσις ὄλης τῆς νέω-τέρως παιδαγωγικῆς, εἶναι, ὅτι πρὶν ἢ σχηματισθῶσιν ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ παιδὸς ἐννοιαί, πρέπει νὰ προηγηθῶσι τούτων ἐντυπώσεις, ἐπόψεις, ἀντιλήψεις, ἀναπολήσεις καὶ ἀναπαραστάσεις τῆς φαντασίας, καὶ τέλος ἐμπειρίαι, πάσαι ἀναφερόμεναι ἀμέσως εἰς τὰς ἐκ τούτων πηγαζούσας ἐννοίας. Διότι αὐταὶ πρέπει νὰ προκύπτωσιν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπόψεως. Ἐὰν τοῦτο δὲν συμβῆ οὕτω, τότε αἱ ἐννοιαὶ δὲν εἶναι τὸ προϊόν ἰδίως ἐργασίας τοῦ πνεύματος, ἀλλ' ἀπλῆ τῆς διανοίας ἀποδοχὴ ξένων ἐννοιῶν. Ἡ μέχρι τούδε διδασκαλία, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπὶ τούτων βασίζεται. Ἄλλ' ἕκαστος, καὶ αὐτὸς ὁ ἐλάχιστος προικισμένος, δύναται ν' ἀποκτήσῃ κερφάλαιον βασίμων ἐπόψεων, δυνάμενων νὰ χρησιμεύσωσιν αὐτῷ ἐν τῇ σκέ-

* Θεωρία ἀναπτυχθεῖσα ἐν τῷ «Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασσῶ» μετ' ἐπιδείξεως τῶν Φροβελιανῶν δῶρων τῇ 5 Δεκεμβρίου 1884.

ψει ὡς σημεῖα ἀναφορᾶς καὶ συγκρίσεως. Ἡ μᾶλλον, ἕκαστος ἔχει ἐν ἑαυτῷ τοιαύτας θεμελιώδεις ἐπόψεις, ἀλλ' ἀγνοεῖ αὐτὰς καὶ μάλιστα κατὰ τὴν στιγμήν τοῦ καταρτισμοῦ τῶν ἐννοιῶν. Ἀτελεῖς ὅμως, ἀβέβαιαι καὶ ἀσαφεῖς ἐπόψεις, παρομοίως παράγουν ἐννοίας καὶ καθίστανται μάλιστα πρόσκομμα εἰς τὸ ν' ἀναπολῶνται εὐκρινῶς καὶ αὐταὶ αἱ ἀλλότροιαι ἐννοιαὶ καὶ ἰδέαι, κωλύουσαι οὕτω καὶ τὴν ἀληθῆ οἰκειοποίησιν τούτων. Εἰς τὴν ἔλλειψιν τῶν εὐκρινῶν κυρίων ἐπόψεων πρέπει ν' ἀποδίδηται ἡ πληθὺς τῶν ἀσαφῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ἐπιπολαιότητος πολλῶν ἀνθρώπων καὶ αἱ νοσώδεις καὶ ἐπιβλαβεῖς πολλακίς ἀντιλήψεις περὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν φαινομένων ἄλλων.

Ἀναντιρρήτως ὁ χρόνος, καθ' ὃν σχηματίζονται αἱ θεμελιώδεις αὐταὶ ἐπόψεις εἶναι ἡ πρώτη ἡλικία. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς πνευματικῆς ἀσυνειδησίας εἶναι ἡ μόνη κατάλληλος πρὸς σχηματισμὸν τῶν ἐπόψεων τούτων, διότι αἱ εἰκόνες αὐτῶν ριζόνονται τότε ἀσφαλῶς ἐν τῇ νεκρᾷ ψυχῇ, καθ' ἣ μὴ συνταραχθεῖται ὑπὸ τῆς σκέψεως. Ἄλλως τε ἀποκτῶνται αἱ ἐπόψεις αὐταὶ μόνον δι' ἐντυπώσεων τῶν ὄντων καὶ ἀντικειμένων τοῦ ὕλικῶς ὄρατοῦ κόσμου, ἅτινα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κατάλληλα νὰ παρέχῃσι τὰς βασίμους ἐπόψεις σαφῶς καὶ εὐκρινῶς. Τούτου ἕνεκα ἡ ἀγωγή ὀφείλει νὰ συλλέγῃ καὶ νὰ προτάσῃ τὰ καταλληλότατα αὐτῶν.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Ὅπως ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν σωματικῶν ὀργάνων παρατηρεῖται ὠρισμένη διαδοχὴ λειτουργιῶν, αἵτινες ἐν ὅλῃ τῇ ποικιλίᾳ καὶ πολλαπλότητι αὐτῶν εἶναι πάντοτε αἱ αὐταί, καθ' ἣ κατ' ἀσκαλεύστους νόμους τελοῦμεναι, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀναπτύξεως· οὕτω καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ ἀναπτύξει πρέπει νὰ τηρῆται ἡ ὠρισμένη καὶ φυσικὴ ἀλληλουχία, πρέπει νὰ παρακολουθῆται, ἄνευ οὐδεμιᾶς διαταραξέως, ἡ φυσικὴ ἀνέλιξις τῶν βαθμιαίων καὶ διαδοχικῶν ἀντιλήψεων καὶ ἐννοιῶν.

Ἡ γενικὴ διαδοχὴ τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν τῆς σκέψεως δύναται ἕως νὰ διατυπωθῇ ὡς ἐξῆς: 1) γενικαὶ περιληπτικαὶ ἐντυπώσεις, 2) ἐποψίς, 3) παρατήρησις, 4) σύγκρισις, 5) συμπέρασμα καὶ 6) κρίσις.

Ἀλλ' οὔτε ἡ ὀρθὴ ἐκλογή τῶν ἀντικειμένων καὶ ἡ κατάλληλος διαδοχὴ τούτων ἐπικροῦσιν εἰς τὸν σκοπὸν. Καὶ αὕτη ἡ ἀλληλουχία τῶν ἀντικειμένων πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται καταλλήλως πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ προμελετημένου σκοποῦ, τῆς ἀποκτήσεως δηλ. σαφῶν καὶ εὐκρινῶν ἐπόψεων τῶν ὄντων καὶ τῶν πραγμάτων. Κατὰ συνέπειαν πρέπει καὶ νὰ ἐφαρμόζωνται κατὰ τρόπον μεθοδικόν.

Ὄντως δὲ φυσικὴ ἀγωγή τότε μόνον εἶναι δυνατὴ, ὅταν ἀναγνωρισθῶσιν ἐν πρώτοις πληρέστατα τὸ εἶδος καὶ ὁ τρόπος τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξερευθῶσι τὰ κατάλληλα μέσα, δι' ὧν ἐξῶθεν κατὰ τὸ αὐτὸ εἶδος καὶ

τὸν αὐτὸν τρόπον νὰ ὑποβοηθῶνται καὶ ὑποστηρίζωνται αἱ λειτουργίαι αὐταί. Ἐφ' ὅσα τοῦτο δὲν κατορθοῦται, ἐπὶ τοσοῦτῳ ἡ ἀνθρωπίνη ἀγωγή θέλει εἶσθαι εἰς τὴν διάκρισιν τῆς αὐθαιρέσις, τοῦ τυχαίου καὶ τοῦ τυφλοῦ ἐνστίκτου.

Ἐντυχθα λοιπὸν ἔγκριται ἡ σπουδαιότης τῶν φροβελικῶν δώρων, ὅτι προέκυψαν ἐκ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς φυσικῆς πορείας τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὅτι παρακολουθοῦσι τὴν αὐτὴν μὲ ἐκείνην πορείαν. Ὁ Φροέβελ ἐνέβλεψεν εἰς τὸ μυστηριώδες ἐργαστήριον τῆς παιδικῆς ψυχῆς, καὶ ἀνεκάλυψε τὰ μέσα καὶ τὴν μεθοδικὴν τούτων ἐφαρμογὴν, ἅτινα οὐ μόνον εἶναι σύμφωνα πρὸς τὸν νόμον τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀναπτύξεως, ἀλλὰ καὶ παρακολουθοῦσι αὐτὸν τὸν νόμον.

Καὶ ἕτερος ὅρος ἀπαιτεῖται πρὸς πλήρη βεβίωσιν, ὅτι ἡ φυσικὴ πορεία τῆς ἀναπτύξεως δὲν διατηρᾷσεται, ἀλλ' ὄντως καὶ ὀρθῶς ὑποβοηθεῖται. Αἱ ὀρμηκὲς τοῦ παιδὸς πρέπει, ἐντὸς ὠρισμένων ὁρίων, νὰ ἔχῃσι ἐλευθερίαν δράσεως, καίτοι ὑποχρεούμεναι ν' ἀποδέχωνται διὰ τὰς πρώτας ἐπόψεις τὰ ὑπὸ τῆς ἀγωγῆς παρεχόμενα ἀντικείμενα. Τοῦτο κατῳρῆσεν ὁ Φροέβελ, παρέχων εἰς τὰ παιδικὰ αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα, ὅπως χειρίζόμενα καὶ τροποποιοῦντα αὐτὰ κατ' ἀρέσκειαν, ἀναγκάζονται νὰ προσηλώνωσιν ἐπ' αὐτὰ τὴν προσοχὴν των. Ἐκλύονται δὲ ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀρέσκονται εἰς τὴν ἐξέσκησιν αὐτῶν, διότι θεωροῦσι δημιουργήματά των τὰ ἐξ αὐτῶν σχηματισθέντα καὶ διότι οὕτω διαβλέπουσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἑαυτὰ καὶ τὴν ἰκανότητά των ἐν τῷ τερπνῷ ἐκείνῳ παιγνίῳ.

Μόνον ἡ ἐλευθερία τοῦ παιδὸς δράσις, ἢν παίγνιον καλοῦμεν, δύναται νὰ πληρώσῃ τοὺς ὄρους τούτους, οὐδέποτε δὲ τὸ βεβιασμένον, ὅπερ μέχρι τοῦδε εἶναι ἀναπόφευκτον ἐφόδιον τῆς κυρίως διδασκαλικῆς. Ἐμφυτος ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ εἶναι ὁ πόθος τοῦ εἰδέναι· διατὶ λοιπὸν νὰ βιάζωμεν τὸν παῖδα εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τὸν περιβάλλοντα αὐτὸν κόσμον; Δὲν ἔχομεν εἰμὴ νὰ ἐκλέγωμεν δι' αὐτὸν ἐκεῖνα τὰ ὅποια δύναται νὰ διευκολύνωσιν αὐτὸν κατὰ τὴν ἐπίγνωσιν τούτων. Τί δὲ καταλληλότερον πρὸς τοῦτο τοῦ νὰ ἐκλέγωμεν, παρέχοντες αὐτῷ ὠρισμένους τύπους, οἵτινες ὡς αὐτοὶ οἱ τύποι τῶν ἐν τῇ φύσει σχημάτων, παρέχουσιν εὐδιακρίτως τὰ κυριώτατα χαρακτηριστικὰ ὅλων τῶν ὕλικῶν ἀντικειμένων, ὡς βᾶσιν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀπεικόνισμα τῆς περαιτέρω γνώσεως τῆς πολλαπλότητος τῶν ὄντων;

Ἡ γνώσις τῶν ὄντων ἐν τούτοις κατορθοῦται διὰ μόνης τῆς γνώσεως τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν. Πρόκειται λοιπὸν νὰ παρέχωμεν εἰς τὸν παῖδα ἀντικείμενα ἐφ' ὧν νὰ διακρίνῃ ἐν πλήρει σαφηνείᾳ τὰς γενικὰς ιδιότητας τῶν σωμάτων, ὥστε ν' ἀποδέχῃται δι' αὐτῶν ἐν τῇ μικρᾷ αὐτοῦ ἀντιλήψει καθαρὰς ἐπόψεις. Πρέπει πρὸς τούτοις τ' ἀντικείμενα ταῦτα, ἀναλόγως τῶν ἀσθενῶν τοῦ παιδὸς δυνάμεων, νὰ ἴναι εὐχρηστα, ὅπως διὰ

τῆς ἰδίᾳς διαχειρίσεως γνωρίση αὐτὰ καὶ δύναται ἐπ' αὐτῶν νὰ λαμβάνη πεῖραν τῶν γενικῶν λειτουργιῶν καὶ φαινομένων τοῦ φυσικοῦ κόσμου· οὕτω μόνον δύνανται ταῦτα νὰ χρησιμεύσωσιν αὐτῷ ὡς τὰ πρῶτα ὄργανα τῆς πειραματικῆς διδασκαλίας.

Ἐπιθεωροῦντες ἤδη αὐτὰ τὰ φροβελιανὰ δῶρα παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ γνῶσις αὐτῶν πρὸς τοὺς διδάζοντας αὐτὰ γονεῖς ἢ παιδαγωγούς, εἶναι διττή· α') ὡς γνῶσις τοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῆς θεωρίας αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς ὀλοκληρὸν τὸ φροβελιανὸν σύστημα, καὶ β') ὡς γνῶσις τῶν εἰς τὰ παιδικὰ βιβλίων μεταδοτέων. Τὰ δῶρα ταῦτα διαιροῦνται εἰς κυρίως φροβελιανὰ δῶρα ἢ παιγνία καὶ εἰς ὑλικά ἐργασίων.

Τὰ φροβελιανὰ παιγνία εἶναι φυσικὰ ἀντικείμενα, ὡς σπόροι, καρποί, κογχύλια, χάλικες καὶ ἀπομιμήσεις φυσικῶν σχημάτων, ὄλον ἢ σφαῖρα, ὁ κύβος, ἡ πλίνθος, τὸ ξυλάριον καὶ ἄλλα. Διὰ πάντων τούτων ὁ παῖς ἀσκεῖται, σχηματίζων διὰ τῆς κατὰ διαφόρους τρόπους διευθύσεως καὶ κατὰ διαφόρους ποσότητας τοποθετήσεως αὐτῶν, τοὺς ποικιλωτάτους συνδυασμούς, πάντοτε ὁμῶς ἀνευ μεταβολῆς τῆς ὕλης αὐτῶν. Ἐνῶ κατὰ τὰς φροβελιανὰς ἐργασίας ὁδηγεῖται νὰ σχηματίζῃ παντοῦς πάλιν συνδυασμούς καὶ ν' ἀπομιμῆται τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα, τροποποιῶν πολυειδῶς τὰ ποικιλωτάτα αὐτοῦ ὑλικά. Ἐνταῦθα σκόπιμον εἶναι ν' ἀναφέρωμεν, ὅτι, ὡς ἀντάζια τοῦ χαρτίνου αἰῶνος ἐν ᾧ ζῶμεν, τὰ ὑλικά ταῦτα τῶν φροβελιανῶν ἐργασίων, κατὰ τὸ πλεῖστον, εἶναι χαρτίνα· τοῦτο δέ, τὸ μὲν, διότι ὁ χαρτὴς εἶναι καταλληλότερος πρὸς τὰ εἶδη ταῦτα τῶν ἐργασίων, τὸ δέ, διότι οὗτος εἶναι καὶ εὐθυρότερος ἄλλων ἀντιστίχων ὑλικῶν. Ὁ φροβέλ, ἀποβλέπων ἰδίως εἰς τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ, κατήρτησε τὰ δῶρά του εὐωνότατα, ὥστε καὶ ἐν χωρίῳ ἀπορωτάτῳ ὁ διδάσκαλος νὰ δύνηται νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς μαθητὰς του τὰ μέσα ταῦτα τῆς ἀσκήσεως, συλλέγων ὁ ἴδιος μετ' αὐτῶν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ταμείου τῆς φύσεως, ὅ,τι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δύναται. Παλαιαὶ δ' ἐφημερίδες, παλαιὰ τετραδία, φλοιὸς δένδρων, ἴνες φυτικαὶ παντὸς εἶδους, ταῦτα πάντα δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑλικά ἐργασίων. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι δύνανται νὰ προμηθεύωνται περισυνηγμένα καὶ τελειότερα τὰ φροβελιανὰ δῶρα, εὐρίσκουσιν αὐτὰ εὐθυνώτατα, καθ' ὅσον ἐν Γερμανίᾳ 100 φύλλα ὑφαντῶν π. χ. τιμῶνται μόνον λ. 50, οἱ δὲ μικροὶ κύβοι καὶ αἱ πλίνθοι λ. 30.

Πρὸς καταρτισμὸν δὲ πλήρους νηπιαγωγείου 90 παιδίων δὲν ἀπαιτοῦνται εἰμὴ δρ. 300 περίπου. Ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐκόμισαν εἰς τινὰ χροτοπωλεῖα πάντα τὰ εἶδη τῶν φροβελιανῶν δῶρων καὶ ὑλικῶν. Πρέπει ὁμῶς νὰ κωρυθῇ, ὅπως ταῦτα, θεωρούμενα ὡς διδακτικὰ ὕλα, ἀπκλαγγῶσι παντὸς δασμοῦ ἢ καὶ κατασκευάζονται ἐνταῦθα, ὅτε

θὰ ὦσιν εὐθυρότερα ἀκόμη· ἀλλὰ καὶ ἤδη πωλοῦνται καὶ ἐνταῦθα τὰ 100 φύλλα κοινῶν ὑφαντῶν ἀντὶ δρ. 1, οἱ δὲ μικροὶ κύβοι ἀντὶ λεπτῶν 55.

Μὴ ληθμονήσωμεν, ὅτι καθ' ὅλας τὰς ἐργασίας ταύτας τῶν παιδίων, αἱ μικραὶ αὐτῶν βιβλιοθήκων καὶ κατ' ὀλίγον μόνον, ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος τελειοποιούμεναι παραγωγαί, εἶναι τὸ μέσον μόνον τῆς ἀσκήσεως καὶ τελειοποιήσεως αὐτῶν. Εἶναι τὸ δέλεαρ δι' οὗ ἐλκόμεν αὐτὰ εἰς τὴν ἀγάπην τῆς δράσεως καὶ τῆς ἐργασίας, καὶ διὰ τούτων εἰς τὴν ἀπόκτησιν πάσης δεξιότητος, καλαισθησίης καὶ μορφώσεως ἐν γένει. Ὅθεν καὶ ἐκ δι' ἑκαστον χαρτίνον ἔργον π. χ. δὲν δυνάμεθα πολλάκις ἀμέσως, ἢ κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις πολλῶν, ἀρκούντως, ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν πρακτικὴν τῶν Ἀγγλων ἐρώτησιν ἀποίχῃ ἢ χρῆσις αὐτοῦ; ἢ ἢ ἐκ τὰ παιδικὰ, τερπόμενα εἰς ταῦτα, ἀφθονώτερον κάμνουσι χρῆσιν ὑλικῶν, πρὸς ἀτελευτήτους καὶ πάντοτε νέας παραγωγάς, τοῦτο μόνον τοὺς μὴ ἐμβραθύνοντας εἰς τὸν ἀνώτερον σκοπὸν τῶν ἀπλήσεων τούτων δύναται νὰ θορυβῇ, καθ' ὅσον τ' ἀνάπαλιν ὁ ἐμβροϊέστερον παρακολουθῶν τὴν τοιαύτην ἀνάπτυξιν τῶν παιδίων, δὲν θέλει βραδύνει νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι τὰ οὕτω μορφωθέντα παιδικὰ, καὶ ὅλας τὰς ἐργασίας αὐτῶν ἐκ ἀπολέσεως, καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς εἰς μεγαλητέραν ἡλικίαν καταρτιζόμενας πλουσίως συλλογὰς των, εἶναι ἔτοιμα νὰ κατασκευάσωσι πάντα ταῦτα ἐκ νέου, ἀνευ οὐδενὸς ὑποδείγματος καὶ νὰ ἐφαρμόσωσιν αὐτὰ παντοιοτρόπως εἰς πᾶν ἄλλο ἔργον· διότι ἡ διάνοια αὐτῶν καὶ ἰδίως ἡ φαντασία εἶναι πάντοτε ἔτοιμοι πρὸς τοῦτο, αἱ δὲ χεῖρες αὐτῶν ἠπλημέναι πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν δυσχερεστάτων παραγωγῶν. Ἄλλως τε ὁμῶς σπουδαία εἶναι ἡ ἠθικὴ ὠφέλεια, ἡ προκύπτουσα εἰς τὸν παῖδα ἐκ τῆς προθυμίας τοῦ νὰ ἐργασθῇ τι, ὅπως δωρήσῃ αὐτὸ εἰς τοὺς γονεῖς του ἢ ἄλλους, ἢ ὅπως δώσῃ τοῦτο ἵνα πωληθῇ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν· μεγάλως δὲ ζημιούσι τὰ τέκνα των οἱ γονεῖς, ὅταν δὲν ἐμψυχώνουσι τὰ αἰσθήματα αὐτῶν ταῦτα, ἐνθαρρύνοντες αὐτὰ εἰς νέα καὶ τελειότερα ἔργα.

Γενικώτερον τὰ δῶρα ταῦτα ἐπιθεωροῦντες ἐλέπομεν, ὅτι ἡ πρώτη σειρά ἀποτελεῖται ἐκ στερεῶν σωμάτων, διότι ταῦτα, ὡς ὀγκωδέστερα, τὸ πρῶτον καὶ πληρέστερον προσπίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις τῶν παιδίων. Εἶναι δὲ ταῦτα αἱ σφαῖραι καὶ τὰ τῆς οἰκοδομητικῆς ὕλης, κύβοι καὶ πλίνθοι, ἐν σειρά ἑπτὰ δώρων.

Ἐκ τῶν στερεῶν σωμάτων μεταβινομεν εἰς τὰς ἐπιφανείας διὰ τῶν πλινθίδων καὶ ἐκ τούτων διὰ τῶν σχιδάκων, τῶν ἀποτελούντων τὴν μετὰθασιν ἀπὸ τῶν ἐπιφανειῶν, προβαίνομεν εἰς τὰς γραμμάς, ἃς ἀπεικονίζουσι τὰ ξυλάρια παντὸς μεγέθους, καὶ οἱ δακτύλιοι. Τέλος φθάνομεν εἰς τὸ σημεῖον, ὅπερ ἀντιπροσωπεύουσι τὰ πολυειδῆ ἀντικείμενα τῆς φύσεως, ὅσπρια, σπόροι παντὸς εἶδους, κογχύλια, μικροὶ χάλικες καὶ ἄλλα παρόμοια.

Ἄλλ' ἐν τῇ ἀπομιμήσει τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων διὰ τῶν ὑλικῶν ἐργασιῶν τοῦ παιδός, παρκτηροῦμεν ἀντίστροφον τὴν σειράν ταύτην, διὰ τὸν φυσικώτατον λόγον, τοῦ ὅτι εἶναι εὐκολώτερον εἰς τὸν παῖδα νὰ κεντήσῃ π. χ. σημείον τι εἰς οἰκονδήποτε ὕλην, ἢ ν' ἀπομιμηθῇ μεγαλήτερα ἀρχῆθεν σχήματα. Οὕτω λοιπὸν ὡς πρώτην ἐργασίαν εὐρίσκουμεν τὸ κέντημα τοῦ σημείου διὰ βελόνης, ἀλλὰ καὶ ἄλλας παρομοίας ἐργασίας διὰ χανδρῶν καὶ ἄλλων. Τὰ δὲ σημεῖα ταῦτα ἐνούμενα διὰ κλωστῆς ἢ μαλλίου, ἢ μεταξένης, μᾶς φέρουσιν διὰ τῆς ῥαπτῆς ἐργασίας εἰς τὴν γραμμὴν, ἥς τὴν πλήρη ἀνάπτουζιν παρέχει ἡμῖν ἡ γραμμιογραφία καὶ ἡ ἰχνογραφία. Εἶτα δὲ αἱ ἀντίστιχοι τῶν σχιδάκων ταινίαι μᾶς μεταφέρουσιν μεσολαβοῦσαι, διὰ τῆς περσπῆς λεγομένης ἐργασίας, εἰς τὸν ἐκ ταινιῶν πάλιν κἀκτρισμαὶ ἐπιφανεῶν, δι' ὧν φθάνομεν εἰς τὰ πολυπληθῆ εἶδη τῆς ὑφαντικῆς. Τὰς ἐπιφανεῖς ὁμοῦς παριστῶσιν καὶ ἄλλὰ ὑλικά, ἕτινα ὡς τετράπλευρον π.χ. φύλλον χάρτου, δύνανται νὰ διπλώνωσι καὶ ν' ἀνκδιπλώνωσι τὰ παιδία κατὰ τὰς ἀπικτήσεις τῆς διπλωτῆς ἐργασίας, ἢ καὶ νὰ κόπτωσι πολυεδρῶς, προσκολλῶντες τ' ἀποκοπτόμενα τεμάχια ἐπὶ ἄλλης σκληροτέρας ὕλης, κατὰ τὰς ὀδηγίας τῆς κοπῆς ἐργασίας. Διὰ τῶν ἐπιφανεῶν δὲ πάλιν φθάνομεν εἰς τὰ στερεὰ σώματα, ἕτινα δύνανται ν' ἀπομιμηθῶσι διὰ τῆς συνκρολογήσεως σκληρῶν ὑλῶν, ὡς αἱ διὰ ξυλαρίων καὶ ἐρεθύνθων ἐργασίαι, ἢ αἱ διὰ χαρτονίου ποικιλώταται παρκαγωγαί, καὶ τέλος δι' αὐτῆς τῆς πλάσεως καὶ τοῦ μετασχηματισμοῦ διαφόρων ὑλῶν, οἷον καρπῶν, φυτῶν, κηροῦ καὶ πηλοῦ, ἧτοι διὰ τῆς ἀνωτάτης πκσῶν τῶν ἀνωθρῶν παρκαγωγῶν, τῆς πλαστικῆς.

Α'. Δῶρον

Ἡ σφαῖρα

Λεπτομερέστερον δὲ ἤδη παρατηροῦντες τὰ δῶρα ταῦτα, βλέπομεν, ὡς πρῶτον δῶρον μετὰ τῶν στερεῶν σωμάτων, τὸ πολλαχῶς ἐν τῇ φύτει ἀπεικονιζόμενον σφαιρικὸν σχῆμα, δηλαδὴ τὴν, ἐν τῷ ἐνιαίῳ αὐτῆς καὶ ἀπλουστάτῳ σχηματισμῷ, τοσαύτας ιδιότητας τῆς ὕλης περικλειούσαν σφαῖραν, καὶ δὴ τὴν μικρὰν, μαλακὴν, μαλλίνην σφαῖραν, ἣν ἀφόδως θέτομεν εἰς τὰς ἐνεκα τῆς μικρότητος αὐτῆς, δυναμένης νὰ περιβάλλωσιν αὐτὴν μικρὰς λεῖρας τριμήνου βρέφους.

Πρῶτος καὶ ἀναπόφευκτος ὅρος τῆς σαφοῦς ἐπόψεως, εἶναι ἡ πλήρης καὶ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις γνώσις τοῦ προκειμένου ἀντικειμένου, ὅτε μόνον ἐπέρχεται ἡ εὐκρινὴς ἀντίληψις αὐτοῦ, ὡς θάσις τῶν ἐκ ταύτης σχηματιζομένων ἐννοιῶν. Οὕτως ἡ ἐνιαία καὶ πάντοθεν ὀρατὴ ὀμαλὴ καμπύλη ἐπιφάνεια τῆς μικρᾶς σφαίρας, εὐληπτον παρέχει εἰς τὸν παῖδα τὴν ἔποψιν τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος καὶ τῆς καμπύλης ἐπιφανεῖς. Ὅταν

δὲ τὸ πρῶτον τοῦτο ἀντικείμενον παρκαλουθῶσι καὶ ἄλλα, ἔστω καὶ δημοσιδῆ, παρέχεται δι' αὐτῶν ἡ πρώτη ἀφορμὴ τῆς συγκρίσεως. Ἐνοεῖται οἰκοθεν, ὅτι ἡ σύγκρισις αὕτη διὰ τὸ βρέφος δὲν εἶναι ἀκόμη λελογισμένη, ἀλλ' ἀπλῶς αἰσθητικὴ ἄμεσος ἐντύπωσις καὶ βριθμηδὸν παρκτηρησις τῆς ὁμοιότητος καὶ διαφορᾶς τῶν ἀντικειμένων· ὅθεν ἡ προετοιμασία αὕτη πρὸς πνευματικὴν ἐργασίαν καὶ ἐντὸς τοῦ πρώτου ἔτους γίνεται.

Εἶναι ὅλως ἀδύνατον ἐν τῷ βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι μίξις ἢ καὶ δύο ὥρων ν' ἀναπτυχθῶσι λεπτομερέστερον τὰ περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν δῶρων τούτων, ὅθεν ἐάν τινες τῶν ἀκροκτῶν ἐπιθυμῶσι νὰ λάβωσι πληρεστέρας περὶ τούτων ὀδηγίας, εἰμὶ πρόθυμος ν' ἀναπτύξω ἐν ἑκάστον αὐτῶν ἐν ἰδιαιτέρῳ σειρᾷ ὀμιλιῶν, δυναμένων νὰ συνεχισθῶσιν δις ἔσως τῆς ἐβδομάδος, ἀπὸ τῆς 5ης μέχρι τῆς 6ης μ. ἡ. ὥρας, ἐν τῇ ὑπὸ τῆς ἐφορείας τοῦ συλλόγου εὐγενῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρκαχωρούμενη αἰθούσῃ ταύτῃ.

Διὰ σήμερον λοιπὸν ἀναγκαζόμεθα νὰ συμπληρώσωμεν τὰ περὶ τῆς σφαίρας, ἐνθυμίζοντες τὰ περὶ τῆς σωματικῆς ὠφελείας τοῦ προσφιλοῦς τούτου εἰς τοὺς παῖδας πάσης ἡλικίας καὶ πάσης ἐθνικότητος παιγνίου, ὠφελείας, ἧτις ἀπὸ τῆς ἀσκήσεως ὀλοκλήρου τοῦ μυωνικοῦ συστήματος ἐκτείνεται καὶ εἰς τὴν τῆς ἀσκήσεως τῆς χειρός, ὅσον καὶ τὴν τοῦ βλέμματος. Ἄλλὰ τὸ πρῶτον δῶρον συνδιάζει καὶ ἄλλην ὠφέλειαν πρὸς τὰς ἀνωτέρω ὑλικάς. Σφαῖρα μικρὰ, ἐρυθρὰ, ἀπὸ μαλλίνου μίτου ἀνηρημένη, εἰς ἀνάλογον ὕψος καὶ ἀπόστασιν ὑπεράνω τῆς κοίτης τοῦ βρέφους κρεμαμένη, καὶ ἐνίοτε ἐλαφρῶς κινουμένη, προσηλόνει τὸ πρῶτον τὸ ἀρίστως πλανώμενον βλέμμα αὐτοῦ καὶ παρέχει αὐτῷ τὴν πρώτην ἐντύπωσιν τοῦ σχήματος, τῆς κινήσεως καὶ τοῦ χρώματος, δι' ὧν τίθενται αἱ πρῶται θάσεις τῆς αἰσθητικῆς ἀντιλήψεως. Ἄλλὰ καὶ τὰς διευθύνσεις θαθμηδὸν διὰ τῆς σφαίρας παρκτηρεῖ καὶ μνηθάνει, ὅταν ἡ μήτηρ κινῆ ἀπὸ τοῦ μίτου τὴν σφαῖραν μετὰ βυθμοῦ καὶ συνοδεύουσα διὰ γλυκέως ἄσματος τὰς κινήσεις, « ἐδῶ, ἐκεῖ, » « ἄνω, κάτω, » « ἐμπρός, ὀπίσω » ἀλλὰ καὶ κυκλοτερῶς περιστρέφουσα αὐτήν, « γύροθεν ἐν κύκλῳ χορεύει ἡ σφαῖρά μιν. » Πλὴν τούτων τὸ α' δῶρον παρέχει ἕξ σφαίρας, ἅς τὸ παιδίον θαθμηδὸν καὶ μετὰ χαρᾶς ἀριθμεῖ, προσθέτει καὶ ἀφαιρεῖ. Αἱ δὲ ἕξ αὗται σφαῖραι διὰ τῶν διαφόρων αὐτῶν χρωμάτων, δι' ὧν ἀνκαλοῦσι τὰ χρώματα τῆς ἑίδος, ἀσκοῦσιν αὐτὸ καὶ εἰς τὸ νὰ διακρίνη ταῦτα προίμως. Γνωστὸν εἶναι, ὅτι ἡ μὴ ἔγκαιρος ἀκνησις περὶ τὴν διάκρισιν τῶν χρωμάτων σπουδαίαν πολλάκις φέρει ἔλλειψιν εἰς τὴν ἀντίληψιν αὐτῶν. Ἐτι σπουδαιότερα δὲ εἶναι ἡ βλάβη ἢ ἐκ τῆς ἀγνοίας τῆς παντελοῦς ἐνίοτε ἐλλείψεως διακρίσεως χρώματος τινος πηγάζουσα, τοῦ καλουμένου Δακτονισμοῦ, συνεπεία τῆς ὁποίας πρὸ ἐτῶν φεβερὸν εἶχε συμβῆ ἐν Γερμανίᾳ δυστύχημα συγκρούσεως ἀμαξοστοιχιῶν τοῦ σιδηροδρόμου,

ἐπειδὴ ὁ φύλαξ δὲν εἶχε διακρίνει τὸ ἐρυθρὸν χρώμα τοῦ ὡς σημεῖον ἀνυψωθέντος φανοῦ. Ἐκ τῶν χρωμάτων τούτων τὰ τρία (ἐρυθρὸν, κίτρινον καὶ κυανοῦ,) εἶναι πρῶτα ἢ κύρια, τὰ δὲ τρία λοιπὰ (πράσινον, ἰώδες καὶ χρυσοειδές) δευτέρα ἢ παραγόμενα. Εἶναι καὶ τοῦτο ὠφέλιμος τέρψις διὰ παιδίας ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἔτους καὶ ἄνω νὰ δεικνύη τις εἰς αὐτοὺς πῶς ἐκ τῆς ἀναμίξεως δύο κυρίων χρωμάτων, τοῦ ἐρυθροῦ π. χ. καὶ τοῦ κυανοῦ, ἄτινα παρίστανται οὕτω ὡς ἄκρα ἀντιθέσεων, προκύπτει τὸ μεταξὺ αὐτῶν μεσάζον ἰώδες χρώμα· ἐκ τοῦ κυανοῦ καὶ τοῦ κίτρινου, τὸ μεσάζον πράσινον, καὶ ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ καὶ τοῦ κίτρινου τὸ χρυσοειδές χρώμα. Καὶ εἰς τὰ εἶδη τῶν γραμμῶν εἰσάγονται τὰ μικρά, τοποθετοῦντα τὰς εἰς σφαίρας, ὅτε μὲν κατὰ κάθετον γραμμῆν, ὅτε δὲ κατ' ὀριζόντιον· εἶτα πάλιν πλάγιον δεξιόθεν πρὸς τ' ἀριστερά, καὶ ἀριστερόθεν πρὸς τὰ δεξιά, καὶ τέλος κατὰ καμπύλην, κυρτὴν ἢ κοίλην. Πάντα ὅμως ταῦτα ἐν παιγνίῳ καὶ οὐδέποτε ὡς ξηρὰ θεωρία. Τὰ δὲ παίγνια τῆς σφαίρας διὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν συνοδεύουσι χριστάτα ἄσματα, ἐπικυζάνοντα τὴν πρὸς τὰ παίγνια ταῦτα ἀγάπην τῶν μικρῶν.¹

Σημειώτεον ὅτι κατ' ἄκρην τὰ δῶρα ταῦτα ἐν τῷ νηπιακῷ κήπῳ, ἕκαστον παιδίον πάντοτε πρέπει νὰ ἔχη ἴδιον δῶρον ἐν μικρῷ κιβωτίῳ, διότι ἄλλως δὲν δύναται νὰ συμπράττη αὐτενεργῶς, καὶ ἐπομένως δὲν ἐκτελεῖται τὸ σκοπούμενον. Ἐπειδὴ ὅμως πολλὰ εἶναι τὰ εἶδη τῶν παιγνίων καὶ τῶν ἐργασιῶν, δὲν ἐπιτρέπεται δὲ νὰ κατκρίνωνται τὰ παιδία εἰς ἕκαστον τούτων πλέον τῆς ἡμισείας τὸ πολὺ ὥρα, διὰ νηπιακὸν κήπον ἐννενηκοντα παιδίων ἀρκοῦσι τριάκοντα κιβώτια ἕκαστου δῶρου, ἄτινα τὰ παιδία, διακρούμενα κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν εἰς τρία τμήματα, ἀπὸ 3-5 ἐτῶν, 5-6 ἐτῶν καὶ 6-7 ἐτῶν, ἀλληλαδιὰδόχως μεταχειρίζονται.

Β'. Δῶρον

Σφαῖρα, κύλινδρος καὶ κύβος

Ἐκ τῶν γνωστῶν εἰς τ' ἄγνωστα προβαίνοντες, εὐρίσκομεν ἐν τῷ κιβωτίῳ τοῦ β'. δῶρου σφαῖραν πάλιν, ἰσομεγέθη τῇ πρώτῃ, ἀλλὰ ξυλίνην, ἢ τὸ παιδίον, ἐν παρακλληλισμῷ πρὸς τὴν μελλίνην, διδάσκειται τὰς ἰδιαιτούσας ιδιότητάς. Ἀλλὰ πρὸς τῇ σφαίρᾳ ὑπάρχει καὶ νέον ἐν τῷ κιβωτίῳ ἀντικείμενον, ὁμοίχρον τῇ σφαίρᾳ ὡς πρὸς τὸ χρώμα καὶ τὴν ὕλην, ὅπως ἀντίθετον δὲ αὐτῇ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, ὡς πρὸς τὴν πολλαπλότητα τῶν ἐπιφανειῶν, τῶν γωνιῶν, ἀκμῶν καὶ κορυφῶν. Εἶναι δὲ τοῦτο ὁ κύβος ὁ ἀντιπροσωπεύων τὴν ἡρεμίαν καὶ στασιμότητα, ἐν ᾧ ἡ σφαῖρα εἶναι τὸ σύμβολον τῆς κινήσεως καὶ τῆς δράσεως.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἀντιθέτων τούτων σχημάτων, τρίτον εὐρίσκει καὶ

¹ Τὰ ἄσματα ταῦτα, λίαν ἐπιτυχῶς ἐξελληνισθέντα ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ παρ' ἡμῖν μουσικοῦ καὶ ποιητοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Κατακουζηνοῦ, ἐκδοθήσονται ὅσον οὐπω.

νέον πάλιν σχῆμα ὁ παῖς ἐν τῷ αὐτῷ κιβωτίῳ, τὸν κύλινδρον, ὅστις ὡς συμμετέχων τῆς τε σφαίρας, διὰ τῆς καμπύλης αὐτοῦ ἐπιφανείας, δι' ἧς, ὡς ἐκείνη κινεῖται, καὶ τοῦ κύβου διὰ τῶν δύο αὐτοῦ ἐδρῶν καὶ ἀκμῶν, δι' ὧν ὡς ἐκεῖνος, ἡρεμεῖ, ἀποτελεῖ τὰ μεσάζον μεταξὺ τῶν δύο ἀντιθέσεων τούτων. Νέα ἄσματα συνοδεύουσι καὶ τὰ διὰ τοῦ δευτέρου δῶρου παίγνια, ἄτινα ποικίλλονται μάλιστα ἐκ τοῦ ὅτι τὰ σχήματα ταῦτα περιστρέφονται διὰ μίτου ἢ λεπτῶν ξυλίνων ῥάβδων, μεταβάλλονται ὅπερ διεγείρει σπουδαίως τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μικρῶν, ἐξεγείρον, ἰδιαζόντως, τὴν πρακτικὴν αὐτῶν δύναμιν.

Οὕτως ἡ σφαῖρα περιστροφική, ἕνεκα τῆς μιᾶς αὐτῆς καμπύλης ἐπιφανείας, δὲν μεταβάλλεται. Ἀλλ' ὁ κύλινδρος δεικνύει τὴν σφαῖραν, ὁ δὲ κύβος, ἀπ' ἐνὸς μὲν τὸν κύλινδρον, ἀπ' ἑτέρου δὲ κῶνον ἀνεστραμμένον καὶ ἐκ τρίτου διπλοῦν κῶνον. Ἐκ τῶν ἀντιθέσεων προκύπτει σφηνεῖα τῆς ἐπόψεως διὰ τὰς αἰσθητικὰς ὅσον καὶ διὰ τὰς πνευματικὰς ἀντιλήψεις. Αἱ δ' ἀντιθέσεις αὗται, ὡς καὶ αἱ μεταβολαὶ τῶν σχημάτων, προκαλοῦσιν ἐν πρώτοις τὴν σύγκρισιν, εἶτα τὴν παρατήρησιν καὶ ἀντίληψιν τῆς ἐνότητος καὶ τῆς πολλαπλότητος τῶν σχημάτων καὶ τέλος τὴν κατὰ τοὺς διαφορωτάτους τρόπους γνῶσιν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου.

Διὰ τῆς ἐρεῦνης τῆς τελευταίας ταύτης ἀρχῆς ὁ Φροβέλ ἀνεῦρε καὶ ἄλλον σπουδαιότατον νόμον, τὸν τῆς ἐξαντλήσεως τῶν σημείων καὶ τῶν τρόπων τῆς ἐπαφῆς τῶν δικτύων σωμάτων, ἐν οὗτος ἐπιτυχῶς ἐφήρμοσεν εἰς ὅλα τὰ ἀντικείμενά του καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κλάδους τῆς μεθόδου ἀκόμη, καὶ ἰδίως τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὴν γεωμετρίαν. Διὰ τῆς ἐξαντλήσεως τῶν σημείων τῆς ἐπαφῆς, ὁ παῖς γνωρίζει ἐντελῶς τ' ἀντικείμενά του, ἢ τοὺς ἀριθμούς, ἢ τὰ σχήματα, ἢ τὰς ιδέας του καὶ τοὺς διαφόρους τρόπους, κατ' οὓς δύναται νὰ μεταχειρισθῇ αὐτά, δι' οὗ διευκολύνεται σπουδαίως εἰς τοὺς πολυειδεῖς συνδυασμούς τῶν τε ὑλικῶν καὶ καὶ τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν, καὶ ἐπομένως εἰς ἀπάσας τὰς ἐλευθέρως αὐτοῦ παραγωγὰς.

Μόνον ὅταν γνωρίσῃ κατὰ πόσους τρόπους δύναται νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν δύο π. χ. ἢ πλεῖστερα ἀντικείμενα, ἢ σχήματα, ἢ ἀριθμούς, ἢ φράσεις, ἢ καὶ ιδέας, γνωρίζει ταῦτα καλῶς καὶ δύναται νὰ κάμνῃ ἐλευθέραν καὶ πλήρη αὐτῶν χρῆσιν, ἐν ᾧ ἄλλως κατὰ τύχην μόνον καὶ δοκιμαζῶν προβαίνει εἰς συνδυασμούς, ἢ καὶ ὅπως ἀδυνατεῖ νὰ συνδυάσῃ τι οὐκοῦθεν.

Ἡ νεωτέρα διδασκαλικὴ παρεδέχθη τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἀριθμητικῆς, δι' ἧς οὕτω εὐκολώτερον καὶ τερπνότερον διδάσκειται νῦν τὸ πρότερον τοσοῦτον ξηρὸν τοῦτο εἰς τοὺς παῖδας μάλιστα. Οὕτω διδάσκειται π. χ. ὁ παῖς, ὅτι τὸ 2 εἶναι = 1+1, τὸ 3 = 1+1+1, ἀλλὰ καὶ 1+2, ἀλλὰ καὶ 2+1· τὸ 4 = 1+1+1+1, ἀλλὰ καὶ 1+3 καὶ 2+2 καὶ 3+1· τὸ 5 = 1+1+1+1+1, ἀλλὰ καὶ 1+4 καὶ

2+3 και 3+2 και 4+1, και ούτω καθ' ἑξῆς μέχρι τοῦ δέκα, ὡς πρώτης βάσεως, καθ' ὅσον κατὰ τὰς λοιπὰς δεκάδας τὰ αὐτὰ πάντοτε ἀκριβῶς ἐπαναλαμβάνονται· ὅθεν ὁ παῖς ἀκλονθῶς γινώσκων κατὰ πόσους τρόπους δύναται νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς ἀριθμούς του μέχρι τοῦ δέκα, εὐκόλως προβαίνει και εἰς τὰς λοιπὰς δεκάδας. Ἄλλα και τοῦτο βεβαιηθὲν μόνον γίνεται, ἐπὶ τῇ ὀρθοτάτῃ βάσει τοῦ ρητοῦ «ὀλίγα ἀλλὰ καλὰ». Ἐν τῷ νηπιακῷ κήπῳ, συμφώνως πρὸς τὰ Φροβελιανὰ δῶρα, ἡ ἀριθμητικὴ προβαίνει ἐν τῷ ἀνωτάτῳ τμήματι μέχρι τοῦ 30· ἐν τῷ α' τμήματι μέχρι τοῦ 40 ἢ 50· ἐν τῷ β' τμήματι μέχρι τοῦ 100, ἐν τῷ γ' τμήματι μέχρι τοῦ 1000 και ἐν τῷ δ' τμήματι εἰς ἀπαντας τοὺς λοιποὺς ἀριθμούς. Εἰς τοὺς θεωροῦντας τοῦτο ὡς ἀργοπορίαν και καθυστέρησιν τῆς ἐν τῇ μαθητικῇ προαγωγῆς τῶν παιδίων, παρατηροῦμεν, ὅτι κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην, οὐ μόνον θετικώτερον προβαίνουν εἰς τὴν ἐντελῆ οἰκιοποίησιν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀριθμητικῆς, ἀλλὰ και εἰς ὅλας τὰς πράξεις ὁμοῦ, και αὐτὰ τὰ κλάσματα ταχύτερον εἰσάγονται, καθ' ὅσον και μέχρι τοῦ δέκα και μέχρι τῶν περαιτέρω δεκάδων προβαίνουν εἰς τὰς τέσσαρας πράξεις και τὰ κλάσματα συγχρόνως, ὡς κατωτέρω ἐν ἐφαρμογῇ τῶν κύβων θέλει καταδειχθεῖ. Δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναπτύξωμεν ἐνταῦθα, πῶς ὁ Φροβέλ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἐφήρμοσεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν γραφὴν, τὴν γραμματικὴν και τὰς γλωσσικὰς ἐν γένει ἀσκήσεις, τὴν πραγματογνωσικὴν, τοπογραφικὴν ἢ πατριδογραφικὴν, ἢ και τὴν γεωγραφικὴν ἐν γένει, και εἰς ὅλας ἐν συνόλῳ τὰς εἰς τὰ παιδιὰ διδασκομένας γνώσεις και ἐπισημίας. Περὶ ἄλλο μόνον εἶναι και βέβαιον, ὅτι ἡ νεωτέρα διδασκτικὴ ἤρχισεν ἤδη νὰ ἐφαρμόζῃ τὰς ἀρχὰς του εἰς πολλοὺς τῶν ρηθέντων κλάδων, και ἐπομένως ἤρχισεν ἤδη ἐν πολλοῖς ἢ πραγματοποίησις τῆς εὐχῆς τοῦ νὰ μεταρρυθμισθῇ σύμπασα ἡ διδασκαλία κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Φροβελιανῶν παιδαγωγικῶν ἀρχῶν.

Οὕτω και ἐν τῷ β' δώρῳ, ὡς πρὸς τὴν ἐπαφὴν τῶν ἐν αὐτῷ ἐμπεριχομένων τριῶν θεμελιωδῶν σχημάτων, ἡ σφαῖρα δύναται ἐπὶ ἐπιπέδου ἐπιφανείας ν' ἄπτηται τοῦ κυλίνδρου, α' καμπύλη ἐπιφάνεια μὲ καμπύλην ἐπιφάνειαν, β' ἔδρα μὲ καμπύλην ἐπιφάνειαν και μάλιστα ἄνω ἔδρα και κάτω ἔδρα, και γ' ἀκμὴ μὲ καμπύλην ἐπιφάνειαν, και τοῦτο ἄνω ἀκμὴ δεξιόθεν πρὸς τ' ἀριστερὰ και ἀριστερόθεν πρὸς τὰ δεξιὰ, και κάτω ἀκμὴ δεξιὰ πάλιν και ἀριστερά. Καθ' ὕψος δὲ δύναται ἡ σφαῖρα ν' ἄπτηται διὰ τῆς καμπύλης ἐπιφανείας τὴν ἄνω ἔδραν τοῦ κυλίνδρου, ἵσταμένη ἐπ' αὐτῆς, ἐν ᾧ ὁ κύλινδρος δὲν ἵσταται ἐπὶ τῆς σφαίρας, ἐνεκα τῆς μετακινουμένης ἐπιφανείας τῆς. Ἐκ τούτου πηγάζουσι τερπνότατα διὰ τὰ παιδιὰ παίγνια ἰσορροπίας, ἐὰν πρὸς στιγμὴν κατορθωθῇ νὰ σταματήσῃ ὁ κύλινδρος ἐπὶ τῆς σφαίρας, ὅπερ δυσχερέστερον ἀκόμη καθίσταται ἐὰν θελήσῃ νὰ στηρίξῃ τὴν καμπύλην ἐπιφάνειαν τοῦ κυλίνδρου

ἐπὶ τὴν τῆς σφαίρας. Ὁ κύβος ἄπτηται τῆς σφαίρας ἐπὶ εὐθείᾳ ἐπιπέδου ἔδρα μὲ καμπύλην ἐπιφάνειαν και ἀκμὴ μὲ καμπύλην ἐπιφάνειαν. Ἄλλὰ κορυφὴ μὲ καμπύλην ἐπιφάνειαν παράγει πάλιν παίγνια ἰσορροπίας, πρὸς ἃ τὰ παιδιὰ ἄδουσι χλευάζοντα τὸν ἀδέξιον κύβον, διότι θέλει νὰ σταθῇ μ' ἕνα πόδα και δὲν δύναται. Προθύμως δὲ μιμοῦνται ταῦτα και τὰ ἴδια παιδιὰ, διασκεδάζοντα και προσπαθοῦντα νὰ ἀνευρίσκωσι τὴν ἰσορροπίαν τοῦ ἰδίου σώματος αὐτῶν. Ἐν τῷ ὕψει πάλιν ἢ μὲν σφαῖρα ἵσταται ἀνέτως ἐπὶ τῶν ἐδρῶν τοῦ κύβου, οὐχὶ ὅμως και ὁ κύβος ἐπὶ τῆς σφαίρας. Ὁ κύβος τέλος μετὰ τοῦ κυλίνδρου εὐκολώτερον ἄπτονται ἐξ ὅλων τῶν μερῶν, πλὴν τῆς καμπύλης ἐπιφανείας τοῦ κυλίνδρου, ἐφ' ἧς δὲν ἵσταται ὁ κύβος. Ἐπίσης τέρπει τὰ παιδιὰ ἢ προσέγγισις τῶν τριῶν τούτων σωμάτων ὁμοῦ, δι' ὧν σχηματίζουσι τὰ σύμβολα τῶν Φροβελιανῶν, θέτοντα τὸν κύλινδρον ἐπὶ τοῦ κύβου και τὴν σφαῖραν ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου, δι' ὧν ἐκοσμήθη ἐσχάτως και αὐτὸς ὁ τάφος τοῦ Φροβέλ.

Γ'. Δῶρον

Ὁ τετμημένος κύβος

Διὰ τοῦ β' δώρου ὁ παῖς παίζων ἐγνώρισε τὸν κύβον και ἐδιδάχθη τὰ κατ' αὐτόν, ἀλλὰ τὸ γ' δῶρον ἐπιφυλλάσεται νὰ διδάξῃ αὐτῷ πλεονεκτήρα ἀκόμη περὶ αὐτοῦ. Αὐτὸ τὸ κινώτιον τοῦ γ' δώρου εἶναι πάλιν κύβος, ἀλλὰ μεγαλύτερος, περιέχει δὲ μικρότερον κύβον και τοῦτον τετμημένον καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις και ἐπομένως διακρινόμενον εἰς ὀκτώ πολὺ μικροτέρους κύβους. Ὁμοιάζει λοιπὸν ὁ νέος τοῦ κύβου μὲ τὸν προηγούμενον, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, τὰς ἔδρας, τὰς ἀκμὰς, τὰς κορυφὰς, τὸ χρῶμα και τὴν ὕλην, διότι εἶναι ξύλινος ὡς ἐκεῖνος. Νέον δὲ παρατηρεῖ ἐπ' αὐτοῦ τὸ μέγεθος, διότι διαφόρων μεγεθῶν κύβους ἔχει ἐνώπιόν του και ἐπομένως και διαφόρου βάρους, ὅπερ ἐννοεῖ εὐκόλως, ἐὰν εἰς ἀμφοτέρους τὰς χεῖρας του θέσωμεν κύβους διαφόρου μεγέθους. Ἐντελῶς νέα δὲ παρίσταται εἰς τὸν παιδὰ ἡ τομὴ. Τὰ μέχρι τοῦδε παίγνια του, σφαῖρα, κύλινδρος και κύβος ἦσαν ὀλόκληρα σώματα· ἤδη ἔχει ἐν τῷ κινωτίῳ του κύβον τετμημένον. Τὸν δὴηγοῦμεν δὲ νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ὁ κύβος του ἀπαρτίζει ὀκτὼ μικροὺς κύβους, ἐὰν ἀπαξ κοπῇ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, κατὰ μῆκος, κατὰ πλάτος και καθ' ὕψος· δηλ. ὀπισθεν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἢτοι καθέτως, ἀριστεροθεν πρὸς τὰ δεξιὰ, ἢτοι ὀριζοντιῶς και ἐν τῷ μέσῳ. Οὕτω λοιπὸν οἱ ὀκτὼ κύβοι του χρησιμεύουσιν αὐτῷ ὡς τερπνὴ ἀσκήσις διευθύνσεων, κινήσεων, ἀριθμητικῆς και μαθηματικῶν ἐν γένει σχημάτων. Διότι τέμνει τὸν κύβον του εἰς δύο τμήματα, ἀνὰ τέσσαρας κύβους, δεξιὰ, ἀριστερά, ἔμπροσθεν, ὀπισθεν, κάτω και ἄνω. Παίζων δὲ διδάσκειται ὅτι ἕκαστον τῶν τοιούτων τμημάτων τοῦ κύβου του εἶναι τὸ ἡμισυ τοῦ ὅλου κύβου και ὅτι δύο ἡμισυ ἀποτελοῦσι πάλιν τὸν ὀλόκληρον

ρον κύβον. Ἐκαστον ἡμισυ ὑποδικαίρει ἐκ νέου εἰς ἡμίση καὶ ἀποτελεῖ οὕτω τέσσαρα τέταρτα τοῦ ὅλου κύβου, δι' ὧν διδάσκεται, ὅτι δύο τέταρτα ἀποτελοῦσιν ἐν ἡμισυ τοῦ κύβου, καὶ τέσσαρα τέταρτα τὴν ὁλόκληρον πάλιν κύβον. Οὕτω προβαίνει καὶ εἰς τὰ ὄγδοα μὲ τὴν αὐτὴν πάντοτε εὐχρηστέτησιν καὶ εὐκολίαν, διότι οὐδεμίαν παρέχει αὐτῷ δυσκολίαν ἢ ἄσκησις αὕτη, καθ' ὅσον δὲν διδάσκεται ταῦτα πάντα θεωρητικῶς, ἀλλ' ἐμπειρικῶς, χειρίζομενος τοὺς κύβους, διακίρων, ὑποδικαίρων καὶ ἀνασυνθέτων αὐτούς ὁ ἴδιος. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον θέτει τοὺς κύβους ἀνά τε τράπεζαυρα διαφόρων μεγεθῶν, π. χ. δύο μικροὺς κύβους μεμονωμένους, τέσσαρας ἄλλους ὁμοῦ καὶ τοὺς δύο τελευταίους παρακειμένους καθέτως ἢ ὀριζοντιῶς. Τὰ αὐτὰ ἐν σχήματι ρόμβου, τὰ αὐτὰ καθ' ὕψος. Συνάμα προσθέτει, ἀφαιρεῖ, πολλαπλασιάζει καὶ διακίρει αὐτούς, ὡς ὁλοκληροῦς καὶ ὡς κλάσματα καὶ οὕτω ἀσκεῖται μὲ τοὺς ὀκτώ του κύβους εἰς τὰς τέσσαρας πράξεις καὶ τὰ κλάσματα. Καὶ εἰς τὴν ἐξάντλησιν τῶν σημείων τῆς ἐπαφῆς ὀδηγεῖται δι' αὐτῶν, δηλ. μανθάνει, ὅτι δύναται νὰ τοὺς μεταχειρισθῇ θέτων αὐτοὺς πλησίον ἀλλήλων ἐπὶ ἐπιπέδου ἐπιφανεῖας, ἔδραν μὲ ἔδραν, ἀκμὴν μὲ ἀκμὴν καὶ ἔδραν μὲ ἀκμὴν· ἔτι δὲ ὑπερκειμένους ἀλλήλων, ἔδραν μὲ ἔδραν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀκμὴν μὲ ἀκμὴν. Ἀφ' οὗ ἐδιδάχθη πῶς δύναται νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς κύβους του, ὀδηγεῖται καὶ νὰ σχηματίζῃ δι' αὐτῶν διάφορα σχήματα, ἅτινα καλλιαισθητικὰ ἢ καλλιτεχνικὰ ὀνομάζει, ὅταν εἶναι ἀπλῶς σύμμετροι καὶ κανονικοὶ συνδυασμοί, βιωτικὰ δὲ ὅταν περιστῶσιν ὑλικόν τι ἀντικείμενον, θρανίον, κλίνην, οἰκίαν, μνημεῖον, κλίμακα κτλ. ἅτινα ἅπαντα συνοδεύει μὲ χερσεστατα ἄπματα. Ταῦτα δὲ παρέχουσι καὶ ποικίλην ἀφορμὴν ἀναπτύξεως καὶ πραγματογνωσίας, οἷον ὅταν κατασκευάζῃ θρανίον γίνεται λόγος περὶ τοῦ ὑλικοῦ, ἐξ οὗ δύνανται νὰ κατασκευασθῶσι ταῦτα, τίς τὰ κατασκευάζει ποῦ τὰ μεταχειρίζομεθα κτλ.

Μεταξὺ τῶν πολυειδῶν διὰ τῶν μικρῶν κύβων παιγνίων καὶ ἀσκήσεων αἵτινες ἀπὸ τοῦ δευτέρου μέχρι τοῦ πέμπτου καὶ ἕκτου ἀκόμη ἔτους δύνανται νὰ ὠφελῶσι καὶ νὰ τέρπωσι τὰ παιδιὰ, δύναται νὰ προστεθῇ ἢ ἄσκησις τῆς χειρὸς, ὅταν τὸ νήπιον ὀδηγεῖται ἀλληλοδιαδόχως νὰ κρατῇ τοὺς κύβους του διὰ τῶν διαφόρων δακτύλων καὶ τοῦτο δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ λεπτολόγος καὶ περιττὴ ἢ καταγραφὴ τῶν ἀνω ὀδηγιῶν· διὰ νὰ κρίνωμεν τ' ἀφορῶντα τὴν μικρὰν ἡλικίαν, πρέπει νὰ δυνάμεθα νὰ καταδιβάζωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν βαθμίδα τῆς ἀντιλήψεως τῶν μικρῶν μας, καὶ μάλιστα τῶν μετὰ κόπου μόνον ἀντιλαμβανομένων, νὰ μὴ διατρέχωμεν δὲ οὐδὲν τῶν χρησιμευόντων εἰς τὴν τελειοποίησιν αὐτῶν· τότε μόνον εἴμεθα ἀληθῶς ὠφέλιμοι εἰς αὐτὰ, συντελοῦντες σκοπίμως καὶ μετὰ στοργικῆς μερίμνης εἰς τὴν βαθμιαίαν ἀφύπνισιν καὶ ἐξέγερσιν τῶν νεκρῶν αὐτῶν ψυχῶν.

Δ'. Δῶρον

Αἱ πλίνθοι

Τὸ τέταρτον δῶρον κύβον πάλιν περιέχει τετμημένον, ἀλλ' ἄπαξ μόνον κατὰ μῆκος καὶ τρίς κατὰ πλάτος, οὐδὲ ὅπως δὲ καθ' ὕψος, ἐξ οὗ ἀντιμικρῶν κύβων προκύπτουσι ὀκτὼ πλίνθοι, αἵτινες νέον πάλιν παρέχουσι εἰς τὸν παῖδα πείγνιον διὰ τοῦ νέου σχήματος καὶ τῶν νέων ἀναλογιῶν τῶν ἐδρῶν καὶ τῶν ἀκμῶν. Διότι ἐν ᾧ τοῦ κύβου αἱ ἀκμαὶ καὶ ἔδραι εἶναι ὅλαι ἴσαι, ἢ πλίνθος, ἀνὰ δύο ἔχει διαφόρου μῆκους καὶ πλάτους εἰς ὁ ἴδιως συνίσταται τὸ ἰδιάζον τοῦ δῶρου τούτου. Τὸ κυβικὸν σχῆμα τοῦ κύβου δὲν εἶναι κατάλληλον νὰ δώσῃ εἰς τὸν παῖδα καθαρὰν ἐντύπωσιν τῶν ἀναλογιῶν τοῦ μήκους, τοῦ πλάτους ἢ τοῦ ὕψους, ὅπερ περὶ ἡ οἰδίου διὰ τῆς κατὰ μῆκος ἢ πλάτος ἢ ὕψος παραθέσεως αὐτῶν. Ἡ πλίνθος ὅμως ἔχει δύο πλατυτέρας καὶ ἐπιμήκεις ἔδρας, δύο στενάς καὶ μακράς καὶ δύο στενάς καὶ βραχεῖας, καὶ ἐπομένως περὶ αὐτῆς ἢ ἰδίᾳ τὰς διαφόρους ταύτας ἀναλογίας. Ἐνεκα δὲ τοῦ μήκους αὐτῆς καὶ πάντα τὰ δι' αὐτῆς ἀπαρτιζόμενα σχήματα γίνονται ἐπιμήκη, ὑψηλότερα, καὶ ἐπομένως ὀλιγώτερον βρέα τῶν κυβικῶν, καὶ καλλιτεχνικώτερα. Κατὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν σημείων τῆς ἐπαφῆς τῶν πλίνθων, παρατηρεῖ ὁ παῖς, ὅτι ἐπειδὴ αἱ ἔδραι εἶναι διάφοροι, διαφέρουσι καὶ τὰ σχήματα, ὡς πρὸς τὴν διαφορὸν ἐπαφῆν τούτων. Οὕτω πλατεῖα ἔδρα πρὸς πλατεῖαν ἔδραν, στενὴ μακρὰ πρὸς στενὴν μακράν, καὶ στενὴ βραχεῖα πρὸς στενὴν βραχεῖαν, ἀλλὰ καὶ στενὴ μακρὰ πρὸς στενὴν βραχεῖαν, στενὴ μακρὰ πρὸς πλατεῖαν καὶ στενὴ βραχεῖα πρὸς πλατεῖαν ἔδραν, διάφορα παράγουσι σχήματα. Τὰ αὐτὰ καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀκμάς, διότι καὶ αὐταὶ διαφέρουσι ὡς πρὸς τὸ μῆκος. Ἐνεκα τῆς διαφορᾶς τούτης τῶν ἐδρῶν τῆς πλίνθου καὶ ἢ χρῆσις ταύτης εἶναι διάφορος, διότι ὁ μὲν κύβος ἴσταται ἀδιαφόρως ἐφ' ὅλων του τῶν ἐδρῶν, ἐν ᾧ ἢ πλίνθος κεῖται ἐπὶ τῆς πλατεῖας ἔδρας, κἀθηται ἐπὶ τῆς στενῆς καὶ μακρᾶς καὶ ἴσταται ἐπὶ τῆς στενῆς καὶ βραχεῖας. Καὶ διὰ τῶν πλίνθων πάλιν ἀσκεῖται εἰς τὴν ἀριθμητικὴν ὁ παῖς, ὡς καὶ εἰς τὰ μαθηματικὰ σχήματα· ἔτι δὲ ἀποτελεῖ δι' αὐτῶν πολυειδῆ καλλιτεχνικὰ καὶ βιωτικὰ σχήματα. Ταῦτα δὲ καθίστανται πλουσιώτερα καὶ τελειότερα ὅταν ἐνωθῶσι τὸ γ' καὶ τὸ δ' δῶρον, δηλ. οἱ κύβοι καὶ αἱ πλίνθοι, ὅτε καὶ αἱ ἀριθμητικαὶ ἀσκήσεις προβαίνουσι μέχρι τοῦ δεκαῆξ καὶ τῶν δεκάτων ἕκτων, καὶ τὰ μαθηματικὰ σχήματα γίνονται ποικιλώτερα, ἀλλὰ ταῦτα ἀρμόζουσι μᾶλλον διὰ παιδιὰ ἀπὸ τοῦ ε'. μέχρι τοῦ η'. ἔτους.

Ε'. Δῶρον

Ὁ μέγας τετμημένος κύβος

Καθ' ἕσπον ἡ ἡλικία προβαίνει καὶ τὰ παίγνια, δηλ. τ' ἀντικείμενα τῆς ἀσκήσεως, καθίστανται ποικιλώτερα καὶ πολυπλοκώτερα.

Οὕτω τὸ ε'. δῶρον κύβον πάλιν περιέχει, ἀλλὰ πολὺ μεγαλύτερον τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν εἰς τὸν παῖδα, τετμημένον δὲ δις καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐξ οὗ προκύπτουσιν 27 μικροὶ κύβοι. Ἀλλὰ τὸ νέον τοῦ δῶρου τούτου, ὅπερ κυρίως εἶναι ἐξεκκολούθητις τοῦ γ' δῶρου, δηλ. τῶν ὀκτώ μικρῶν κύβων, δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ μεγέθους, εἰς τὴν αὐξητικὴν τοῦ ἀριθμοῦ καὶ εἰς τὸ διπλαῖον τῆς τομῆς. Ἐνταῦθα καὶ νέαν τομὴν βλέπει, δι' ἧς τρεῖς μικροὶ τοῦ κύβου τέμνονται διαγωνίως εἰς δύο ἴσα μέρη καὶ ἀποτελοῦσιν οὕτω, ὅπως, νέαν δι' αὐτὸ σχήματα, δηλ. τρίγωνα· ἄλλοι δὲ τρεῖς, δύο φέρουσιν διαγωνίους τομάς, δι' ὧν ἀποτελοῦσι τέσσαρα μικρότερα τρίγωνα. Διὰ τούτων δὲ σαφέστερον ἐπιπαρίσταται ἐνώπιόν του τὸ κλάσμα· διότι εἶδε μὲν, ὅτι οἱ ὀκτὼ μικροὶ τοῦ κύβου ἀποτελοῦσιν ὁμοῦ ὀλόκληρον μεγαλύτερον κύβον, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος αὐτῶν εἶναι πάλιν ὀλόκληρος κύβος, ἐν ᾧ ἐν τῷ ε'. δῶρῳ τὰ μεγάλα τρίγωνα τοῦ μένουσι διαρκῶς ἡμίτη τοῦ κύβου καὶ τὰ μικρά, τέταρτα αὐτοῦ. Καὶ ἕτερον νέον περιέχει εἰς τὸν παῖδα τὸ ε'. δῶρον· ἐν ᾧ τὰ διὰ τοῦ γ' καὶ τοῦ δ' δῶρου σχήματα εὐθύγραμμον μόνον εἶχον διεύθυνσιν, καὶ ἡναγκάζετο νὰ θέτῃ ρομβοειδῶς τὸν κύβον διὰ ν' ἀποτελέσῃ τὰ πλαγιόγραμμα, νῦν διὰ τῶν τριγώνων τοῦ ε'. δῶρου, εἰσάγεται εἰς τὴν πλαγίαν γραμμὴν, δι' ἧς τὰ σχήματά του τελειότερα ἀκόμη καθίστανται. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὸ πλουσιώτερον ὑλικὸν τοῦ ε'. δῶρου καθιστᾷ καὶ τὰς ἀριθμητικὰς καὶ μαθηματικὰς ἀτκήσεις ποικιλωτέρας καὶ δυσκολωτέρας, πλουσιώτερα δὲ καὶ ἀφρονώτερα τὰ δι' αὐτοῦ βιωτικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ σχήματα. Ὅθεν καὶ εὐκόλως παρατηρεῖται, ὅτι τὸ δῶρον τοῦτο, ὡς καὶ τὰ δύο ἐπόμενα αὐτοῦ, δὲν εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν μικρὰν νηπιακὴν ἡλικίαν, δὲν πρέπει δὲ νὰ λείπωσιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν παιδῶν ἀπὸ ἐξ ἕως ἑκατὸ καὶ δώδεκα ἐτῶν. Πρέπει καὶ πάλιν νὰ παρατηρήτω ἐνταῦθα ὅ,τι δὲν δύναμεθα ἀρκούντως νὰ ἐνθυμίσωμεν καὶ νὰ συστήσωμεν, ὅτι πάντα τ' ἀνωτέρω περὶ τῶν δῶρων ἀναφερόμενα θεωρήματα, δηλ. τὰ περὶ τῶν μαθηματικῶν σχημάτων κτλ. οὐδὲν πρὸς νὰ μεταδίδωνται εἰς τὸν παῖδα ὡς μάθημα, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὀδηγηθῆται ὁ παῖς νὰ εὐρίσκη ἀπᾶσαι τὰς ἀνωτέρω ἀληθείας διὰ τοῦ μετὰ τῶν ἀντικειμένων τούτων παίγνιου του. Οὕτω μόνον μετὰ τέρψεως καὶ προθυμίας καὶ ἀληθοῦς ἐνδιαφέροντος, οἰκειοποιεῖται ταῦτα καὶ διαφυλάττει τὰς διὰ τοῦ μέσου τούτου βελτίους ἐρριζωθεῖσας γνώσεις του ταύτης σταθερῶς καὶ ἀνεξελίπτως, ὡς ἀσφαλῆ βᾶσιν, ἐφ' ἧς προθύμως καὶ θετικῶς οἰκοδομεῖ τὸ περαιτέρω οἰκοδόμημα τῆς ἐνερμονίου αὐτοῦ ἐκπαιδεύσεως.

(ἀκολουθεῖ)

Αἰκανερίνη Λασκαρίδου

ΠΕΡΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν σχολικῶν διακοπῶν τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1883-84 ἐπεσκεψάμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν Νικόπολιν, περὶ ἧς πολλὰ καὶ λόγου ἄξια ἔγραψαν ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι. Κκι πρῶτον μὲν ἐν τῷ Conversations-Lexicon (Leipzig 1877) ἀναγινώσκωμεν τάδε: «Νικόπολις (Ἄκτιον) ἐν τῇ ἀρχαιότητι πόλις ἐπὶ τοῦ ΝΔ τῆς Ἠπείρου 7 χιλιόμετρα παρακτῶς τῆς νῦν Πρεβέζης, ἔναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Ἄκτιου ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἰδρυθεῖσα πρὸς ἀνάμνησιν τῆς αὐτόθι κατὰ τοῦ Ἀντωνίου νίκης. Ὁ Αὐγούστος φιλοδόμησεν αὐτόθι ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἔδρυσεν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος πανηγυρικοὺς ἀγῶνας. Κωνσταντῖνος δὲ μέγας ἀνέδειξε τὴν πόλιν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐν μέρει παρήκμασεν. Διαπορθηθεῖσα ὑπὸ τῶν Γότθων ἠνωρθῶθη πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ, κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὁμως ἐξηφανίσθη ἐκ τῆς ἱστορίας. Τὰ θεᾶς ἄξια εἰρηπικὰ (τουτέστιν ὀχυρώματα, δύο θεᾶτρα, ὑδραγωγεῖον καὶ στάδιον) καλοῦνται νῦν Παλαιοπρέβεζα». Ταῦτα μὲν τὸ Conversations lexicon· ἐν δὲ τῇ Real-Encyclopaedie des classischen Altertums von Pauly, Stuttgart 1848 ἀναγινώσκονται τάδε: «Νικόπολις ἐπὶ τῆς ΝΔ ἄκρας τῆς Ἠπείρου καὶ ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τοῦ ἀμπρακικοῦ κόλπου (Στράβ. VII, 325) κεντρικῶς τῆς πόλεως Ἄκτιου, ἣν ὁ Στράβων αὐτόθι καὶ X, 451 θεωρεῖ ὡς προάστειον τῆς Νικοπόλεως, ὅθεν καὶ Ἄκτις Νικόπολις καλεῖται, ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου θεμελιωθεῖσα πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης καὶ ἐπὶ γλώσσης γῆς μόνον 12 σταδίων πλάτος ἐχούσης, ἥτις ἐχώριζε τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ λιμένος πρὸς τὴν ἐκτὸς θάλασσαν, Στράβ. VII, 324, X, 450, Δίων Κάσσι. XII, 51 καὶ Συστάσιον ἐν βίῳ Αὐγούστου I, 1. Ἔσχε δὲ ἐνοίκους ἀπὸ τοῦ Ἀνακτορίου, Ἀμπρακίας κλπ καὶ Αἰτωλοῦς Στράβ. ἐνθ. ἀνωτ. VII, 325 Παυσαν. V, 23, πιθανῶς δὲ καὶ Ρωμαίου, ἐπειδὴ οὐ μόνον ἐλευθέρᾳ πόλις καλεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀποικία ἰδ. Ἠλίαν. IV, 1, 2 καὶ Τακίτου Χρον. V, 10. Ἡ πόλις ἐγένετο ἀντὶ τῶν Δολόπων δεκτὴ εἰς τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον Πισυαν. X, 8 «βρασιλεὺς δὲ Αὐγούστος μετεῖναι καὶ Νικοπολίταις τοῖς πρὸς τῷ Ἄκτιῳ συνεδρίου τοῦ Ἀμφικτυόνων ἠθέλησεν». Ὁ Αὐγούστος ἐθεμελίωσεν αὐτόθι οὐ μόνον ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τινος παρακειμένου λόφου, ἀλλὰ καὶ πανηγυρικοὺς ἀγῶνας ἔστησεν πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ ἀνὰ πενταετίαν ἰδ. Στράβ. ἐνθ. ἀνωτ. καὶ Συστάσιον ἐν βίῳ Αὐγούστου II, 2. Ἐμπορία καὶ ἀλιεῖα ἦτο ἡ κυριώ-

1 Τὰ εἰρηπικὰ τῆς Νικοπόλεως παρὰ τὸν Στράβωνα Z' σ. 324 καὶ Δίωνα Κάσσιον I, 12 περιγράφουσι καὶ οἱ κ. κ. Leake, Northern Greece vol. I p. 185 seq' καὶ λοιποὶ, ὧν παρακατιόντες ποιούμεθα μνήμην.—

δεστέρα ἀσχολία τῶν κατοίκων χάριν βιοπορισμοῦ. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος δὲ Μέγας ὑψωσεν αὐτὴν εἰς πρωτεύουσαν τῆς Ἠπειροῦ (πρβλ. Ἱεροκλ. σ. 651), ἀλλ' ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐν μέρει παρήκμασεν, ὅθεν ἀνιδρύθη ὑπὸ τούτου καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρβλ. καὶ Πτολεμ. Γ'. 14, 15, Η'. 10, 12 καὶ Στέφαν. Βυζάντ. 495 Νῦν ἐπονομάζεται *Παλαιοπρέβεζα* κειμένη ὀλίγον τι νοτίως τῆς Πρεβέζης. ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκρῆς, ἧς τὸ μὲν ἐξωτερικὸν μέρος σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ λιμένου Κομάρου, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ λιμένου Βαθείος μετ' ἀξιωματικῶν ἐρειπίων, ἅτινα περιγράφει ὁ Λήκ (Leake, Northern Greece vol. I. p. 185 sequi) καὶ ὁ Wolf (Journal of Geographie Soc vol. III, p. 92, seq). Ἡ Νικόπολις λοιπὸν πόλις τῆς Ἠπειροῦ ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τοῦ ἀμπρακικοῦ κόλπου κατὰ τὴν ΝΑ. ἄκρην ἐκείνης ἔκτανι τοῦ ἐν Ἀκρηνίᾳ Ἀκτίου ἀκρωτηρίου ἐκτίσθη ἔτει 31 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου πρὸς ἐπιλάμπρυσιν καὶ μνήμην τῆς νίκης, ἣν αὐτόθι ἤρατο κατὰ τοῦ Ἀντωνίου. Καὶ τὸ μὲν ἔσχατον ἄκρον τοῦ ἡπειρωτικοῦ Ἀκτίου κατέχεται νῦν ὑπὸ τῆς πόλεως Πρεβέζης, ἡ δὲ Νικόπολις κεῖται 3 μίλια πρὸς τὸ βόρειον τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπὶ χλομαλοῦ ἰσθμοῦ χωρίζοντος τὸ Ἴόνιον πέλαγος τοῦ ἀμπρακικοῦ κόλπου. Ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ αὐτοῦ ἦτο ἐστρατοπεδευμένος ὁ Αὐγούστος πρὸ τῆς ἐν Ἀκτίῳ μάχης. Ἡ ἰδία αὐτοῦ σκηνὴ ἦτο ἐμπεπηγμένη ἐπὶ ὑψώματός εὐθὺς ἐπὶ τῷ ἰσθμῷ, ὁπόθεν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ ἀμφότερα τὴν τε ἐκτὸς πρὸς τοὺς Παξοὺς θάλασσαν καὶ τὸν ἀμπρακικὸν κόλπον ἐξ ἴσου καὶ τὰ πρὸς τὴν Νικόπολιν μέρη. Ἐνίσχυσε δὲ τὸ στρατόπεδον καὶ ἤνωσεν αὐτὸ δι' ὀχυρώματος πρὸς τὸν ἐξω λιμένα τὸν καλούμενον Κομάρον (Διών. Κασσ. I. 12). Μετὰ τὴν μάχην περιφράξας διὰ λίθων τὴν τοποθεσίαν, ἐν ἣ ἔειχε στηθῆ ἡ ἰδία αὐτοῦ σκηνή, ἐκόσμησεν αὐτὴν διὰ ναυτικῶν τροπικίων καὶ ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτῷ ὠκοδομήσασκε ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἀνοικτὰ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἰδ. Δίωνα Κάσσ. ἐνθ. ἀνωτέρω. Κατὰ δὲ τὸν Σουετώνιον (ἐν Αὐγ. βίῳ 18) ἀνέθηκε τὴν θέσιν ταύτην τῷ Ποσειδῶνι καὶ τῷ Ἄρει. Ἡ πόλις συνωκίσθη ὑπὸ κατοίκων εἰλημμένων ἐκ τῆς Ἀμπρακίης, τοῦ Ἀνακτορίου, τοῦ Θουρίου τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους καὶ τῆς Καλυδῶνος (πρβλ. Δίων. Κάσσ. ἐνθ. ἀνωτ. Σουετών. ἐν Αὐγούστου βίῳ 12, Στράβωνα Χ, 324 καὶ 325 καὶ Πausan. 23, 3—7, 18, 8—10; 38. 4). Ὁ δὲ Αὐγούστος ἰδρύσεν ἐν Νικοπόλει πενταετὴ πανηγυρίαν καλούμενην Ἀκτία εἰς μνήμην τῆς ἰδίας νίκης· ἡ πανηγυρίς αὕτη ἀφιερῶθη τῷ Ἀπόλλωνι καὶ ἐτελεῖτο μετὰ μουσικῶν καὶ γυμνικῶν ἀγῶνων, ἵπποδρομιῶν καὶ ναυμαχιῶν. Πιθανῶς ἦτο αὕτη ἀνανέωσις ἀρχαίας ἐορτῆς, διότι αὐτόθι ὑπῆρχεν ἀρχαίως τοῦ Ἀπόλλωνος ναὸς ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκτίου, οὗ μέρνεται ὁ Θουκυδίδης Α'. (ἐπεὶ δ' ἐγένοντο ἐν Ἀκτίῳ τῆς Ἀνακτορίας γῆς, οὗ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐστίν, ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλπου) καὶ ἐμεγέθυνεν αὐτὸν ὁ Αὐγούστος. Σημειωτέον ὅτι ἡ πανηγυρίς ἐκνήρυθη ὑπὸ τοῦ Αὐ-

γούστου ὡς ἱερὸς ἀγὼν, δι' ὃ καὶ ἐξισώθη πρὸς τοὺς τέσσαρας μεγάλους ἑλληνικοὺς ἀγῶνας, ἐτέθη δὲ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν Λακεδαιμονίων ἰδ. Δίωνα Κάσσιον Σουετώνιον καὶ Στράβωνα ἐνθ' ἀνωτέρω· ὁ Αὐγούστος ἐγένετο ὁ πρωτουργὸς ὅπως προσληφθῆ καὶ ἡ Νικόπολις εἰς τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον πρὸ Πausan. Χ, 38, 3 καὶ γαίην ἀποικία ρωμαϊκῆ (colonia romana) πρβ. Πλίνιον IV 1. σ. 2 καὶ Τακίτου Χρονικὰ V, 10. Χριστιανικῆ ἐκκλησία φαίνεται ὅτι ἐθεμελιώθη ἐν Νικοπόλει ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐπεὶ οὗτος χρονολογεῖ τὴν τελευταίαν πρὸς Τίτον ἐπιστολὴν ἐκ Νικοπόλεως τῆς Μακεδονίας, ἧτις ἦτο πιθανώτατα ἡ ἀποικία τοῦ Αὐγούστου, οὐχὶ δὲ ἡ ἐν Θοράκῃ πόλις, ὡς τινες υπέλαβον. Ἡ Νικόπολις διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν οὔσα τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἡ πρωτεύουσα πόλις, ἧτις ὅμως εἶχε παρακμάσει ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἐπεὶ εὐρίσκωμεν τὸν ἡγεμόνα τοῦτον ἀνακαινίσαντα τὴν τὴν πόλιν καὶ τοὺς ἀγῶνας (ἰδ. Μαμερτιν. Ἰουλιαν. 9.) Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος λεηλατηθεῖσα ὑπὸ τῶν Γότθων (Προκοπ. πολ. Γοτθικ. Δ'. 22) ἀνιδρύθη πάλιν ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ καὶ ὑπῆρξε μέχρι τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἠπειροῦ (ἰδ. Ἱεροκλ. σ. 651 ἐκδ. Wessel). Ἐν δὲ τῷ μεσαιῶνι ἡ Νικόπολις περιήλθεν εἰς ἀσημότητα καὶ ἡ κωμόπολις Πρεβέζα ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς ἐσχατίας τοῦ ἀκρωτηρίου. Τέλος ἀπεροφήθησάν πάντες οἱ κάτοικοι αὐτῆς καὶ ἀναμφισβητήτως καθάπερ ἐν ὁμοίαις περιστάσει κατεσκευάσθη ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως. — Κατὰ δὲ τὴν ἐν τῷ Ἰουλίῳ (π. 3.) ἐπίσκεψιν ὅπως ἐξ αὐτοφίας γνωρίσωμεν τὰ τῆς Νικοπόλεως, ἀνέγνωμεν ἐν τῷ ρωμαϊκῷ φρουρίῳ αὐτῆς ἐπ' ἄκρον ἐπὶ λίθου ἐντετειχισμένου τὴν δε τὴν ἐπιγραφὴν, πιθανῶς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς: **Ἐν φιλτάτῃ μητρὶ Αἰλία.**

Ἐπ' ἴσης ὑπάρχει ἄλλη ἐπιγραφὴ ἐξωθεν τοῦ φουρίου ἐπὶ λίθου ἡρωτηριασμένου, ἐντετειχισμένου καὶ τούτου ἐπὶ προμαχῶνος τῷ ἐξερχομένῳ ἐπὶ δεξιᾷ, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀποκεκρυσμένη, ὥστε ἀποβαίνει δυσανάγνωστος καὶ διὰ τὸ εἶναι τὸν λίθον ἀνεστραμμένον. Εὐρισκόμεθα ἤδη ἐν τῇ πύλῃ τοῦ φουρίου, ἔνθα ὀλίγον πρὸς δυσμὰς ἀπαντῶμεν δύο θεάτρα (ὧν μνημονεύουσι καὶ οἱ περιηγηταὶ ἐν ταῖς μονογραφίαις αὐτῶν) τὸ μὲν μικρὸν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Σκοτεινήν*, τὸ δὲ μέγα *Κελαϊφῆν*. Καὶ ἐν μὲν τῇ Σκοτεινῇ ὑπάρχουσι στοαί, ἀλλ' ἐπεὶ ἡ φύσις δὲν ἐχορήγησε κεκλιμένον ἐπίπεδον, ἠναγκάσθησαν ὅπως στηρίξωσι τὰ ἐδώλια (τὰ νῦν ἔχρη) ἐπὶ στοῶν. Ὡς ἐκ τῶν στοῶν δὲ αὐτῶν καὶ τῶν ὑπογείων διαδρόμων ἐπωνομάσθη τὸ ἕτερον τῶν θεάτρων *Σκοτεινή*. Μικρὸν τι ἐπὶ δυσμὰς τοῦ μεγάλου θεάτρου τῆς Κελαϊφῆς ὑπάρχει τὸ στάδιον, κοινῶς *Καράβι* διὰ τὸ σχῆμα οὕτω καλούμενον καὶ ἔχον ἔκτασιν περὶ τὰ 150 μέτρα. — *Λουτρῶνας* ὑπάρχουσι δύο, εἰ καί, ὡς ἐπληροφόρηθημεν, ὁ ἐπιφανῆς διφῆτωρ κ. Αὐλλίγκ ἀμφιβάλλει, διότι κατ' αὐτὸν ὁ δεῦτερος λουτρῶν φαίνε-

ται μᾶλλον κάμινος· ὁ δὲ μέγας κείμενος ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἔχει ἱκανὴν ἔκτασιν καὶ κλεῖται κοινῇ Βαγέρια, ὡσαύτως διὰ τὸ σχῆμα. Πρὸς δὲ τὴν Κελαιφὴν κατευθυνόμενοι ἐπ' ἀριστερὰ ἀνευρίσκομεν ἄλλο ἐρείπιον, ὅπερ πάλιν ὡς ἐκ τοῦ σχήματος ἄ τε ἔχον ὄχετους καὶ ἐσκαμμένον ἐν ἐνιαχοῦ (διότι ἴδρυντο ἀγάλματ'α) φαίνεται· λουτρῶν. Καὶ ἄλλα πολλὰ ἠκρωτηριασμένα ὑπάρχουσι περὶ τὸ ἐνδύσιμον εἰς ποικίλης εἰκοτολογίας. Περὶ τούτου σώζεται κεφαλὴ ἀνδρὸς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐπιτελισμένη ἐν τῇ προσόψει τῆς ἐν Πρεβέζῃ οἰκίας τοῦ κ. Βελίου, ἣτις τὰ νῦν χρησιμεύει ὡς κατοικία τοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Δ. Σούντια, τοῦ εὐγενοῦς ἄμα καὶ ὑπερτίμου ἀνδρὸς, οὗ ὁ οἶκος δικαίως δύναται νὰ ὀνομάζεται φιλόξενος βωμὸς τῆς νέας Νικοπόλεως. Καὶ ὡς ἐβήτημεν εἰπόντες ἡ Νικόπολις ὑπῆρχε κατὰ τὸν 5. μ. Χ αἰῶνα, ἀλλ' ὅμως φαίνεται ὑπάρχουσα καὶ περὶ τὸν 1Α'. διότι μνημονεύονται ἔτι ἐρχιερεῖς Νικοπόλεως. Ὁ δὲ Ἀδαμάντιος ὁ Κοραῆς παραφράζει τὴν πρὸς Τίτον προμνημονευθεῖσαν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὧδε: Ὁ Παῦλος, λέγει, ὁπότεν πέμψω πρὸς σὲ τὸν Ἀρτεμῆν, ἢ τὸν Τυχικόν, σπούδασον νὰ ἔλθῃς πρὸς με εἰς Νικόπολιν διότι ἐκεῖ ἀπεφάσισα νὰ διαχειμῶσω («ἐκεῖ γὰρ κερικὰ παραχειμῶσαι»). Ὁ μὲν Κοραῆς σχολιάζων τὸ φιλονικούμενον αὐτὸ χωρίον ἀποφαίνεται «Νικόπολις τὰ νῦν Πρέβεζα» ἐν τούτοις οἱ ἐκδόται διαφωνοῦντες ἔχοντι γνώμησιν ὅτι ὁ Παῦλος ἐννοεῖ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ Νικόπολιν. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ὁ προειρημένος κ. Σούντια νομίζει ὅτι εἶναι ἡ ἐν Πρεβέζῃ, διότι κατὰ τινὰ ζωηρὰν παράδοσιν ἐν Λευκάδι (ἰδιαιτέρᾳ πατριδί τοῦ κ. Σούντια) ἐκεῖ που παρὰ τοὺς μύλους, ἔξωθεν τῆς πόλεως Λευκάδος ἐστὶν φηλοδομημένος ἐπὶ βράχου ναῖσλος τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ ἡ παράδοσις θεωρεῖ αὐτὴν κτίσμα τοῦ διδασκάλου τῶν ἐθνῶν Παύλου· ὁ δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος ναὸς ἐκεῖτο ἐπακρῶς ἐπὶ τοῦ χωρίου, ὅπου ἤδη νῦν κεῖται τὸ Κρατέλι (φρούριον τοῦ Ἀκτίου). Ἰστέον ὅτι ἐν Νικόπολει ἐδίδαξεν ὁ Ἐπίκτητος. Ὁ δὲ δὴλα δὴ τῷ κελύσματι τοῦ Δομιτιανοῦ¹ ἔτει 94 μ. Χ. πάντες οἱ φιλόσοφοι ἀπηλύθησαν ἐκ Ρώμης, ὁ Ἐπίκτητος μεταβὰς εἰς Νικόπολιν τῆς Ἠπείρου ἐβίου αὐτόθι μέχρι τῆς αυτοκρατορίας τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ διετέλει διδάσκων κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Σωκράτους ἐν ὑπαίθρῳ ἐν στοᾷ· καὶ πλατείας καὶ περιουήγειρε περὶ αὐτὸν ἱκανοὺς τὸν ἀριθμὸν μαθητῶν, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀρριανὸν καὶ Φαβώνιον· ὁ πρῶτος τούτων μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ διδασκάλου προήγαγεν εἰς φῶς τὰς πολυθρυλήτους Ἐπικτήτου διατριβὰς ἐν ὁκτώ

¹ Ὁ Τάκτιος ἐν βίῳ Ἀγρικλά κερ. Π ἀναγράφει τὴν κατὰ τὸ ἔτος 94 μ. Χ ἀπέλασιν ἐκ Ρώμης καὶ Ἰταλίας τῶν καθηγητῶν τῆς φιλοσοφίας ἄτε ὑπόπτων πολιτικῶς θεωρηθέντων «expulsis insuper sapientiae professoribus atque omni bona arte in exilium acta nec quicquam honestum occurreret» (=ἀπελαθέντων πρὸς τούτους τῶν τῆς σοφίας καθηγητῶν καὶ πᾶσις καλῆς τέχνης ἐξορισθείσης ἔτι μὴ τίποτε τίμιον εὐρίσκηται).

βίβλοι, ὧν τέσσαρες μόνον διασώζονται (ἐκδοσις ὑπὸ Schweighaeuser ἐν Λειψία 1799 κ. ε.)

Προεμνημονεύσαμεν ὅτι οἱ Νικοπολίται ἔπαινον καὶ πληροῦσι εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐπίσημον θέσιν κατέχοντας.¹ Ἐπίτροποι δὲ τῆς πανηγύρεως καὶ τῶν καθόλου ἐν Ἀκτίῳ τελουμένων πενταετηρῶν ἀγῶνων ἦσαν οἱ Σπαρτιάται. Ἐν τούτοις, ἐν τῷ οὐκ τοῦ λόγου ἀναφέρεται τὸ ζήτημα πῶς ἐπαύσατο ὑπάρχουσα ἡ τοσοῦτον ὀνομαστή Νικόπολις; Τοῦτο ἐρμηνεύεται ἐκ τῶν συγῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σλαύων, Βουλγάρων καὶ ἄλλων βορείων λαῶν, ὧν ἕνεκα οἱ ἔνοικοι τῆς Νικοπόλεως ἐξαναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσιν αὐτήν. Ἴσως ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν κατέλιπον τὴν πόλιν ὀλοσχερῶς, διότι τότε περὶ τὸν 1Α' αἰῶνα ἐγκαθιδρύθη ἡ δεσποτεία τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους αὐτοῦ Ἀμπρακία ἦτο κέντρον καὶ τόπος ἀσφαλῆς, ἐνδεχόμενον οἱ κάτοικοι τῆς Νικοπόλεως νὰ μετηνάστευσαν ἐκεῖτε — εἰσὶ τινες ἐχόμενοι γνώμησιν ὅτι ἡ Νικόπολις ὑδρεύετο ἐκ τοῦ ποταμοῦ Λούρου² (τοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀράχθου), ὅστις ἀπέχει τῆς Νικοπόλεως 3 ὥρας, ὅπου καὶ γέφυρα σώζεται ρωμαϊκῆ ἐκεῖ που παρὰ τοὺς λουτρῶνας καὶ τεῖχος παρῆκεται, ὃ ὁ ἐν Πρεβέζῃ ἐλλόγιμος πρόξενος τῆς Ἰταλίας ὁ εὐγενὴς ἱππότης κ. Millelira κρίνει μεταγενεστέρως ἐποχῆς. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἡ Νικόπολις ἔχουσα ἴδια ὕδατα δὲν φαίνεται ἡμῖν πιθανὸν ὅτι ὑδρεύετο ἐκ τοῦ προμνησθέντος ποταμοῦ, διότι ἔτι καὶ νῦν εἰσὶν δρατὰ τὰ ἔχνη τοῦ ἀρχαίου ὑδραγωγείου. Πρὸς τούτοις ἐν Νικόπολει ὑπάρχει ἰχθυοτροφεῖον κοινῇ Μάζωμα καλούμενον, ὅπερ ἦτο λιμὴν. Εἶχε δὲ ἡ Νικόπολις τρεῖς λιμένας τὸ Μάζωμα ἐπὶ τὸν ἀμπρακικὸν κόλπον, τὸν Κόμαρον πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως ἐπὶ τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ τρίτον τὸ Βιθὸν (ἢ Μαργαράναν) παρὰ τὴν Πρέβεζαν ἐπίγειον κοινῶς λουτρὰ τῆς Κλεοπάτρας ἐπονομαζόμενον. Ἐπὶ δὲ τοῦ τόπου, ἐνθα διεσώθησαν ἀρχαῖα ἐπιγραφαί, ὑπάρχει ἡ λεγομένη Πόρτα τοῦ Ἀράπη, ἀρχαῖα ρωμαϊκῆ ἐπονομασθεῖσα οὕτως ὑπὸ τῶν κατοίκων ἄτε κλειομένη διὰ καταρρακτῆς. Πρὸς τούτοις μνήμην ποιούμεθα καὶ τοῦ ἐξῆς γεγονότος ἐξαίροντος οὐ μικρὸν τὴν τιμὴν τῆς Νικοπόλεως. Αὐτόθι δὴλον ὅτι ἐγενήθη ὁ τῆ 3ῃ Μαΐου 179 αἰρεθεὶς πάπας Ρώμης ἐπὶ τῆς αυτοκρατορίας τοῦ Κομμόδου, ὃν ἀπεκάλουον μάστιγα τῆς Ρώμης ἄτε καὶ τὸν Νέρωνα ὑπερακοντίσαντα ταῖς κακίαις. Τὸ τέρας αὐτὸ ἄγον τὸ 32 ἔτος τῆς ἡλικίας ἐστραγγαλίσθη ἐν τῇ ὑστάτῃ νυκτὶ τοῦ 192. Ὁ δὲ πάπας Ἐλευθέριος, ἐξ οὗ ὁ λόγος ὠρμήθη, κυβερνήσας τὴν ἐκκλησίαν πεντεκαίδεκα ἔτη καὶ τρεῖς καὶ εἴκοσιν ἡμέρας ὑπέστη καὶ οὗτος μαρτυρικὸν θάνατον τῆ 26ῃ Μαΐου τοῦ εἰρημένου ἔτους καὶ ἐτάφη ἐν Οὐατικανῶ. Εἶτα ἡ

¹ Ἰδ. Πausan. X, 38, 3.

² Εἰςβάλλοντος εἰς τὸν ἀμπρακικὸν κόλπον.

ἀγία ἔδρα παρέμεινεν ἄνευ κυδερνήτου ἐπὶ πέντε ἡμέρας. Ἐπὶ τοῦ Πάπα αὐτοῦ συνέβησαν δύο πυρκαϊαὶ ἐν τῇ αἰωνίῳ πόλει, ἡ μὲν πρώτη τοῦ Καπιτωλίου, ὅπου ἐξηφανίσθη μεγάλη βιβλιοθήκη ἐπιμελῶς κατηρτισμένη ὑπὸ ἀρχαίων ἀναριθμητῶν σοφῶν, ἡ δὲ δευτέρα ἀπετέφρωσε τὸ μέγαρον τῆς συγκλήτου, τὸν ναὸν τῆς Ἑστίας καὶ ἱκάνον μέρος τῆς πόλεως. Τῇ δὲ 31η Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διεδέξατο τὸν Ἐλευθέριον Βικτωρ ὁ Α' (υἱὸς τοῦ Φελίκη ἀφρικανοῦ) ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Περτινάκος πρὸς Cronologia dei Papi da San Pietro a Pio IX di fr. Ignazio Bianco da Montegrosso 1865 p 29 30 — Μετὰ δὲ τὴν τιμητικὴν αὐτὴν παρέκθεσιν ὑπὲρ Νικοπόλεως, ἣτις οὐδαμῶς ἐλαχίστη ἔσεται ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα ἄτε καὶ πατρὶς γενομένη τοῦ Πάπα Ἐλευθερίου, ὅστις προσωμεύεται Consolator afflictorum! διὰ τὰς περιουσίας αὐτὸν ἀρετὰς, ἠθέλομεν παραλείψει ἡδιστον φιλικὸν καθήκον, εἰ μὴ ἐξεφράζομεν τὰς δεούσας εὐχαριστίας πρὸς τὸν εὐπαίδευτον διδάσκαλον τοῦ ἐν Πρεβέζῃ ἑλληνικοῦ σχολείου τῆς κοινότητος, κ. Μπαχώμην. Ὁ διδάσκαλος οὗτος πρὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπισκέψεως τῆς Νικοπόλεως φιλοξένως ἐχειραγώγησεν ἡμᾶς εἰς τὰ ἄξια λόγου ἐρεῖπια αὐτῆς. Ποντιαὶς αὖρα γλυκεροῦ ζεφύρου παρεῖχεν ἀναψυχὴν, οὐδὲν νέφος αἰωρούμενον εἰς τὸν κυανοῦν οὐρανὸν προηπεῖλει τὴν αἰθρίαν καὶ ἡ γλαυκὴ θάλασσα ἐκατέρωθεν τοῦ τε ἰονίου πελάγους καὶ τοῦ ἀμπρακικοῦ κόλπου ἐξηπλοῦτο γαλήνιος. Ἀμπρὸς ἡλίου κύκλος ἐχρύσιζε τοὺς παρὰ τὴν Πρεβέζαν καλλιπρεπεῖς λόφους καὶ τὴν ἔξωθεν αὐτῆς πεδιάδα, ὅτε ὑπὸ τὴν συνοδίαν τοῦ θεοάποντος τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου ἔφιπποι κατηυθύνομεθα εἰς τὴν ὄντως ζηλωτὴν κόρην τοῦ πατρὸς τῆς πατρίδος Νικόπολιν.² Καὶ ὅτω ἐν τῇ βραχείᾳ ἡμῶν ἐκδρομῇ ἀπευθαυμάζομεν τὴν φυσικὴν καλλονήν, τοσούτω μετὰ λύπης ἐθεώμεθα τὸ πλεῖστον χωρίον τοῦ πρὸς τὴν Νικόπολιν πεδίου ὅλως ἀκαλλιέργητον, ὅπερ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύη εἰς δενδροφυτεῖαν, ἀμπελοφυτεῖαν καὶ σπύριμον γῆν καλὸν φυταλιῆς καὶ ἀρούρης κατὰ τὸν ποιητὴν.⁴ Μετὰ δὲ τὴν εἰς Πρεβέζαν ἐπάνοδον ἀνέμενεν ἡμᾶς ἀξιομνημόνευτον προάριστον διὰ τε τὰ παντοδαπὰ ἐδέσματα καὶ τὸν μελίφρονα σικελικὸν οἶνον παρὰ τῷ γεραρῷ ἐφημερίῳ τῆς ἐν Πρεβέζῃ καθολικῆς ἐκκλησίας κ. Βοραβεντούρα ὃν κατ' ἀγαθὴν συντυχίαν ἐγνωρίσαμεν διὰ τοῦ ἐν Λευκάδι ἱεραποστόλου τοῦ αὐτόθι καθολικοῦ ναοῦ, τοῦ ἐριτίμου ἡμῶν φίλου πατρὸς Αἰνου. Ὁ ἀγαστὸς λοιπὸν Λευτῆς Βοραβεντούρας ξαναγῆσας ἡμᾶς διήμερον ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ παρέσχεν αὐθις πείραν τῆς χαρκατηριζούσης αὐτὸν φιλοφροσύνης. Εἶτα περὶ τὴν δειλὴν ἐπεσκέφθημεν τὸν ἐκ παλαιοῦ χρόνου γινώριμον ἡμῶν, τὸν

⁴ Παρήγορος τῶν δυστυχούντων.

² Ὁ Αὐγουστος ὡς δὴ ἀρίγνωτον ἐπωνομάσθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων pater patriae (πατὴρ τῆς πατρίδος).

³ Ἰδ. Ὀμήρου Ἰλιάδ. Ζ. σ. 495.

ἐνδοξότατον πρώην ἡγεμόνα τῆς Σάμου κ. Γεώργιον Κονεμένον τὸν ἀγαθὴν μοῖρα τὰς διατριβὰς ποιούμενον ἐν τῇ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς Πρεβέζης ἀπεχούτῃ ἐπιθαλασσίῳ ἐαρινῇ ἐπαύλει,¹ ἣτις δεσπόζουσα τῶν περικειμένων λόφων, τοῦ λιμένος, τῆς πόλεως καὶ ἀντιτείνουσα πρὸς τε τὸ ἱστορικὸν Ἄκτιον καὶ τὸν ἀμπρακικὸν κόλπον, ἀναμνηστικῶς τὰ θερινὰ ἐκεῖνα ἐνδικαιτήματα τῆς ρωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας καὶ πάλαι καὶ νῦν ἔτι. Παρὰ δὲ τὴν γραφικὴν τοποθεσίαν τῆς ἐπαύλεως τοῦ σεβαστοῦ πρεσβύτου κ. Κονεμένου, ἣν ἐξωραΐζει καὶ ἡ κομψοτάτη αὐτοῦ οἰκία μετὰ τοῦ ἐπιτερπεστάτου παραδείσου, κόσμος ἄλλος καταγλαΐζει τὸ κονεμένειον μέγαρον, ἡ σεβαστὴ δέσποινα καὶ αἱ μουσοτραφεῖς δεσποινίδες αἱ ἤδη νῦν διατελοῦσαι ἐν τῷ μυροβόλῳ τῆς νεότητος λειμῶνι καὶ ἀξιοθεῖσαι ἐπιμεμελημένης ἀγωγῆς καὶ παιδείσεως. Κατ' ἐξοχὴν δὲ ἡ πρώτη θυγάτηρ ἡ δεσποινὶς Μαρίκα, ἥς τὸ παράστημα καὶ οἱ μέλανες ὀφθαλμοὶ τεκμηριοῦσι τοὺς γνησίους τύπους τῆς ἑλληνικῆς καλλονῆς, εὐμοιρήσασα διαπαιδαγωγήσεως ἐν τινὶ τῶν ἐν Βερολίῳ ὀνομαστῶν παρθενγωγείων διαλέγεται μετὰ γλαφυρότητος καὶ εὐχερείας μεγάλης τὴν γερμανικὴν καὶ ἀπομνημονεύει ἐκλεκτοὺς στίχους τῶν μεγάλων ποιητῶν τοῦ γερμανικοῦ Παρνασσοῦ. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ παρακάμψαντες τὸ περιώνυμον Ἄκτιον καὶ ἐπαναπλεύσαντες εἰς Λευκάδα² ἀπεκομίσκαμεν εὐφρόσυρον τὴν ἐντύπωσιν τῆς πρώτης ἐν ταῖς σχολικαῖς διακοπαῖς ἐκδρομῆς ἡμῶν.

¹ Ἐν Λευκάδι, κατὰ Δεκέμβριον, 1884.

Ν. Πετρῆς γυμνασιάρχης

ΣΥΜΜΙΚΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

ΠΕΡΙΕΡΓΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΝ ΑΓΝΩΣΤΟΝ ΝΟΜΙΣΜΑ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

Ὁ Ἱερώνυμος Ἰουστινιάνης* ἀναφέρει ὅτι καθ' ἃ βεβαιῶσθε ὁ Ἄνδρέας Thevet εἶδε κυκλοφοροῦντα ἐν Αἰγύπτῳ νομίσματα τῆς Χίου ἐν οἷς ἦσαν ἀπεικονισμένα ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ ἡμισυ δράκοντος καὶ ὠραία κεφαλὴ κόρης μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς MONETA MACRI CHIO, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὠραιότατη κεφαλὴ μετ' ἐπιγραφῆς ἀποδεικνυούσης ὅτι ἦτο ὁ βασιλεὺς Δράκων, ὅστις ἐνυμφεῖθη τὴν Εὐμορφίαν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Σκληρίωνος.

Ὁ Promis** ἐραυζόμενος ἐκ τοῦ Βλαστοῦ τὰ περὶ τοῦ νομίσματος

¹ Ἐπίκλην Ψαθάκι.

² Τῇ 16ῃ Ἰουλίου ἔ. ἔ.

* Jerome Justinian, La description et histoire de l'isle de Schios ou Chios. Paris, 1606, σελ. 123. Βλ. καὶ Βλαστοῦ, Χιακά, Τόμ. Β', σελ. 45.

** Promis, La zecca di Scio durante il dominio dei Genovesi, σελ. 61.

τούτου κρίνει ἐκ τῆς περιγραφῆς ὅτι ὁ γράψας ταῦτα ἠγνώνει τὴν νομισματικὴν τοῦ μεσαιῶνος καὶ συμπεραίνει ὅτι πιθανῶς τὸ ἐν λόγῳ νόμισμα εἶναι ἐν ἐκ τῶν πολλῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ πρὸ πάντων γερμανικῶν ἐφ' ὧν γέγραπται Moneta marchio ἀντι marchionis ἢ marchionum καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἐρθραμένη ἢ πρώτη συλλαβὴ ἔμεινε τὸ τελικὸν CHIO ἐξ οὗ ὁ συγγραφεὺς ἀνευ κριτικῆς ἀπέδωκεν εἰς ἓνα ἄρχοντα τοῦ ἰδίου ἔθνους. Ἄλλὰ τὸ ἀμφισβητούμενον ὑπὸ τοῦ Promis νόμισμα ἀνεκάλυφα τῷ 1878 ὑπάρχον ἐν τῷ Μουσείῳ τῶν Παρισίων· εἶναι δὲ ὠραιοτάτης τέχνης καὶ ἀκριβῶς ἀπαράλλακτον ὡς περιγράφει αὐτὸ ὁ Ίουστινιάνης. Ἴδου δὲ τοῦ μοναδικοῦ τούτου νομίσματος πρακτικῆν ὄψε τὸ τε ἀπεικόνισμα καὶ τὴν περιγραφὴν.

ΜΟΝΗΤΗ ΜΑΡΧΙΟΝΙΟ $\text{L} \cdot \text{X} \cdot \text{X}$ Τὸ πεδίου διαιρεῖται εἰς δύο μέρη διὰ καθέτου γραμμῆς καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ διαιερίσκει ἡμισυ θλακσίου δράκοντος ἐστραμμένου πρὸς τὰ ἄνω, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ διαιερίσκει νεανίς ἰσταμένη πρὸς τ' ἀριστερά.

Ἄριστερον. **DRACO. R. IX. HRM. Q. HGHP.** Νεανίς ἀνωτὸς ἰσταμένη ἔχουσα τοὺς βραχίονας προτεταμένους.

Ἄργυρος. Ζυγίζει γραμμάρια 14,25.

Τὸ γραφῶδες τοῦτο νόμισμα κοπὲν ἐν τῷ νομισματοκοπέῳ τῆς Χίου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς κυριαρχίας τῶν Ίουστινιανῶν διὰ νὰ κυκλοφορῇ πιθανῶς ἐν Αἰγύπτῳ στηρίζεται ἐπὶ τινος μυθικῆς παρὰδόσεως, περὶ ἧς ὁ Βλαστός γράφει τὰ ἑξῆς·

«Ἡ Εὐμορφία αὕτη εἶναι ἡ πολύμοτος Κόρη, ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ἡ λεγομένη Γέφυρα τῆς Κόρης, καὶ ὁ πρὸς τὸ δρος Αἴπος κείμενος καὶ τὴν σήμερον ἔτι σωζόμενος (ἐκ μόνον εἶναι ὁ αὐτός) παρὰ τὸν ποταμὸν Βαργάσι Πύργος τῆς Κόρης. Περὶ ταύτης τῆς Εὐμορφίας διηγείται ὁ Ἰερώνυμος τὴν ἐφεξῆς ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν στηρίζομένην ἴσως εἰς τινὰ παλαιὰν ἄγνωστον παρὰδοσιν νομίζομεν κατὰ τὰ πλεῖστα μάλλον ὡς μῦθον καὶ διὰ τὸ ἀλλόκοτον τῶν ἀναφερομένων πραγμάτων καὶ ὀνομάτων, καὶ διότι δὲν ἀναφέρει τὴν πηγὴν ὅθεν τὴν παρέλαβε, καὶ διότι τέλος κανεὶς ἄλλος συγγραφεὺς δὲν ἀναφέρει τοιαύτην ἱστορίαν.

Ἐκατὸν ἔτη (λέγει) πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ὁ βασιλεὺς τῆς Χίου Σκληρίων ἠθέλησε νὰ συμβουλευθῇ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν διὰ νὰ μάθῃ ποῖον ἠθέληεν εἶναι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο μὴ τοῦ ἀρπάσῃ τὴν θυγατέρα του, ἥτις ἦτο ὠραιοτάτη καὶ πολλὰ νέκ καὶ εἶχεν ἐρστάς· τὸν Δράκοντα βασιλέα τῆς Ἀρμενίας, τὸν Ἀγαπητὸν τύρηνον τῆς Δωρίδος (!) καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Γαρσοῦ Ἀναστηνίωνα (!) τὴν ἔκλεισεν εἰς πύργον καὶ ἔβαλε φύλακας νὰ τὴν φυλάττωσι· μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του Ὁ Δράκων ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Χίου ἔστειλε πρέσβεις πρὸς τὸν Σκληρίωνα ζητῶν εἰς γάμον τὴν Εὐμορφίαν· ὁ δὲ φοβούμενος τὴν ἔχθραν τῶν ἄλλων δύο ἀντραστῶν τῆς θυγατρὸς του, τὸν ἀπεκρίθη ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ ὑπάγῃ νὰ ἐρωτήσῃ τὸ μαντεῖον καὶ τὸν παρεκάλει νὰ προσμείνῃ τὴν ἀπόκρισιν μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του. Τότε ὁ Δράκων ἔστειλε τὸν στρατὸν του καὶ ἐπερικύκλωσε τὴν Χίον ἔχων δόμοφρονας καὶ τοὺς κατοίκους. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ δύο ἄλλοι ἀντραστῆται ἔστειλαν τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τοῦ Δράκοντος, οἱ Χῖοι φοβηθέντες τὸν ὄλεθρον τῆς πατρίδος των παρεκάλεσαν τὸν βασιλέα των στείλαντες πρέσβεις νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν θυγατέρα του ἐκ τοῦ πύργου καὶ νὰ τὴν δώσῃ εἰς γάμον εἰς ὃν τινὰ ἠθέλε προτιμῆται. Ὁ Σκληρίων τοὺς παρεκάλεσε νὰ ἀναγνωρίσωσι βεβίλισαν τὴν Εὐμορφίαν καὶ νὰ τὴν ὑπανδρεύσωσι μὲ ἓνα ἐκ τῶν τριῶν μνηστῆρων. Τοιοῦτοτρόπως τὴν ἐνυμφεύθη ὁ Δράκων καὶ ἔγεινε βασιλεὺς τῆς Χίου· ὁ δὲ Σκληρίων ἐκλείσθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος νὰ περάσῃ τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς του καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν. Εἰς ταῦτα προσθέτει ὁ Ἰερώνυμος, ὅτι διὰ τὸ ἐκ τῆς Χίου ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐπεσκέψθη τὸν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τάφον τοῦ Σκληρίωνος καὶ παρεκάλεσε τὸν ἱερέα νὰ τὸν χαρίτῃ τὰ ὄπλα του, τὰ ὁποῖα καὶ ἔλαβε.*»

Πύλος Λάμπρος

Αἱ νομισματικαὶ συλλογαὶ Ἀθηνῶν. — Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς νομισματικῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν Παρισίων ὁ κ. Ἀρθούρος Ἐγγελ δημοσιεύει σημειώσεις περὶ τῶν νομισματικῶν συλλογῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐθεωρήσαμεν ἀρκετὰ περίεργον καὶ ἐνδιαφέρον τὸ θέμα ὥστε νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα σύντομον τοῦ ἀρθροῦ περίληψιν.

Αἱ ἐν Ἀθήναις συλλογαὶ νομισμάτων ἀνέρχονται κατὰ τὸν κ. Ἐγγελ εἰς δεκαεξὶ καὶ εἶναι αἱ ἑξῆς: Ἡ τοῦ ἐθνικοῦ νομισματικοῦ μουσείου, ἡ ἐν τῷ Πολυτεχνεῖῳ συλλογὴ τοῦ κ. Ἰωάννου Δημητρίου, ἡ συλλογὴ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας, ἡ τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ἡ τοῦ κ. Ἀλε-

* Βλαστός, Χιανὰ, τόμ. Β', σελ. 45.

ξάνδρου Μελετοπούλου (έν Πειραιεῖ), ἡ τοῦ κ. Π. Λάμπρου, ἡ τοῦ κ. Κ. Βούχρερ (έν Πειραιεῖ), ἡ τοῦ κ. Ἐρρίκου Σχλίεμαν, ἡ τοῦ κ. Μ. Μελά, ἡ τῆς Κυρίας Ἑλένης Ν. Μαυροκορδάτου, ἡ τοῦ κ. Θεοδ. Χέλδραχ, ἡ τοῦ κ. Α. Ρουσοπούλου, ἡ τοῦ κ. Χαρ. Τρικούπη, ἡ τοῦ κ. Μαρσέλ Δυβοά μέλους τῆς γαλλικῆς σχολῆς, ἡ τοῦ κ. Α. Βερέττα, ἡ τοῦ κ. Οὐλ. Καίλερ διευθυντοῦ τοῦ Γερμανικοῦ ἰνστιτούτου.

Περὶ ἑπτὰ τῶν συλλογῶν τούτων ὁ κ. Ἐγγελ συντομώτατον ποιεῖται λόγον ἢ γενικὸν περὶ τῶν περιεχομένων ἐν αὐταῖς. Μικρότερον δὲ ποιεῖται περὶ τῶν ἐξῆς, ἀναφέρων καὶ τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐν αὐταῖς νομισμάτων.

Τὸ ἔθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον ἰδρύθη τὸ πρῶτον τῷ 1829 καὶ ἡ ἐπιμέλεια αὐτοῦ ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀνδρέαν Μουστοζύδην. Τῷ 1833 ἐκλήθη εἰς διεύθυνσιν αὐτοῦ ἐκ Δανίας ὁ νομισματολόγος Γκίδε, διάδοχος δ' αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ καθηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας Λουδ. Ρόσς. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ρόσς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον ἔσχεν ὡς διευθυντὰς τὸν Γεννάδιον καὶ τὸν Πιττάκην. Τῷ 1843 μετεκομίσθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὡς παράρτημα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἐπεβλέπετο ὑπὸ τοῦ ἐφόρου τῆς Βιβλιοθήκης Γεωργίου Κοζάκη Τυπάλδου. Ἀπὸ τοῦ 1856 ὁμοῦς ἀπέκτησεν ἴδιον νομισματογνῶμονα τοῦ κ. Ἀχιλλέα Ποστολάκα τὸν καὶ ἤδη μετὰ ζήλου διευθύνοντα αὐτὸ καὶ εἰς ὃν κυρίως καὶ ὀφείλεται ἡ μεγάλη αὐτοῦ ἀνάπτυξις. Τὸ Ἐθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον ἐποίησατο τρεῖς δημοσιεύσεις· τὸ α' μέρος τοῦ Γενικοῦ Καταλόγου, τὸν κατάλογον τῶν νομισμάτων τῶν Ἰονίων νήσων τῆς συλλογῆς Π. Λάμπρου, καὶ τὴν σύνοψιν τῶν ἐν τῷ Νομισματικῷ Μουσεῖῳ περιεχομένων νομισμάτων, ἐκ τῶν ἐξαγομένων δὲ τῶν δημοσιύσεων τούτων βκσιζόμενος παρέχει ὁ κ. Ἐγγελ πληροφορίας, αἵτινες εἶναι γνωσταὶ εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον Ἑλληνα ἀναγνώστην.

Ἡ ἐν τῷ Πολυτεχνεῖῳ συλλογὴ τοῦ Ἰωάννου Δημητρίου περιέχει ἀποκλειστικῶς νομίσματα τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, εἶναι δὲ πλουσιωτάτη καὶ ἐδωρήθη τῷ ἔθνει ὑπὸ τοῦ γενναίου κατόχου μετὰ τῆς Αἰγυπτιολογικῆς αὐτοῦ συλλογῆς. Ἡ συλλογὴ τοῦ Ἰωάννου Δημητρίου ἐξεδόθη εἰς δύο τόμους ἐν Παρίσι τοῦ 1873. Ἦδη ὁμοῦς πολλῶν ἔκτοτε γενομένων προσθηκῶν νέα προετοιμάζεται τῶν νομισμάτων τῆς συλλογῆς ἔκδοσις.

Ἡ νομισματικὴ συλλογὴ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας ἡ ἐν τῷ Πολυτεχνεῖῳ κατατεθειμένη δὲν ἐσχηματίσθη συστηματικῶς οὐδ' εἶναι κατατεταγμένη, περιέχει δὲ τὰ νομίσματα τὰ ἐκάστοτε ἀνευρεθέντα εἰς τὰς διαφόρους ἀνασκαφὰς τῆς Ἐταιρίας, ὧν πολλὰ εἶναι ἄξια λόγου καὶ τινὰ μοναδικά. Ἐξέχει ἰδίᾳ σειρὰ μολυβδίνων κερματίων καὶ ἡ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Διπύλου ἀνευρεθεῖσα σειρὰ Ἀθηναϊκῶν τετραδράχμων.

Ἡ συλλογὴ τοῦ ἐν Πειραιεῖ κ. Ἀλεξάνδρου Μελετοπούλου εἶναι ἀρκετὰ πλουσίη καὶ περιλαμβάνει ἐν γένει πάσας τὰς νομισματικὰς σειράς. Ἐγένετο δὲ γνωστὴ εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ καταλόγου αὐτῆς, ὃν ὁμοῦς ἐκ τῶν γραφομένων φαίνεται ἄγνοῶν ὁ κ. Ἐγγελ.

Ἡ νομισματικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Π. Λάμπρου ἐκτὸς πολλῶν καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν νομισμάτων περιλαμβάνει τρεῖς σημαντικὰς καὶ μοναδικὰς ὡς λέγει ὁ κ. Ἐγγελ σειράς· αὗται δ' εἶναι: α) πληρεστάτη σειρὰ τῶν χελκιδίων Ἀθηναϊκῶν συμβόλων τῶν φερόντων ἀφ' ἐνὸς μὲν κεφαλῆν Ἀθηναῖς ἢ λέοντος, καὶ ἀφ' ἑτέρου γράμμικτα τοῦ ἀλφειοῦ β) ἡ πλουσιωτάτη σειρὰ τῶν ἐν Ἀνατολῇ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων καὶ ἄλλων Ἀκτινῶν ἡγεμόνων κοπέντων νομισμάτων ἀπὸ τῆς διαμελίσεως τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους· γ) ἡ σειρὰ τῶν νομισμάτων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Ἡ τῆς κυρίας Ἑλένης Ν. Μαυροκορδάτου νομισματικὴ συλλογὴ περιλαμβάνει 2300 νομίσματα καὶ ἐνέχει ἰκανὰ ἄξια λόγου μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται ὡραία Ἀθηναϊκὴ σειρὰ.

Ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Θεοδ. Χέλδραχ σύγκειται κυρίως ἐκ νομισμάτων Ἀθηναϊκῶν καὶ εἶναι ἀρκετὰ πλουσίη. Ἐπέχει δὲ τινὰ τετραδράχματα τῶν ἀρχόντων ἀνέκδοτα καὶ τινὰ ἄλλα ἰκανῶς σπάνια.

Ἡ τοῦ κ. Καίλερ νομισματικὴ συλλογὴ περιλαμβάνει κυρίως νομίσματα τῆς Ἀττικῆς περιέχει δὲ πολλὰ σπάνια καὶ ἀνέκδοτα καὶ ἐν γένει εἶναι ἐσχηματισμένη μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ προτοχῆς.

Ἡ τοῦ κ. Ἀλεξ. Σούτζου τέλος συλλογὴ περιλαμβάνει τὰς ἀρχαίας πόλεις. Ἐκ τῶν νομισμάτων τούτων πενήτην καὶ ἐν ἀνέκδοτα ἐδημοσίωσεν ὁ πατὴρ τοῦ κ. Σούτζου ἐν τῇ Νομισματικῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν Παρισίων τῷ 1870.

Τοιαῦται αἱ ἐν Ἀθήναις ὑπάρχουσαι νομισματικαὶ συλλογαί.

Γερμανικὴ Σχολή.— Ἀπὸ τῆς 10^{ης} Δεκεμβρίου (ν) τῆς ἐπετείου τοῦ Βίγκελμαν ὁπότε ἐπανελήθησαν αἱ ἐργασίαι τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς Σχολῆς κατὰ τοὺς δύο μῆνας Δεκέμβριον καὶ Ἰανουάριον πέντε συνεδρία συνεκροτήθησαν ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ ἐξῆς ἀνακοινώσεις:

Κατὰ τὴν πρώτην τούτων ὁ κ. Καίλερ ὠμίλησε περὶ τῆς παλαιότητος σχέσεως τῶν Αἰγυπτίων πρὸς τοὺς Ἑλληνας κατὰ τὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους. Ὁ κ. Δαϊρπελδὸς ὠμίλησε περὶ τῆς οἰκοδομικῆς τῶν πρώτων ἑλληνικῶν θεάτρων· ὁ δὲ κ. Ἀόλλιγγ περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Δωρίδος.

Ἐν τῇ β' συνεδρίᾳ ὁ κ. Βὸν ὠμίλησε περὶ τῶν ἐξαγομένων τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν ἐν Περγάμῳ. Ὁ κ. Καίλερ ἀνεκοίνωσεν ὑπόμνημα τοῦ

κ. Ι. Χ. Αρχαγάτση περί τινος σφραγίδος, ὃ δὲ κ. Μάρξ ὠμίλησε περί δύο ἀγγείων ἐκ Poggio—Sommariva.

Κατὰ τὴν ἀμέσως ἐπομένην συνεδρίαν ὃ κ. Δαίρπελδ ὠμίλησε περί τῶν Προπυλαίων, ὃ κ. Δύμμερ περί τινων ἀγγείων ἐκ Caere, καὶ ὃ κ. Φαβρίκιος περί τοῦ ἐν Ἰδῆ Ἄντρου τοῦ Διός.

Ἐν τῇ δ' συνεδρίᾳ ὃ μὲν κ. Καίλερ ὠμίλησε περί δύο ἀττικῶν νεκρικῶν ἀναγραφῶν, ὃ κ. Κυριακὸς Μυλωνᾶς περί τινων νεωτέρῳ ἀνευρεθεισῶν ἐπιγραφῶν καὶ ὃ κ. Λόλλιγγ περί τῆς τοποθεσίας τῆς Ἀλοννήσου.

Κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν ὃ μὲν κ. Καίλερ ὠμίλησε περί ἀττικῶν ὄρων, ὃ δὲ κ. Λόλλιγγ περί τῆς τοποθεσίας τοῦ Δωτιίου πεδίου.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1885

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα μόνον δύο ἐγένοντο ἀναγνωσμάτα :

Ὁ κ. Ο. Ἰκωνίδης, τακτικὸν μέλος ὠμίλησε περί τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος.

Ὁ αὐτὸς ἀνέγνω ἀποσπάσματα ἐμμέτρου αὐτοῦ μεταφράσεως τοῦ *Ion Zenon*.

Ἡ Κυρία Αἰκατερίνη Λασκάριδου ἀπεπεράτωσε τὰς διαλέξεις αὐτῆς πρὸς πρακτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν δύο περί *Φροβελιανοῦ συστήματος* ὁμιλιῶν αὐτῆς.

Τὴν 12 Ἰανουαρίου ἐγένετο ὃ εὐεργετικὸς χορὸς ὑπὲρ τῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν ὑπὸ τὴν εὐγενῆ προστασίαν τῶν Κυριῶν Ρόζας Σ. Βαλαωρίτου, Ἰφιγενείας Α. Συγγροῦ, Πηνελόπης Β. Κεχαγιᾶ καὶ Σοφίας Ε. Σχλίεμαν. Ὁ χορὸς ἐγένετο ζωηρότατος ἢ δ' ἐξ αὐτοῦ εἰσπραξίς ἀνήλθεν εἰς δρ. 3878

Ἐν τῷ θεάτρῳ Ἑρμουπόλεως ἐδόθη εὐεργετικὴ παράστασις ὑπὲρ τῆς αὐτόθι σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν τοῦ Συλλόγου ἀποκομίσασα περί τὰς χιλιάς δραχμὰς εἰς τὸ ταμεῖον τῆς σχολῆς.

Ἐλήφθησαν αἱ ἐκθέσεις τῶν ἐξελεγκτικῶν ἐπιτροπῶν τῶν ἐπαρχιακῶν σχολῶν τῶν ἀπόρων παιδῶν.

Ὁ κ. Δ. Μάλλιος προσήνεγκε 50 δραχμὰς ὑπὲρ τῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν, ὃ δ' ἐν Ἀθήναις σύλλογος ἢ «Ἄνδρος» 503 ὁμοίως δρ. ὑπὲρ τῆς ἐν Φελλῷ Ἀνδρου σχολῆς τοῦ Συλλόγου.

Ἀπεβίωσαν δύο ἐπίτιμα μέλη τοῦ Συλλόγου, ὃ Ἰωάννης Βούρος καὶ ὃ Ἀλέξιος Πάλλης. Ἀμφότεροι πολλὰς προσήνεγκον τῷ Συλλόγῳ ὑπηρεσίας.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

Τμήμα νομικῶν καὶ πολιτ. ἐπιστημῶν. — Μίαν συνεκρότησε τὸ τμήμα τοῦτο συνεδρίαν καθ' ἣν ἐσκέφθη περί τῆς καταλληλοτέρας καὶ σκοπιμωτέρας δικθέσεως τοῦ ἐκ τῶν ἐράνων συλλεγέντος ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων χρηματικῆς ποσοῦ. Ἀκοῦσαν τῆς γνώμης πολλῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκθεσάτων τὰς δυσχερεῖς αἰτίνας παρεμβάλλονται εἰς τὴν περαιτέρω τελεσφόρον ἐνέργειαν ταύτης πρὸς βελτίωσιν τῶν φυλακῶν, ἀπεφάτισεν, ἵνα, τῇ ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς προόδου τῶν συλλεγέντων χρημάτων ἐκδοθῇ, κατὰ πρῶτον, βιβλίον παριστάν, ἐν πάτῃ λεπτομερεῖα, τὰς ἀθλιότητας τῶν φυλακῶν. καὶ ἐπιχειρηθῇ πᾶν τὸ ἀπολύτως ἀναγκάζον πρὸς σχετικὴν καὶ κατὰ τὸ ἐνὸν βελτίωσιν αὐτῶν ἢ ἀπόφασίς του δ' αὐτῆ νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ Συλλόγου.

Τμήμα καλῶν τεχνῶν. — Ἀπκῆ συνῆλθε τὸ τμήμα εἰς συνεδρίαν.

Ὁ κ. Πρόεδρος ἀγγέλλει ὅτι ἢ ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως ἀνθέων καὶ φυτῶν ἐπιτροπὴ συνῆλθε, δικασθεῖσα δὲ περί τοῦ ζητήματος ἂν πρέπη νὰ γίνῃ ἐκθεσις κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἢ ὄχι, ἀποφάνεται καταφατικῶς, φρονούσα ὅμως ὅτι καλὸν εἶναι ἢ φετινὴ ἐκθεσις νὰ γίνῃ κατὰ τὸ φθινόπωρον ἵνα περιλάβῃ καὶ ἀνθὴ ἄλλα παρὰ τὰ ἐκρινὰ καὶ κάρπους πολλούς. Τὸ τμήμα ἀποδέχεται τὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἀναθέτει πᾶσαν περί τῆς ἐκθέσεως μέριμναν εἰς ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κ. κ. Ι. Π. Σκυλίτση προεδρεύοντος, Γ. Δουρούτη, Γ. Ζέζου Δ. Τσάτσου καὶ Γ. Δροσίνῃ γραμματέως. Μεθ' ὃ ὃ κ. Μ. Μελάς προτείνει νὰ διοργανωθῇ ὑπὸ τοῦ τμήματος μικρὰ καλλιτεχνικὴ ἐκθεσις περιλαμβανούσα ἀποκλειστικῶς ἔργα Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. Τὸ τμήμα ἀποδέχεται προθύμως τὴν πρότασιν, ὀρίζει δὲ χρόνον πρὸς τέλεσιν αὐτῆς τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ἀπριλίου, καὶ ἀνατίθεται εἰς πενταμελῆ ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ προέδρου καὶ τοῦ γραμματέως καὶ τῶν κ. κ. Θ. Ἀννίνου, Γ. Ζέζου καὶ Ι. Πολέμη τὴν περί αὐτῆς φροντίδα.

Φιλολογικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν τμήμα. — Καὶ τοῦτο τὸ τμήμα συνεκρότησε τὴν τακτικὴν αὐτοῦ συνεδρίαν. Κατὰ ταύτην πρῶτος ὁ κ. Ιω. Σακελλίων εἶπεν ὅτι, ὡς ἐκ τινων λόγων τεκμαίρεται, ὁ ἐκ προστάγματος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου συγγραφέας τὴν συνέχειαν τῆς Θεοφάνους Χρονογραφίας εἶναι ἴσως Θεόδωρος ὁ Δαφνοπάτης, οὗτινος μνεῖαν ποιεῖται ὁ Κεδρηνός, καὶ ὅτι, ὡς τελευταῖον ἐγνώσθη ἐκ τῶν ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας δημοσιευθέντων, ἦτο προσέτι ὁ αὐτὸς πατριῖος καὶ πρωτασηκρῆτις ἐν τῇ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου αὐλῇ, αὐτὸς γράψας καὶ τὰς τοῦ συμβασιλεύοντος Ῥωμανοῦ τοῦ προσβυτέρου ἐπιστολάς πρὸς Συμεὼν τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας. Ὁ κ. Θ. Ν. Φιλαδελφεὺς κατόπιν ἀνέγνω ἐπιστολὴν τοῦ Νεοφύτου Βάμβρα πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην περίεργον διὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεως ἐν ἣ συμβουλεύει αὐτὸν νὰ μὴ ἀντιφέρηται εἰς τὴν διοίκησιν, ἀλλὰ νὰ ἐργασθῆ εἰλικρινῶς ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους. Μετὰ ταύτην ἀνέγνω ἐτέρην ἀνέκδοτον τοῦ Ἀδαμκντίου Κορκῆ πρὸς τὸν Βάμβραν, ὃν παρακαλεῖ νὰ παραλάβῃ τὴν ἀνέκδοτον ὕλην τοῦ λεξικοῦ του μετὰ τὸν θάνατόν του, ὃν προβλέπει προσεγγίζοντα, διότι τὴν θεωρεῖ ἀναξίαν ἐκδόσεως. Κατόπιν ὁ κ. Π. Λάμπρος ἀνακοινεῖ ἄγνωστον νόμισμα τῆς Χίου, ὃπερ ἀνεκάλυψεν ἐν τῷ Μουσείῳ τῶν Παρισίων κοπὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς κυριαρχίας τῶν Ἰουστινιανῶν διὰ νὰ κυκλοφορῆ πιθανῶς ἐν Αἰγύπτῳ. Ὁ κ. Γ. Κρέμος ὁμιλεῖ περὶ τινος ὑπομνήματος τῆς συλλογῆς τοῦ Αἰνιᾶνος χρησίμου, διότι διακλυθῆναι πολλὰ χρησιμεύοντα εἰς ἐξ ακρίβωσιν τῶν συμπλοκῶν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸν Χουρσίτ πασσᾶν, φαίνεται δὲ ὅτι συντάκτης αὐτοῦ εἶνε ὁ Περραιβός, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ὁποῦ ἐκτίθεται μέρος αὐτοῦ τοῦ ὑπομνήματος διαφόρως· εἶτα δὲ ποιεῖ λόγον περὶ ἐπιστολῆς τοῦ Γ. Αἰνιᾶνος, ἐν ἣ ἀναφέρεται ἡ χρῆσις τοῦ κοσκίνου διὰ τὰς κρυπτογραφικὰς ἐπιστολάς, καὶ ἱστορικῶν σημειώσεων τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν ἐθίμων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς γλώσσης. Κατόπιν ὁ κ. Σπυρ Βάτης ἀπέδειξεν ἐκ χωρίου τινὸς τοῦ Αἰθίου κειμένου ἐν τῷ 5 κεφ. τοῦ 25 βιβλίου ὅτι ἡ ἐκλογή τῶν μαξιμῶν ποντιφῆκων εἰς τὰ comitia tributa περὶ τῆς ὁποίας δὲν ἀναφέρουσιν ὠρισμένον τι οἱ νεώτεροι ἱστορικοί, ἤρξατο γενομένη τὸ 332. Ἐν τέλει ὁ κ. Σπ. Π. Λάμπρος ἐπέδειξε μολυβδίνην σφραγίδαν Θεοδώρου ἡγουμένου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τῶν Στουδίων, ἣν ἀνήγαγεν ὡς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς τεχντροπίας εἰς τὸν γνωστὸν ἐκκλησιαστικὸν συγγραφέα καὶ ὁμολογητὴν Θεόδωρον τὸν Στουδίτην. Ὁ αὐτὸς ἐποίησατο λόγον περὶ χειρογράφου τινὸς εὑρεθέντος μεταξὺ ἄλλων ἐν ἐρμαρίῳ τινὶ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο γεγραμμένον κατὰ τὸν ἰδ' αἰῶνα ἐπὶ βομβυκίνου χαρτοῦ περιέχει τὴν εἰς δύο βιβλία διηρημένην Ἀνθολογίαν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἧς ἄλλο ἀπόγραφον σώζεται

ἐν τῇ Ακαυρεντικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας. Πλὴν δὲ τῆς Ἀνθολογίας ταύτης περιέχονται καὶ ἄλλα, ἐν οἷς ἀξία λόγου ἀνέκδοτα τὰ ἐξ ἑς· 1) Ἐπιστολὴ Διοκλέους πρὸς Ἀντίγονον τὸν βασιλέα τῆς Συρίας περὶ ὑγίεινῆς, ἀποδοτέα εἰς τὸν γνωστὸν ἱατρόν, οὗ μέχρι τοῦδε περιεσώθησαν μόνον συνταγαί τινες ἐν ἱατρικαῖς συλλογαῖς. 2) Μενάνδρου καὶ Φιλιστίωνος γνῶμαι. καὶ διάλεκτοι συλλογὴ ἐκ τριακοσίων πεντήκοντα περίπου στίχων διαλεκτικῶν ὑπὸ Μενάνδρου καὶ Φιλιστίωνος ἐκφερομένων καὶ περιεχόντων γνῶμας τούτων τῶν κωμικῶν τὰς πλείστας ἀνεκδότους, ἐν γένει πολλῶ πλουσιωτέρα τῆς ἐν τῷ Δ'. τόμῳ τῶν Fragmenta comicorum Graecorum τοῦ Meineke ἐκδομένης, ἧτις σύγκειται ἐκ μόνων πεντήκοντα στίχων. 3) Παραινέσεις Μενάνδρου κατὰ στοιχεῖον, συλλογὴ ὑπερτετρακοσίων μονοστίχων γνῶμῶν τοῦ Μενάνδρου ἀλφαριθμητικῶς κατατεταγμένων.

Τμήμα φυσιογνωστικόν. — Μίξιν συνεκρότησε τὸ τμήμα συνεδρίαν, ἐν ἣ ὁ κ. Δ. Κοκκίδης ὠμίλησε περὶ τῆς μετεωρολογικῆς καταστάσεως τοῦ 1884. Τὸ ἔτος τοῦτο ἐγένετο ὑπὸ μετεωρολογικὴν ἔποψιν ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων, διότι ἡ μέση αὐτοῦ θερμοκρασία ἦτο πρὸς 16,15 εἶναι κατὰ δύο μόνον ἑκατοστὰ μείζων τῆς τοῦ 1858 (16,13). Ἡ δικνομή ὅμως τῆς θερμότητος κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη εἶναι ὅλως διάφορος, διότι τὸ μὲν 1858 εἶχε χειμῶνα δριμύν. θέρος ὅμως ἀρκετὰ θερμόν τὸ δὲ 1884 μέτριον χειμῶνα, τὸ θέρος ὅμως δροσερώτατον παρὰ πᾶν ἄλλο ἔτος ἀπὸ τοῦ 1858 καὶ ἐντεῦθεν.

ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς καταπτώσεως τῶν ὑδάτων τὸ 1884 δὲν παρουσιάζει τι τὸ ἐκτακτόν, διότι κατ' αὐτὸ κατέπεσε 360 χμ. ποσὸν κατὰ τι κατώτερον τῆς μέσης ἐτησίως καταπτώσεως 423 χμ. ἐξαχθείσης ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῶν ἐτῶν 1858—1884, ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς κατέπεσεν ὑδῶρ εἶναι μείζων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἔτους 1883, ὃπερ ἦτο πολυμοβρότατον.

ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ὑγρομετρίας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ σύγκρισις πρὸς πρότερα ἔτη, διότι ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μόνον ἤρξαντο γινόμεναι ὑγρομετρικαὶ παρατηρήσεις.

ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς δικνομῆς τῶν ἀνέμων ἐπνευσαν βόρειοι μὲν κατὰ 53,4 ἑκατοστὰ τῆς ὅλης δικνομῆς τοῦ ἔτους, κατὰ 46,6 δὲ νότιοι. Εἰς τοὺς Β. περιλαμβάνονται οἱ ΒΑ ΒΑ. καὶ Α. εἰς δὲ τοὺς Ν. οἱ ΝΑ. Ν. καὶ Δ. Μετὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν βορείων ἀνέμων ἰδίως κατὰ τὴν Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον συνδέεται μεγάλη βρομετρικὴ θλίψις, μετὰ δὲ τῶν νοτίων ἰδίως κατὰ τὸν Ἀπρίλιον μικρὰ βρομετρικὴ θλίψις.

Ἐγένετο πρὸς τούτους σύγκρισις τῶν παρατηρήσεων τοῦ σταθμοῦ Λα-

ρίσσης πρὸς τὰς τῶν Ἀθηνῶν. Διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν θερμοκρασιῶν τῶν δύο πόλεων ἐξάγεται ὅτι ἡ θερμοκρασία τῆς Λαρίσσης εἶναι πάντοτε κατωτέρα τῆς τῶν Ἀθηνῶν, μόνον τὸ δεύτερον δεκαήμερον τοῦ Ἰουλίου εἶχε θερμοκρασίαν κατ' ὀλίγον ἀνωτέραν τῆς τῶν Ἀθηνῶν, ἡ διαφορά ὅμως τῶν δύο θερμοκρασιῶν τὸ μὲν θέρος εἶναι μικρά, ἀυξάνει ὅμως καθόσον ἡ ὥρα τοῦ ἔτους προχωρεῖ πρὸς τὸν χειμῶνα· διὰ τὴν σύγκρισιν τῶν βρομετρικῶν θλίψεων καὶ τὸν σχηματισμὸν αὐτῶν πρὸς τὰ μεγάλα βέυματα τῆς ἀτμοσφαιρας, ὁ ἀριθμὸς τῶν πκρατηρήσεων δὲν εἶναι εἰσέτι ἐπαρκής. Τέλος ἐγνώρισε τῷ τμήματι ὁ κ. Κοκκίδης, ὅτι τῆς αἰτήσεως τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ὁ κ. ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς ἐνέκρινεν ἵνα δημοσιεύωνται κατὰ μῆνα ἐν τῇ ε' Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως αἱ μετεωρολογικαὶ πκρατηρήσεις τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν ἐν ὄλαις αὐτῶν ταῖς λεπτομερείαις.

Μετ' αὐτὸν ὁ κ. Κ. Π. Λάμπρος ἐπέδειξε τοῖς ἐταίροις λίθον ἐξαχθέντα τελευταίως ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τῆς κύστεως πάγχοντος δι' ὑπογαστρικῆς τομῆς, ἐπιφυλασσόμενος νὰ ποιήσῃ περὶ τῆς ἐγχειρίσεως ταύτης μακρὸν λόγον ἐνώπιον τῆς ἰατρικῆς ἐταιρίας.

Τέλος ὁ κ. Θ. Χέλδραϊχ ἀνγκινώσκει ἐπιστολὴν Γάλλου καθηγητοῦ, δι' ἧς ζητεῖται αὐτοῦ τε καθὼς καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων ὁ ἔρανος διὰ τὸν ἀνεγερθησόμενον ἐν Rennes τῆς Γαλλίας ἀνδριάντα εἰς τὸν Πέτρον Belon, τὸν θαυμάσιον φυσιολόγον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅστις κατὰ τὸ 1546 ἐπεσκέφθη καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ φυσιογραφικὰ ταύτης ἔγραψε.